

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İZMİR SMYRNA AGORASINDA GEZİ
GÜZERGAHININ PLANLANMASI, MOZAİKLİ
ALAN ÜZERİNE KORUMA ÇATISI ÖNERİSİ

Şebnem KÖKSAL

Temmuz, 2014
İZMİR

**İZMİR SMYRNA AGORASINDA GEZİ
GÜZERGAHININ PLANLANMASI, MOZAİKLİ
ALAN ÜZERİNE KORUMA ÇATISI ÖNERİSİ**

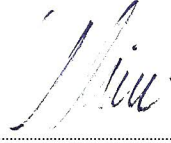
**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı**

Şebnem KÖKSAL

**Temmuz, 2014
İZMİR**

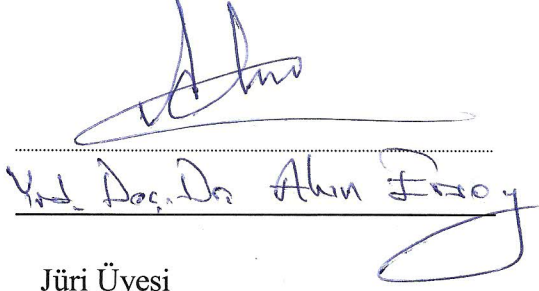
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ŞEBNEM KÖKSAL, tarafından DOÇ. DR. MİNE TANAÇ ZEREN yönetiminde hazırlanan “İZMİR SMYRNA AGORASINDA GEZİ GÜZERGAHININ PLANLANMASI, MOZAIKLİ ALAN ÜZERİNE KORUMA ÇATISI ÖNERİSİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

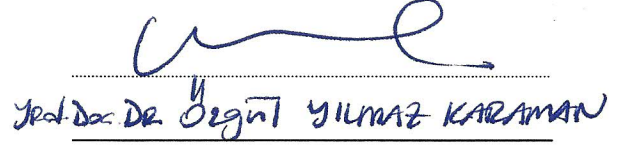

Doç. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

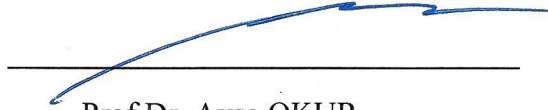
Yönetici

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ayşe OKUR

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca, benden teknik ve teorik bilgilendirme bağlamında desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Mine TANAÇ ZEREN'e, çalışmaya konu olan alan yöneticisi Smyrna Agorası Arkeolojik Kazıları Başkanı Yrd. Doç. Dr. Akın ERSOY'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca çalışmalarım devam ederken manevi olarak beni destekleyen ailem; Nazan Özsoy, Fatma Suna Yönet, Çiğdem Büker, Serter Büker, Emre Köksal, Elif Barlas, Restorasyon Uzmanı Sezen Bozkurt'a, uzmanlık alanlarıyla ilgili bilgi paylaşımında bulunan dostlarım Y. Mimar Yağmur Saluk, Dr. Müjde Gökbel, Arkeolog Hacer Turan, Arkeolog Aslı Kökdemir, Arkeolog Nurhan Yıldırım, Arkeolog Dilek Akçay ve MA Arkeolog Sarp Alatepeli'ye teşekkür ederim.

Bu tez çalışmamı rahmetli babam Mehmet Doğan Köksal'a ithaf ederim.

Şebnem KÖKSAL

İZMİR SMYRNA AGORASINDA GEZİ GÜZERGAHININ PLANLANMASI, MOZAİKLİ ALAN ÜZERİNE KORUMA ÇATISI ÖNERİSİ

ÖZ

Arkeolojik sit alanlarında alan düzenleme çalışmalarının yapılması gereksinimleri, kültür varlıklarının, sit alanlarının, çalışan ekiplerin ve ziyaretçilerin korunmasına yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilecek çalışmalar, yasal çerçevede düzenlenen kanunlar, yönerge, yönetmelik ve ilke kararları ile sınırlandırılmıştır. Türkiye'nin de kabul etmiş olduğu 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü, TC Anayasası kapsamında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve yayınlanan kararlar, yönergeler, yönetmelikler, koruma ve alan düzenleme uygulamaları konusunda işleyiş detaylarını belirlemektedir.

Kültür varlıklarının korunması, bildiri ve yönetmeliklerde de aktarıldığı üzere; aslının korunması, olumsuz fiziksel etkenlerden mümkün mertebe uzaklaştırılması ve gelecek nesillere aktarılması için gerçekleştirilecek onarım ve koruma çalışmalarını kapsamaktadır.

Tüm uygulama çalışmaları, restorasyon projeleri hazırlanıp ilgili kurula sunumu ve izinlerin alınması ile gerçekleştirilmektedir.

Smyrna Agorası Arkeolojik Sit Alanı'nda ortaya çıkan alan düzenleme ihtiyaçları, hem alan özellikleri, hem de içinde konumlandığı kentsel sit alanı çerçevesinde düşünülerek tespit edildiği üzere; giriş yönünün yeniden tayin edilmesi gerekliliği, giriş alanında engelli ihtiyaçları çerçevesinde çözümler getirilmesi, gezi güzergahının tanımlı olarak belirlenmesi ihtiyacı, alanda bulunan işlevini yitirmiş koruma çatılarının kaldırılarak belirli bir yaklaşımla tasarlanacak yenilerinin getirilmesi ve yönlendirme ve bilgilendirme elemanlarının çoğaltılması ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bu çalışma için seçilen alan olan Smyrna Agorası'nda alan ihtiyaçları irdelenmiş,

üst ölçekte yerleşim çalışması yapılmıştır. Detaylı çalışma alanı, Mozaikli Alan olarak belirlenmiş ve bu mimari öge üzerinde konumlandırılacak koruma çatısı için detaylı bir proje üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Gezi platformu, arkeolojik alan, koruma çatısı, alan düzenleme

**PROPOSAL FOR PLANNING OF VISITOR ROUTES AND
ARRANGEMENT OF ROUTE PLATFORMS AND PROTECTION
SHELTERS FOR İZMİR SMYRNA AGORA**

ABSTRACT

The need for organizing archaeological protected areas cover the works of protecting the cultural assets, archaeological protected areas, the teams working in these areas and the visitors. The works in this field are limited with the laws organized in the legal context, directives, regulations, and principle decisions. The Venetian Regulations, which were released in 1964 and were also accepted by Turkey, the Law in the Constitution of the Republic of Turkey called Protecting Cultural and Natural Assets with the number 2863, the decisions, regulations and directives determine the working details and the procedures in the protection and organization of cultural areas.

Protecting the cultural assets, as it is stated in regulations and directives; covers the works on protection and restoration of the authentic structures, keeping them away from negative physical factors as much as possible, and conveying them to the next generations.

All application activities are performed after the restoration projects are prepared and presented to the board for the necessary approvals and permissions.

The organizational needs for the Smyrna Agora Archaeological Protection Area include re-organization of the entry direction in the area, solutions for the disabled in the entrance, determining the travel routes in the area, removing the protective domes that have lost their functions and building new ones designed with certain approaches, increasing the directive and informative elements after the properties and the position of the area is considered in terms of provincial archaeological protection principles.

The needs of the area have been examined for the Smyrna Agora, which is the subject matter of this study, and the positioning study has been conducted in the upper scale. The detailed working area has been determined as the *Mosaic Area*, and a detailed project has been produced for the protective dome that will be positioned over this architectural area.

Keywords: Travel Platform, archaeological area, protective dome, area planning.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii

BÖLÜM BİR – GİRİŞ 1

1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	2
1.3 Çalışmanın Yöntemi.....	3

BÖLÜM İKİ – ARKEOLOJİK ALANLARDA MİMARİ DÜZENLEME İHTİYAÇLARININ ALAN ÖZELLİKLERİ VE YÖNETMELİKLER BAĞLAMINDA İRDELENMESİ 4

2.1 Koruma	8
2.1.1 Yapı ve Alanların Fiziksel Etkilerden Korunması.....	9
2.1.2 Çalışan,Uzman ve Öğrencilerin Fiziksel Etkilerden Korunması.....	11
2.1.3 Ziyaretçilerin Doğal Etkilerden Korunması.....	12
2.2 Yönlendirme	13
2.2.1 Giriş Mekanları ve Hizmet Yapılarının Tasarlanması.....	17
2.2.2 Koruma Çatıları Tasarlanması.....	19
2.2.3 Ziyaretçi Gezi Güzergahlarının Planlanması.....	20
2.3 Düzenleme Uygulamalarının Alanla Etkileşimi	27
2.3.1 Tasarımların Dönem Özelliklerine Uygunluğu	28
2.3.2 Altyapı Özellikleri ve Zemine Müdahale Kararları.....	29
2.3.3 Üstyapı Özellikleri ve Arkeolojik Alan İle İlişkisi.....	29
2.4 Malzeme Kullanımı	34

2.5 Değerlendirme	36
-------------------------	----

BÖLÜM ÜÇ – GEZİ GÜZERGAHLARI VE KORUMA ÇATILARI DÜZENLENEN ALANLARA ÖRNEKLER 37

3.1 Türkiye Dışında Konumlanan Arkeolojik Alanlarda Üretilen MimariDüzenlemeler.....	37
3.1.1 Akrotiri Arkeolojik Kenti Koruma Çatısı	37
3.1.2 Chedworth Roma Villası (Gloucestershire – İngiltere).....	42
3.1.3 Bignor Roma Villası (Batı Sussex – İngiltere).....	43
3.1.4 Fishbourne Roma Sarayı (Batı Sussex – İngiltere)	45
3.1.5 Dorchester Roma Şehir Evi (Dorset – İngiltere)	46
3.1.6 EinGediSynagogue (Ölüdeniz-İsrail)	47
3.1.7 Sinagog (Zippori-İsrail).....	48
3.1.8 Roma Villası,PiazzaArmerina (Sicilya-İtalya).....	49
3.2 Türkiye’deki Örnekler	51
3.2.1 Bergama Ören Yeri.....	51
3.2.1.1 Bergama Z Yapısı Koruma Çatısı.....	52
3.2.2 Efes (Ephesos) Ören Yeri	54
3.2.2.1 Yamaç Evler.....	55
3.2.2.2 Yamaç Ev 2 Üzerine İnşa Edilen Koruma Çatıları.....	56
3.2.3 Çatalhöyük Neolitik Kenti	58
3.2.3.1 Çatalhöyük Arkeolojik Sit Alanı Koruma Çatısı.....	60
3.2.4 Arslantepe Ören Yeri Açık Hava Müzesi.....	65
3.2.5 Karatepe Ören Yeri Açık Hava Müzesi.....	71
3.2.6 Troya (Troia, Hisarlık) Ören Yeri	74
3.2.6.1 Troya G-6 Megaronu Üzerinde Yer Alan Koruma Çatısı	76
3.2.7 Zeugma Antik Kenti	77
3.2.8 Kültepe Ören Yeri.....	83
3.2.9 Yeşilova Höyük (İzmir).....	87
3.2.9.1 Yeşilova Höyük’te Deneyisel Arkeoloji	92
3.3 Değerlendirme.....	93

BÖLÜM DÖRT – SMYRNA AGORASI’NIN KONUMU, TARİHSEL GELİŞİMİ VE ALAN DÜZENLEME İHTİYAÇLARI 100

4.1 Coğrafi Konum.....	100
4.2 İzmir’in Genel Tarihi ve İlk Yerleşimler	101
4.3 Smyrna Kentinin Gelişimi, Agora Yerleşimi ve Mimari Öğeler	102
4.4SmyrnaAgorası’nda Yapılan Bilimsel Kazı Çalışmaları.....	103
4.5 SmyrnaAgorası’nda Alan Özellikleri.....	104
4.6 SmyrnaAgorası’ndaTespit Edilen Alan Düzenleme İhtiyaçları.....	106
4.6.1 Koruma.....	106
4.6.1.1 Antik Dönem Mimari Öğelerin Konservasyon İhtiyaçları	107
4.6.1.2 Koruma Çatıları Konumlandırılması Gerekli Alanlar.....	110
4.6.2 Yönlendirme	112
4.6.2.1 Giriş Yönünün Yeniden Konumlandırılması Gerekliliği	113
4.6.2.2 Giriş ve Hizmet Yapıları İhtiyaçları	114
4.6.2.3 Ziyarete Açık/Açılacak Alanlarda Gezi Güzergahı Tasarlanması	115
4.6.2.4 Sergileme ve Deneysel Arkeolojik Alan İhtiyaçları.....	115
4.6.2.5 Engelli Çözümleri.....	116
4.6.2.6 Yönlendirme Elemanları ve Bilgilendirme Panolarının Tasarlanması ve Konumlandırılması.....	117

BÖLÜM BEŞ – SMYRNA AGORASINDA KORUMA ÇATISI OLUŞTURULMASI YÖNÜNDE GEREKSİNİMLER VE ÖRNEK YERLEŞİMLER BAĞLAMINDA ÖNERİLER..... 118

5.1 Koruma Çatılarının Tasarım Kriterleri	118
5.2 SmyrnaAgorası’nda Koruma Çatısı Gereksinimleri.....	120

BÖLÜM ALTI – SMYRNA AGORASINDA ALAN DÜZENLEME YAKLAŞIMLARI VE MOZAIKLİ ALAN ÜZERİNDE KORUMA ÇATISI OLUŞTURULMASI İÇİN ÖNERİ PROJE 126

6.1 Alan Düzenleme Yaklaşımları	126
6.2 Koruma Çatısının Kurgusu ve Alanla Etkileşimi İçin Öneriler	136
6.3 Koruma Çatısının Malzeme ve Taşıyıcı Sistem Seçimi İçin Öneriler	137
6.4 Koruma Çatısı Öneri Projesi	140
BÖLÜM YEDİ – DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR	146
KAYNAKLAR	149
EKLER.....	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1Smyrna Agora Antik Kenti'nin modern kent dokusu içindeki konumu.....	1
Şekil1.2 Agora arkeolojik sit alanı hava fotoğrafı	2
Şekil 2.1 Koruma kriterlerinin yasal çerçevede irdelenmesi	7
Şekil 2.2 Bozulmaya sebep olan etkenler	9
Şekil 2.3 Yönlendirme kriterlerinin yasal çerçevede irdelenmesi	16
Şekil 2.4 Safranbolu İncekaya Kanyonu cam balkon	23
Şekil 2.5 Efes Yamaç Evler cam gezi parkuru.....	24
Şekil 2.6 Pvc esaslı ayırıcı yol kaplamaları	32
Şekil 2.7 Tekerlekli sandalye kullanımında gerekli boyutlar.....	32
Şekil 2.8 Tekerlekli sandalye kullanımında gerekli yol genişlikleri.....	33
Şekil 2.9 Tekerlekli sandalye kullanımında dönüşlerde gerekli yol genişlikleri	33
Şekil 2.10 Değerlendirme.....	36
Şekil 3.1 (a) Akrotiri ören yeri, (b) Akrotiri kazı alanıve gezi güzergahı koruganı ..	39
Şekil 3.2 Akrotiri kazı alanı ve ziyaretçi gezi güzergahı koruganı	40
Şekil 3.3 Akrotiri gezi güzergahı içinde ziyaretçi gölgeleme sistemleri	41
Şekil 3.4 Akrotiri gezi güzergahı yürüyüş yolları	41
Şekil 3.5 Roma villası batı hamam odalarının korunması	42
Şekil 3.6 Roma villası triclinium mozaik döşeme	43
Şekil 3.7 Bignor bölgesel çatı strüktürü	44
Şekil 3.8 Bignor mozaik döşeme	44
Şekil 3.9 Fishbourne alandaki koruma çatısı	45
Şekil 3.10 Fishbourne koruma çatısı ve iç mekan	45
Şekil 3.11 Dorchester mozaik döşeme üzeri koruma çatısı	46
Şekil 3.12 Dorchester koruma çatısı ve iç mekan	46
Şekil 3.13 EinGedi sinagogu asma germe çatı strüktürü	47
Şekil 3.14 EinGedi sinagogu mozaik döşeme.....	47
Şekil 3.15 Zippori sinagogu mozaik döşeme üzeri koruma çatısı	48
Şekil 3.16 Zippori sinagogu mozaik döşeme	48
Şekil 3.17 PiazzaArmerina mozaik döşemenin alandaki yeri.....	49
Şekil 3.18 PiazzaArmerina mozaik döşeme üzeri koruma çatısı	49

Şekil 3.19 PiazzaArmerina mozaik döşeme.....	50
Şekil 3.20 PiazzaArmerina mozaik döşeme.....	50
Şekil 3.21 Bergama Gymnasion ve Demeter tapınağı	51
Şekil 3.22 Bergama z yapısı planı.....	52
Şekil 3.23 Bergama z yapısı koruyucu çatı ve iç mekan düzenlemesi.....	53
Şekil 3.24 Bergama z yapısı koruyucu çatı antik duvarlar iç mekan.....	53
Şekil 3.25 Bergama z yapısı antik duvarların onarımı	54
Şekil 3.26 Efes antik kenti vaziyet planı	55
Şekil 3.27 Efes yamaç ev 2 koruma çatısı	57
Şekil 3.28 Efes yamaç ev 2 koruma çatısı	58
Şekil 3.29 Efes yamaç ev 2 koruma çatısı	58
Şekil 3.30 Çatalhöyük yerleşim planı	59
Şekil 3.31 Çatalhöyük evlerinin dışarıdan olası görünümü	59
Şekil 3.32 Çatalhöyük yerleşimi hava fotoğrafı.....	60
Şekil 3.33 Çatalhöyük koruganı mimari şema	62
Şekil 3.34 Çatalhöyük koruganı mimari plan	62
Şekil 3.35 Çatalhöyük koruganı A-A kesiti	63
Şekil 3.36 Çatalhöyük koruganı B-B kesiti	63
Şekil 3.37 Çatalhöyük koruganı detaylar	63
Şekil 3.38 Çatalhöyük kazı alanı.....	64
Şekil 3.39 Çatalhöyük koruma çatısı	64
Şekil 3.40 Arslantepe	65
Şekil 3.41 Arslantepe saray kompleksi	66
Şekil 3.42 Arslantepe koruma çatısı uygulaması	67
Şekil 3.43 Arslantepe koruma çatısı uygulaması	68
Şekil 3.44 Arslantepe koruma çatısı uygulaması	69
Şekil 3.45 Arslantepe koruma çatısı ve gezi güzergahı	70
Şekil 3.46 Arslantepe koruma çatısı uygulaması	70
Şekil 3.47 Karatepe koruma çatısı uygulaması	72
Şekil 3.48 Karatepe koruma çatısı uygulaması	73
Şekil 3.49 Karatepe koruma çatısı uygulaması	73
Şekil 3.50 Karatepe koruma çatısı uygulaması	74

Şekil 3.51 Troya’da görülen kültür katmanları	75
Şekil 3.52 Troya’da görülen tabakalar	75
Şekil 3.53 Troya’da görülen tabakalar	76
Şekil 3.54 Troya G6megaron açması koruma çatısı	77
Şekil 3.55 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı	79
Şekil 3.56 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı	80
Şekil 3.57 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı	80
Şekil 3.58 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı ve iç mekan	81
Şekil 3.59 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı ve iç mekan	81
Şekil 3.60 Zeugma Danae ve Dionysos evleri bilgilendirme panosu	82
Şekil 3.61 Zeugma-mozaiikler	82
Şekil 3.62 Kültepe yerleşim planı	83
Şekil 3.63 Kültepe yerleşimi hava fotoğrafı	85
Şekil 3.64 Kültepe saray koruganı	85
Şekil 3.65 Kültepe saray koruganı	86
Şekil 3.66 Kültepe saray koruganı	86
Şekil 3.67 Kültepe saray koruganı	87
Şekil 3.68 Yeşilova höyüğü yerleşim alanı	88
Şekil 3.69 Yeşilova höyük	88
Şekil 3.70 Yeşilova höyük ziyaretçi merkezi planı	90
Şekil 3.71 Yeşilova höyük ziyaretçi merkezi kesitler	90
Şekil 3.72 Yeşilova höyük ziyaretçi merkezi	91
Şekil 3.73 Yeşilova höyük ziyaretçi merkezi	91
Şekil 3.74 Yeşilova höyük deneysel arkeoloji alanı	92
Şekil 3.75 Yeşilova höyük deneysel arkeoloji faaliyetleri	92
Şekil 3.76 Koruma kriterleri bağlamında olumlu değerlendirmeler	94
Şekil 3.77 Koruma kriterleri bağlamında olumsuz değerlendirmeler	95
Şekil 3.78 Alanla etkileşim bağlamında olumlu değerlendirmeler	96
Şekil 3.79 Alanla etkileşim bağlamında olumsuz değerlendirmeler	97
Şekil 3.80 Malzeme kullanımı ve uygulama faaliyetleri bağlamında olumlu değerlendirmeler	98

Şekil 3.81 Malzeme kullanımı ve uygulama faaliyetleri bağlamında olumsuz değerlendirmeler	99
Şekil 4.1 Smyrna antik dönem yerleşim planı	100
Şekil 4.2 Yeşilova höyük yerleşim alanı.....	101
Şekil 4.3 SmyrnaAgora meydanı	104
Şekil 4.4 Smyrna Agorası kent içinde yerleşim	105
Şekil 4.5 SmyrnaAgora meydanı ve çevre yapıları.....	105
Şekil 4.6 Smyrna Agorası bazilika yapısı ve kuzey cadde.....	106
Şekil 4.7 Batı Stoa'nın günümüzdeki durumu	108
Şekil 4.8 Bazilika yapısının günümüzdeki durumu	108
Şekil 4.9 Mozaikli alanın günümüzdeki durumu	109
Şekil 4.10 Bouleuterion yapısının günümüzdeki durumu.....	110
Şekil 4.11 Mozaikli alan üzerinde konumlandırılmış geçici koruma çatısı	111
Şekil 4.12 Bazilika yapısı üzerinde konumlandırılmış koruma çatısı.....	112
Şekil 4.13 SmyrnaAgorası'na giriş, 816 sokak.....	113
Şekil 4.14 SmyrnaAgorası'na giriş, bilet gişesi ve merdivenler	114
Şekil 4.15 SmyrnaAgorası'nda engelli kişiler için yapılmış rampa.....	116
Şekil 4.16 SmyrnaAgorası'nda konumlandırılmış bilgilendirme panoları	117
Şekil 5.1 Aşıklıhöyük koruma çatısı	119
Şekil 5.2 Efes yamaç evler koruganı.....	119
Şekil 5.3 Smyrna Agorası kent içinde yerleşimi	121
Şekil 5.4 SmyrnaAgorası'nda mimari öğeler ve mozaikli alanın konumu	122
Şekil 5.5 Mozaikli alanda mevcut koruma çatısı	122
Şekil 5.6 Mevcut koruma çatısı ayaklarının zemine müdahalesi.....	123
Şekil 5.7 Mevcut koruma çatısı.....	124
Şekil 6.1 Smyrna Agorası kent içi ulaşım aksları ve giriş yönü önerisi	127
Şekil 6.2 Alan düzenleme çalışmaları için planlama önerisi	129
Şekil 6.3 Kuzey cadde ile mozaikli alanın batısından geçen antik yolların kesişimi, günümüzde yeni kazı evinin de konumlandığı köşe.....	130
Şekil 6.4 Gezi parkurunun antik dönem aksları üzerinde seyreden konumu ve Faustina kapısının konumu	131

Şekil 6.5 Gezi parkurunun alan dolaşımının sonlanarak bazilika içerisine yönlendirilmesi konumu	127
Şekil 6.6 Ören yerlerine giriş tabelaları için belirlenen standartlar	133
Şekil 6.7 Dünya kültür mirası tabelaları için belirlenen standartlar, teknik çizim...	133
Şekil 6.8 Ören yerlerinde bilgilendirme için kullanılan dikey panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri	134
Şekil 6.9 Ören yerlerinde yönlendirme için kullanılan tekli panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri	134
Şekil 6.10 Ören yerlerinde yönlendirme için kullanılan çoklu panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri	135
Şekil 6.11 Müzelerde sponsorluk bilgilendirmesinde kullanılan tabelalar için belirlenen standartların teknik çizimleri.....	135

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Arkeolojik alanlar, çalışma amacı ve sistemi gereği, sürekli değişken bir yapıya sahiptir. Bilimsel çalışmalar devam ederken ziyaretçilerin de alanda bulunabilmeleri için, çeşitli düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ortaya çıkartılan buluntuların korunması ve arkeolojik alanlarda düzenleme ihtiyaçları iki farklı sebeple;

1. Arkeolojik alanlarda ortaya çıkarılan kültür varlıklarını, olumsuz doğa koşulları ve vandalizm gibi dış etkenlerden korumak,
2. Ziyarete açılan bölümlerin ziyaretçiler tarafından en etkin biçimde deneyimlenirken kültür varlıklarının bu durumdan minimum seviyede zarar görmelerinin sağlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır (TC Başbakanlık, 1983. 2863 sayılı kanun).

Şekil 1.1Smyrna Agora Antik Kenti'nin modern kent dokusu içindeki konumu (Kazı Başkanlığı arşivi, b.t).

Çalışmanın amacı, Smyrna Agora Arkeolojik Sit Alanı'nda ihtiyaç duyulan gezi güzergahının belirlenmesi, bu çerçevede gezi platformları ve koruma çatıları için çözüm önerileri getirmektir. Alan için getirilecek çözüm önerisi, Agora ve Agora'ya bağlı çevre yapıları kapsamaktadır. İncelenen örnekler ve gözlemlenen alanlar

dahilinde, her alanın farklı ihtiyaçları, farklı yaklaşımları gerektiren hassasiyetleri ve imkanları bulunmakta olduğu görülmektedir.

Tespitler, alanda uzunca süredir bulunan bir eksikliğin değil, kazı çalışmalarının belirli alanlarda tamamlanmasının, ziyarete açıldığında daha çok bilgilendirme yapmayı, bir düzen içerisinde gezilmesi gerekliliğini ve alan algısının aktarılabilmesi ihtiyaından kaynaklı olarak ortaya çıktığı belirlenmiştir. Çalışma kapsamında tespit edilen bu alanlar bağlamında farklı çözüm önerilerinin getirilmesi amaçlanmaktadır.

şekil 1.2 Agora arkeolojik sit alanı hava fotoğrafı (Kazı Başkanlığı arşivi,b.t).

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Bu alışma, Smyrna Agora Arkeolojik Sit Alanı içerisinde ortaya çıkarılan kültür varlıkları ve kültür katmanlarını kapsamaktadır. Tez kapsamında söz konusu kültür varlıkları ve katmanlarının, uluslararası koruma tüzükleri kapsamında kabul gören yöntemler ile dış etkenlerden minimumda zarar görmesi ve alanın ziyaretçiye açılması sürecinde ziyaretçilerin alanı en etkin bir biçimde alana ve buluntulara zarar vermeden kullanabilmesini ngren bir çalışmadır.

Düzenlenecek ve çözüm nerileri sunulacak alan sınırlı olmakla birlikte, araştırma kapsamı geniş alanlara yayılmaktadır. Benzer alanlarda araştırmalar, bulunan alanda tespitler, istatistikler, malzeme, araç, yöntem araştırmaları, konsept çalışmaları; bu çalışma için altyapı oluşturmaktadır. Ana hatlarıyla kapsamı;

- Literatür çalışması kapsamında ulusal ve uluslar arası arkeolojik alanlarda ortaya çıkarılmış kültür katmanlarının ve varlıklarının korunması ve ziyaretçiye açılması kapsamında yapılan çalışmaların irdelenmesi,
- Alanın sorunlarının ve potansiyellerinin okunması,
- Düzenleme yapılacak bölgelerin tespiti,
- Alan bütününde çözüm önerileri oluşturacak projenin üretilmesi çalışmaları oluşturmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Arkeolojik alanlarda mimari çalışmalar kapsamına giren çalışma konusu, öncelikle alan üzerinde yapılan incelemeler ve ihtiyaç tespitleri ile gündeme gelmiştir. Smyrna Agorası Arkeolojik Sit Alanına yönelik ihtiyaçlar, çalışma kapsamında tespit edilmiştir.

Farklı arkeolojik alanlarda benzer uygulamalara yönelik, yurtiçi ve yurtdışı örnekler incelenerek, uygulamalar çerçevesinde saptamalar yapılmıştır. Örneklerin yorumlanması, bulundukları alanda verimlilikleri, uygunluk durumları incelenerek, olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmış, öneri üretilecek Smyrna Agorası bağlamında bir yöntem oluşturulması hedeflenmiştir.

Smyrna Agorası'na yönelik üretilmiş vaziyet planı, kazı başkanlığı izniyle, çalışma kapsamında kullanılmış, alan üzerinde geliştirilen fikir projesi, kazı başkanlığı tarafından alanda üretilmiş belgeleme çalışmaları üzerinden avan proje niteliğinde üretilmiştir.

Smyrna Agorası kapsamında tespit edilen sorunlara yönelik geliştirilen öneri proje, tezin üçüncü bölümünde incelenen örneklerden üretilen çıkarsamalar kapsamında şekillendirilmiştir.

BÖLÜM İKİ

ARKEOLOJİK ALANLARDA MİMARİ DÜZENLEME İHTİYAÇLARININ YÖNETMELİKLER BAĞLAMINDA İRDELENMESİ

Arkeoloji, tarih öncesi çağlardan itibaren insanlığın kültürel ve sosyal gelişimi hakkında bilgilendirmesi ve gelecek nesillere aktarması bakımından önemli bir bilim dalıdır. İnsanlığın geçmişi arkeolojik çalışmaların ışığında aydınlanmakta, günümüze ulaşmaktadır (Sevin,1999).

Arkeolojik mirasın, insanlığa kazandırdıklarının yanı sıra, bu alanda yapılan çalışmaların genel hedefi, bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması olmalıdır (Ahunbay,2009).

Kültürel mirasın önemli bir bölümünü, mimari miras oluşturmaktadır. İnsanlığın yaşam içerisinde gelenek, inanç ve sosyal yaşamları hakkında bilgilendirmeyi sağlayan mimari mirasın korunması hususuna yönelik geliştirilen ilk hukuksal zemin 1964 yılında, Venedik Tüzüğü ile başlamaktadır (Ahunbay,2009).

Arkeolojik alanlarda koruma, onarım ya da düzenleme amaçlı çalışmalar, belirli kanunlar ve yönetmeliklerle sınırlandırılmıştır. Bu yönetmeliklerin amacı, kültür ve tabiat varlıkları ile alanların korunması, geliştirilmesi bağlamında doğru kararların alınması ile, gerekli kaynakların sağlanması ve yerel toplumun da bu süreçte yer almasını hedeflemektedir (2863 Sayılı Kanun Kapsamında, 26006 Sayılı Alan Yönetimi Yönetmeliği).

25 Nisan 1973'te yürürlüğe giren 1710 sayılı Eski Eser Kanunu'nun birinci maddesinde eski eser; tarihten önceki devirlere ait olup, bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan, yer üstünde, yer altında veya su içindeki bütün yapılar, taşınır ve taşınmaz mallar, aynı nitelikteki her türlü belge olarak tanımlanmıştır. Bu kanunun yerine, 23 Temmuz 1983'te Resmi Gazete'de yayınlanan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları'nı Koruma Kanunu'nda benzer bir tanımlama, eski eser ibaresi yerine kültür varlığı kullanılarak yapılmıştır (Bektaş,1992).

I.derece arkeolojik sit alanları;Kültür Bakanlığının yayınlamış olduğu Kültür Varlıkları ve Koruma Yüksek Kurulu Mevzuatının 658 sayılı ilke kararına gore, *“Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır.Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacak alanlar”* olarak tanımlanmıştır (TC Kültür Bakanlığı,1997. 658 sayılı ilke kararı).

I.derece arkeolojik sit alanlarının koruma ve kullanma koşulları ise, 702 sayılı ilke kararına göre;

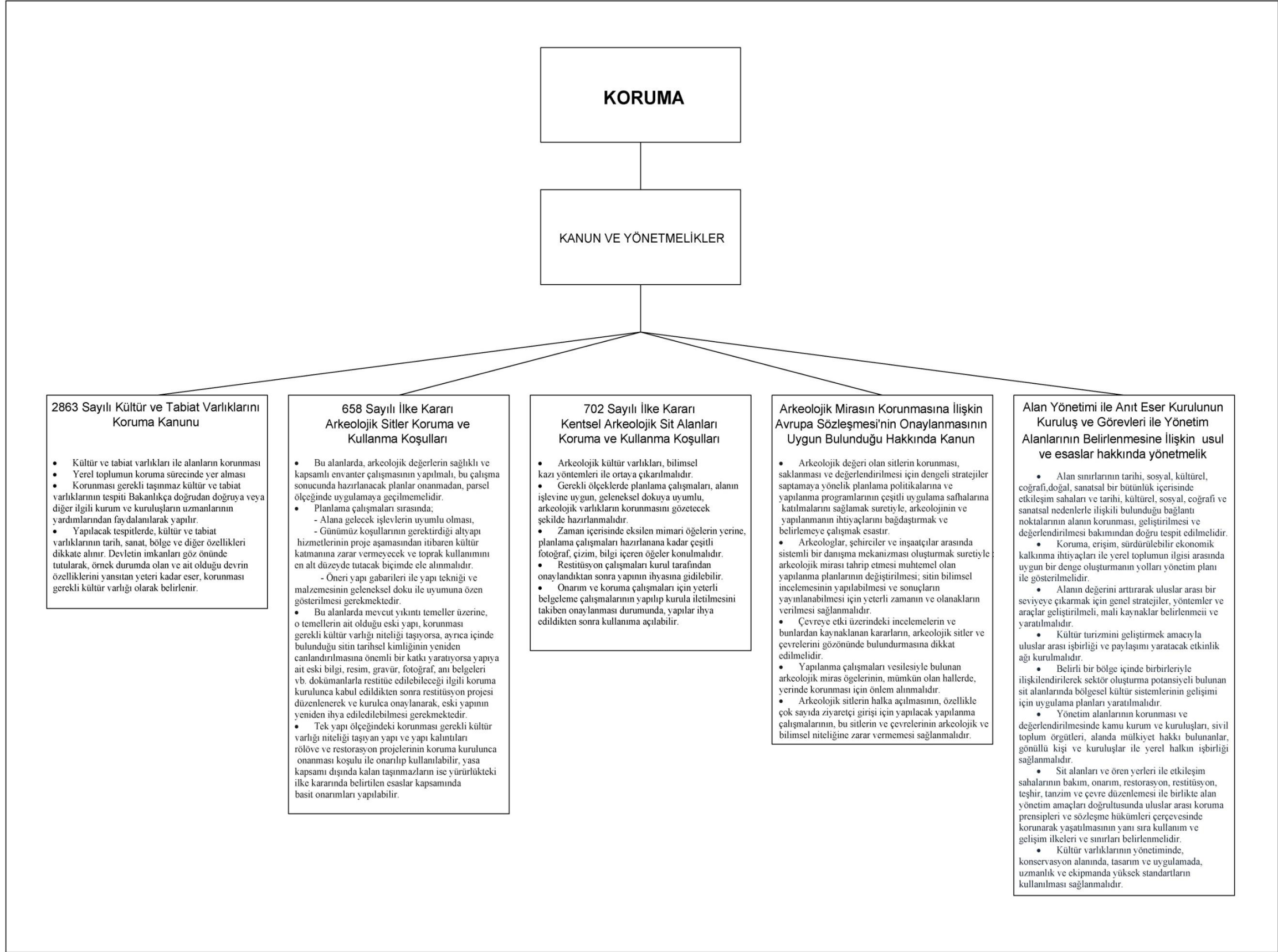
1. Arkeolojik kültür varlıkları, bilimsel kazı yöntemleri ile ortaya çıkarılmalı
2. Gerekli ölçeklerde planlama çalışmaları, alanın işlevine uygun, geleneksel dokuya uyumlu, arkeolojik varlıkların korunmasını gözeterek şekilde hazırlanmalı
3. Zaman içerisinde eksilen mimari öğelerin yerine, planlama çalışmaları hazırlanana kadar çeşitli fotoğraf, çizim, bilgi içeren öğeler konulmalı
4. Restitüsyon çalışmaları kurul tarafından onaylandıktan sonra yapının ihyasına gidilebileceği
5. Onarım ve koruma çalışmaları için yeterli belgeleme çalışmalarının yapılıp kurula iletilmesini takiben onaylanması durumunda, yapıların ihya edildikten sonra kullanıma açılabilceğine ilişkin kararlar alınmıştır (TC Kültür Bakanlığı, 2005. 702 sayılı ilke kararı).

Bu bağlamda ele alınan arkeolojik sit alanlarında gerçekleştirilen araştırma, belgeleme, onarım, bakımve düzenleme gibi uygulamaların disiplinlerarası bir çalışma gerektirdiği görölmektedir. Arkeolojik alanlarda mimari çalışmalar;

- Belgeleme
- Sağlamlaştırma
- Koruma
 - Kültür varlıklarının korunması
 - Ziyaretçiler için koruma

- Anastilozis olarak özetlenebilir.

Arkeolojik mirasın korunması, yalnızca kültür varlıklarının gün ışığına çıkarılarak bilimsel çalışmalar yapılmasını değil, aynı zamanda belge ve koleksiyonların gerekli onarım ve bakımlarının yapılarak uzun vadeli korunmalarını, mimari mirasın ise yerinde korunmasını gerektirmektedir (Ahunbay,2009).

Şekil 2.1 Koruma kriterlerinin yasal çerçevede irdelenmesi

Kanun ve yönetmelikler irdelendiğinde, ortaya çıkan sonuçlar, alan ya da yapı ölçeğinde müdahale kararlarının alınmasında sınırlayıcı olmaktadır. Arkeolojik alanlarda uygulanabilir yöntemlerin, ortaya çıkışı ve izlenecek yollar için genel sonuçlara ulaşabiliriz.

- Arkeolojik alanlarda çalışmalar uzman ekiplerce gerçekleştirilmelidir.
- Taşınmaz kültür varlıklarının yerinde korunması tercih sebebidir, taşınabilir kültür varlıkları için depo alanları oluşturulmalıdır.
- Eserlerin sınıflandırılması ve koruma kriterleri devletin inisiyatifindedir, müdahale edilecek alanlar ya da eserler için sunulacak proje, rapor ve analizler ile birlikte onay alınmalıdır.
- Alanlarda mevcut kalıntılar üzerinde alanın tarihsel kimliğini yeniden canlandırabilir kriterlerde ilgili kurumun onayından sonra yenilenmesi mümkündür.
- Eski yapıların gerekli izinlerle yeniden yapımı ya da ihya edilmesi, kullanıma açılması mümkündür.
- Arkeolojik sit alanlarının halka açılması hususunda özellikle çok sayıda ziyaretçi girişi için yapılacak düzenleme çalışmalarının kültür varlıklarına zarar vermemesi sağlanmalıdır.
- Alan çalışmalarında yerel halkın da süreçte yer alması sağlanmalıdır.

Her alan kendi içinde değerlendirilmesi gereken kriterleri barındırmaktadır. Dönem özellikleri, yapısal özellikleri, iklimsel koşullar göz önünde bulundurularak özel olarak ele alınmaları gerekmektedir. Bu kriterler de yasal çerçevede bahsedildiği üzere, ilgili kurumlara sunulacak projelerde, analizlerde ve raporlarda belirtilmektedir.

2.1 Koruma

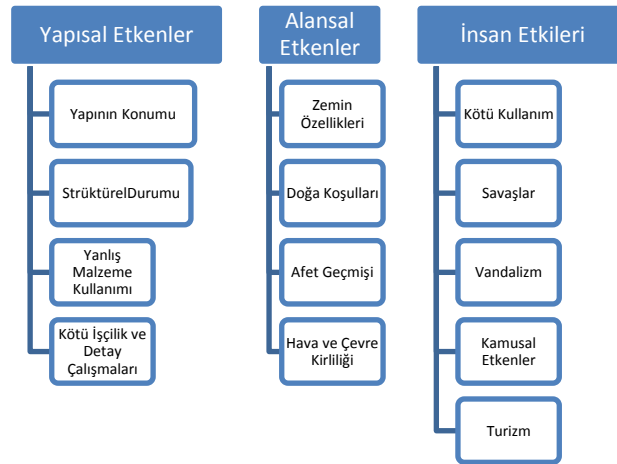
2863 sayılı kanunda, koruma ve korunma tanımı, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işleri olarak verilmiştir. Koruma alanı ise, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının

muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu alanlar olarak tanımlanmaktadır (Bektaş,1992).

Yapı ve alanların kültürel değerleri ve geleceğe aktarılması esaslarına bağlı olarak korunması, onarımı, alan içinde değerlendirilmesi, farklı işlevlerle kullanılması da mümkün olmaktadır. Ancak bu bölümde anlatılacak olan, yalnızca kültürel değerlerin değil, bu alanda çalışmalar yapacak kişileri ve ziyaretçileri de kapsamaktadır. Bütünüyle bir mimari çalışma kapsamı içerisine giren düzenleme çalışmaları, kültürel değerlerin çeşitli etkilerle zarar görmesini engellemek, ziyaretçilerin, ancak belirlenen alanlarda gezi güzergahı oluşturmalarını sağlamak, çalışanların, hava koşulları ve fiziksel etkenlerden mümkün olduğunca korunarak verimli çalışmalar gerçekleştirmesini sağlamak olmaktadır.

2.1.1 Yapı ve Alanların Fiziksel Etkilerden Korunması

Kültür varlıklarının zaman içinde bozulmalarına sebep olan çeşitli etkenler bulunmaktadır. Öngörülebilir ya da birdenbire ortaya çıkabilen sebeplerin, yapının konumu da göz önüne alınarak değerlendirilmesi gerekliliği, öneri geliştirilmesi yönünde sağlam veriler elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Koruma önerileri, bu sebepler göz önüne alınarak geliştirilirse, hesaplanabilir veriler ışığında çalışmalar gerçekleştirilmesine olanak vereceği düşünülmektedir. Bozulmaya neden olan etkenler üç bölümde incelenebilir.

Şekil 2.2 Bozulmaya sebep olan etkenler

Yapılardan kaynaklı etkenlerin başında, bulunduğu konumun yer aldığı görülmektedir. Konum özellikleri, alan özelliklerini de taşımaktadır. Yapının alanda yerleşimi, alandan nasıl etkilendiğini aktarmaktadır.

Yapıyı oluşturan etkenler ise, yapımda kullanılan malzeme, işçilik, detay çalışmaları ve bunların zaman içinde geçirdiği değişimleri aktarmaktadır. Antik çağlardan bu yana bütünlüğünü koruyabilen yapıları oluşturan en önemli kriterlerin, malzeme seçimlerinin özenle yapılmış olduğu bilinmektedir. Kullandıkları yapısal oranlar ve harç karışım oranları günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Hatalı kullanılan malzeme ve detaylarda ise, bozulmalar kolaylıkla gözlemlenmektedir. Malzemenin doğru seçilmesi kadar, kullanım detayları da bozulma sürecini etkilemektedir.

Yapıların oluşumu ve devamlılığı, büyük ölçüde strüktürel sistemine bağlıdır. Strüktürel hatalar, süreç içinde sebep oldukları hasarları gözle görülebilir hale getirirler. Yatay ve düşey taşıyıcıların doğru hesaplanmadan uygulanması gibi hatalar; ayrılmalar, büyük çatlaklar ve malzeme kayıplarına sebep olmaktadır. Bu kriterler ele alındığında, alanda yapılacak tespitler, yapı üzerinde gözlemlenecek izler, yapıda ya da alanda alınacak restorasyon ve müdahale kararları için etkili olmaktadır.

Alansal etkiler ve insan etkileri, arkeolojik alanlarda mimari düzenleme ve koruma kriterlerinin oluşturulması için önemli etkenlerdir. Zemin özellikleri, alanda yapılacak jeolojik çalışmalar sonucunda elde edilecek verilerin yanı sıra yapılar üzerinde izlerde de gözlemlenebilmektedir. Alan özellikleri kapsamında ele alınan kriterler arasında zemin özellikleri konusu da restorasyon ve müdahale kararlarını etkilemektedir.

Alanı etkileyen doğa şartları, koruma kriterlerinin oluşturulmasında etken olmaktadır. Yağışlar, rüzgar etkileri, afet oluşumu olasılıkları, hava ve çevre kirliliği gibi konular, çeşitli hesaplamalarla, yapıların en verimli nasıl korunabileceği

konusunda fikir vermektedir. Özellikle koruma çatılarının konumlandırılması ve niteliği, güneş geçirgenliği, yağmur koruması, sera etkisi gibi konularda bölgenin iklimsel koşullarının önemli rol oynadığı bilinmektedir.

Arkeolojik alanlarda iklimsel koşullardan korunması gerekli yapılar, genellikle içerisinde hassas objeleri barındıran yapılar olmaktadır. Mozaikli alanlar, döşeme veya çatısı kayıp olan sıvalı, bezemeli yapılar, toprak harçlı duvarlar, duvar resimlerinin kullanıldığı yapılar, örnek olarak verilebilmektedir. Bu tip alanlarda, çalışması tamamlanıp gezi güzergahına açılabilir konumda olanlar için, ziyaretçilerin de olumsuz iklim koşullarından korunması sağlanabilmektedir.

Arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nin onaylanmasının uygun bulunduğu 4434 sayılı kanunda, arkeolojik mirasın fiziki koruma önlemlerini yürürlüğe koymaktadır. Kanuna göre, arkeolojik mirasın yerinde korunması tercih sebebi olmakta, müdahalelerin uzman ekiplerce gerçekleştirilmesinin yanı sıra arkeolojik sitlerin halka açılmasının, özellikle çok sayıda ziyaretçi girişi için yapılacak yapılanma çalışmalarının, bu sitlerin ve çevrelerinin arkeolojik ve bilimsel niteliğe zarar vermemesini sağlamayı hedeflemekte olduğu tespit edilmiştir. Aynı kanun içeriğinde, kültür varlıklarının mimari ve tarihsel özelliklerini koruma açısından, korunan varlıkların çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde kullanımı ve uygun olan durumlarda, eski yapıların yeni işlevle intibak edilmelerinden de bahsedilmektedir.

2.1.2 Çalışan, Uzman ve Öğrencilerin Fiziksel Etkilerden Korunması

Arkeolojik çalışmalar, dikkat ve hassasiyet içeren bir dizi çalışmaları gerektirmektedir. Çeşitli olumsuz iklim koşullarına maruz kalarak harabe haline gelmiş mimari yapılar bütünü, toprak altında kalmış kültür katmanları ya da üzerine modern çağ yapılarının konumlandırılmış olması şeklinde bulunabilirler. Bundan dolayı, bilimsel kazı çalışmaları zaman zaman derin açmalarda çalışmaları gerektirmektedir. Sağlam olmayan mimari elemanların varlığı, hem kültür varlığının

zarar görmemesi, hem de kişi sağlığı açısından alan içerisinde düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır (Sevin,1999).

Kültür Bakanlığı'nın 89406 sayılı makam onayı ile yürürlüğe giren yönergede, evre Düzenlenmesi bölümü, 30.ve 31.maddeleri kapsamında; “*ren yerlerindeki evre düzenleme projeleri kazı ekibinin görüşü alınarak ilgili koruma kurulunun uygun görüşü doğrultusunda bakanlığın bilgisi dahilinde yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Kazı alanlarında;*

- *Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelleri korunur*
- *Ören yerleri denetimli olarak ziyaretçilere açılır.Bu çerçevede alanın tanıtımına yönelik gezi güzergahları, bilgilendirme ve tanıtım panoları, gnbirlilik ihtiyaçlara yönelik hizmet üniteleri ve aydınlatma gibi altyapı hizmetleri projelendirilir.*
- *Mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlar zmlenir.*
- *Alanın ihtiyaçları ağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla giderilir.*
- *Alanda yapılan çalışmalar sırasında, yöre halkı ile doğru bir iletişim kurulur, sahiplenmeyi sağlayıcı ve ilgiyi arttırıcı programlar hazırlanır.” şeklinde aktarılmaktadır.*

Dönem eki ya da modern ek olarak geliştirilmeye açık olan koruma çatılarının, yapı ya da alan koruma dışında, bu alanda devam eden çalışmalar sırasında kişilerin de sağlıklı ve verimli çalışmalar yapabilmelerini olanaklı hale getirmektedir. Bu kriterlerin belirlenmesi, yine iklim koşullarının doğru belirlenmesi ile mümkün olmaktadır. Her türlü yağış durumunda, arkeolojik kazılar gibi hassasiyetli çalışmaların yapılamayacağı, yoğun güneş etkisinin kişi üzerinde bırakacağı olumsuz etkiler göz önüne alındığında koruma çatılarının gerekliliği görülmektedir.

2.1.3 Ziyaretçilerin Doğal Etkenlerden Korunması

Kültür Bakanlığı, 658 nolu ilke kararında, I. derece arkeolojik sit alanları ile ilgili hükümlerde, bu tip alanlarda bilimsel çalışmalar dışında herhangi bir yapılaşmaya

izin verilmemektedir. Zorunlu durumlarda gerçekleştirilecek altyapı çalışmaları, kurul izinleri ve onayları ile gerçekleştirilebilmektedir. Bununla birlikte, bu alanlar içinde yer alan ören yerlerinde gezi yolu düzenlemesi, meydan tanzimi, açık otopark, WC, bilet gişesi, bekçi kulübesi gibi ünitelerin koruma kurulundan izin alınarak yapılabileceğine de değinilmektedir.

Bu bağlamda düşünüldüğünde, arkeolojik alanlarda zorunlu haller haricinde müdahale şansı bulunmamakta, ancak hizmet gerektiren alanlarda servis yapılarının konumlandırılmasının da izne tabi olarak gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir.

Arkeolojik alanlarda koruma çatıları tasarlanması için, gerekli sebepler, alansal özellikler ve öngörülen tasarımların, çizim, analizler ve raporları ile birlikte gerekli kurum ve kuruluşlardan izinlerinin alınması ile uygulanabilirliği sağlanmaktadır.

2.2 Yönlendirme

Arkeolojik sit alanlarında kültür varlıklarının sergilenmesi ve ziyarete açılması, öncelikle yapıların koruma altına alınmasını gerektirmektedir. Ziyaret güzergahı, geçiş öğeleri ve sirkülasyonlar, belirli yönlendirme elemanlarına ihtiyaç duymaktadır.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 745 sayılı ilke kararına göre, arkeolojik sit alanlarında bilimsel çalışmaların tamamlanıp, gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra, ziyaretçilere açık olmak üzere bakanlıkça tüzel kişilere kullanılması uygun görülmüştür.

702 sayılı ilke kararına göre, kültür varlıklarının ihya edilerek, koruma altına alınmasını takiben, bu alanlarda ziyaretçi güzergahı oluşturulabilmektedir. Yönlendirme kriterlerinin, giriş birimlerinden başlayarak tüm alanda belirlenmesi, ziyaretçilere açılacak alanlarda kültür varlıklarının da zarar görmesini engelleyecektir. Aynı yönetmelikte ele alınan bir diğer konu da yönlendirme sistemleridir. Burada, zaman içinde eksilen mimari öğelerin ifade edilebilmesi de

aktarılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan konu gereği, hem kültür varlıklarının hem de ziyaretçilerin zarar görmemesinin sağlanması için önlemler alınması gerekliliğidir. 658 sayılı ilke kararı uyarınca, alanın tarihi kimliğini ortaya çıkaracak kültür varlıklarının koruma altına alınması ve ziyarete açılması, alanın önemini arttıracaktır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te arkeolojik alanlarda çevre düzenleme projelerinin hazırlanarak uygulamaya konulması için bu alanlarda koruma amaçlı imar planlarının gerekli olduğu belirtilmektedir. Ancak, arkeolojik kültür varlıklarının korunmasına ilişkin acil önlemler alınmasını gerektiren durum mevcut ise, imar planı olmadan da çevre düzenleme projesi hazırlanabileceği belirtilmiştir.

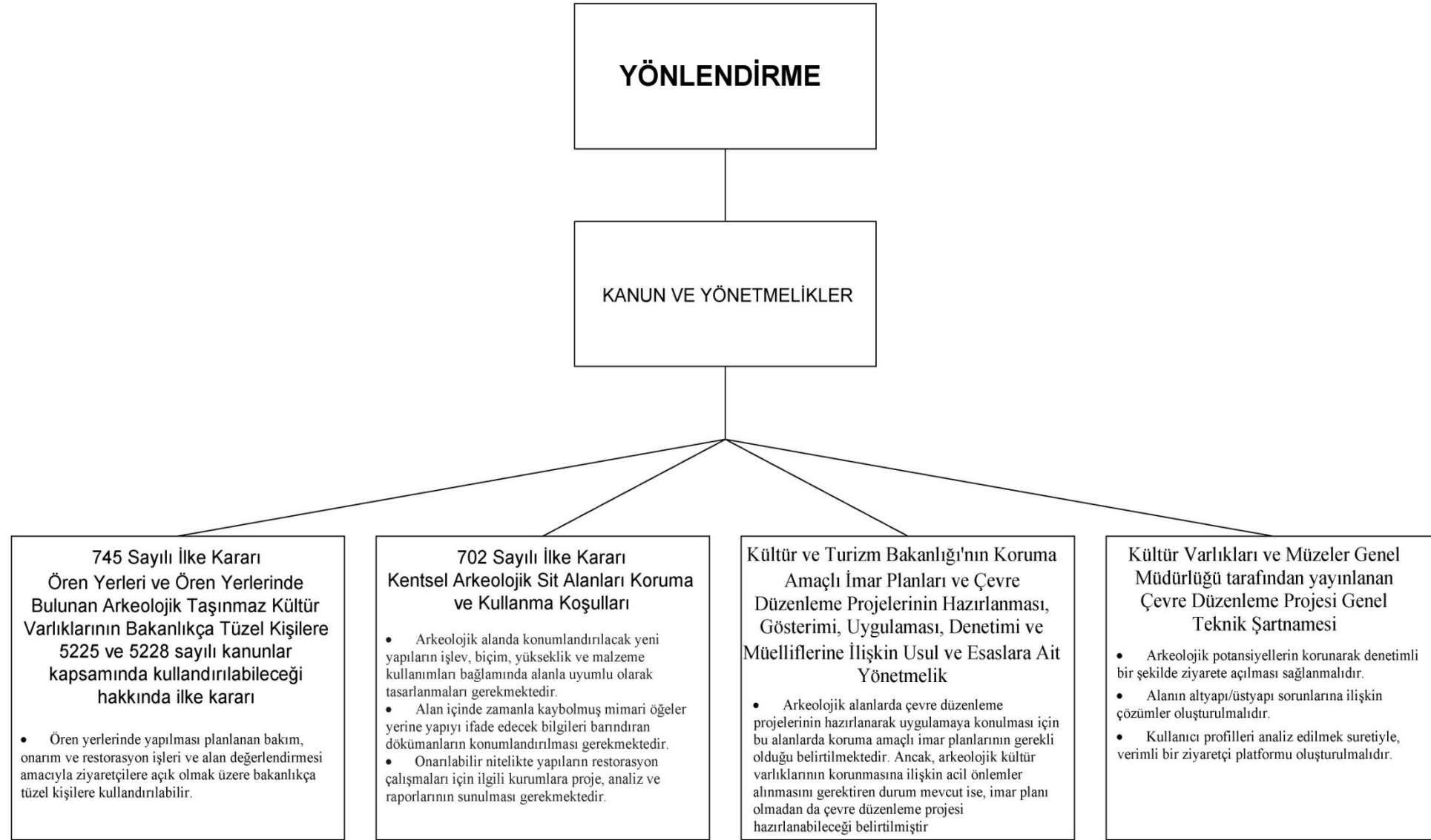
T C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Çevre Düzenleme Projesi Genel Teknik Şartnamesi'nde, hazırlanacak projeler için kriterler belirlenmiştir. Şartnamenin ilk hedefi, arkeolojik potansiyellerin korunarak denetimli bir şekilde ziyarete açılmasını sağlamaktır. Projeden beklenen, alanın sorunlarına ilişkin çözümlerin de oluşturulmasıdır. Bu kriterlerin sağlanması için, alan verilerinin doğru olarak değerlendirilmesi, kazı sonuçları ve kazı başkanlığının görüşleri neticesinde sonuçlara varılması, kullanıcı profilleri göz önüne alınarak, verimli bir platform hazırlanması gerekmektedir. Altyapı çalışmalarına özellikle değinilmiş ve alansal sorunlar kapsamında çözümler getirilmesi hedeflenmektedir.

2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanunun 45-46. Maddeleri uyarınca hazırlanan Arkeolojik Kazılarda Ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje Ve Uygulamalarında Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönerge'de, çevre düzenleme hükümleri belirtilmiştir. Buna göre;

a- Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelleri korunur.

- b- Ören yerleri denetimli olarak ziyaretçilere açılır. Bu çerçevede alanın tanıtımına yönelik gezi güzergahları, bilgilendirme ve tanıtım panoları, günübirlik ihtiyaçlara yönelik hizmet üniteleri ve aydınlatma gibi altyapı hizmetleri projelendirilir.
- c- Mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlar çözömlenir.
- d- Alanın ihtiyaçları çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiğı donatılarla giderilir.
- e- Alanda yapılan çalışmalar sırasında, yöre halkı ile doğru bir iletişim kurulur, sahiplenmeyi sağlayıcı ve ilgiyi artırıcı programlar hazırlanır.

Bu bağlamda altyapı ve üstyapı ihtiyaçları tespit edilmiş olmaktadır.

2.3 Yönlendirme kriterlerinin yasal çerçevede irdelenmesi

2.2.1 Giriş Mekanları ve Hizmet Yapılarının Tasarlanması

Sit alanlarında, gerekli hizmetlerin sağlanabilmesi için, yeni işlevli yapılar oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Arkeolojik alanlarda mimari yapıların onarımı, ziyarete açılmasının yanı sıra bu alana hizmet verecek yapılar da oluşturulmalıdır. Bunlar giriş yapıları, wc ve kafeterya yapıları, sergileme salonları, ofis yapıları, depolama alanları ile imkanlar dahilinde oluşturulacak deneysel arkeolojik alanlar olarak düşünülmektedir.

Tarihi mekanlarda, kültür varlıklarının onarılarak yeni işlevlerle kullanılabilmesi mümkündür. Ancak söz konusu mimari öğeler, antik dönem özellikleri taşıdığından, günümüz koşullarında işlevlendirilmeleri ya da verilecek işlevden faydalanılabilmeleri pek mümkün olmamaktadır. Bu durum, tarihi dokuda yeni yapıların konumlandırılması fikrini ortaya çıkarmaktadır. Venedik Tüzüğü'nde yeni yapılara, eski yapıların dönem özelliklerine zarar getirmediği ölçüde izin verilebileceği vurgulanmaktadır. Burada bahsedilen, yeni yapıların, konum, ölçek ve bağlantı noktalarının gölgede bırakılmaması gerekliliğidir.

Çağdaş ek olarak nitelendirilebilen yeni yapıların oluşturulması, belirli kriterlerin sağlanmasını gerektirmektedir. Bunlardan ilki çevre verileridir. Yapının içinde bulunduğu çevresel veriler, malzeme ve üslup özelliklerini etkilemektedir. Aynı şekilde çevrede bulunan yapıları ek yapının domine etmemesi gerekliliği de ölçeksel verilerin doğru değerlendirilmesini gerektirmektedir. Malzeme kullanımının zıt karakterde oluşturulmasının, yapıldığı dönemi ifade etmesi ve eski yapıyla etkileşimini ortaya çıkarması bağlamında gerekli olmaktadır. Ayrıca çağdaş malzemelerin hafif ve sökülür takılır olması, arkeolojik alanlar için uygun bir sistem olmaktadır. Çağdaş yapılarda, bulundukları alanın dönem mimarisine uygun olarak, öykünerek belirli bir öğesinin kullanılması, dönemin ve mimari öğelerin ifade edilmesine de imkan vermektedir (Zeren, 2010).

Tarihi yapılarda ya da tarihi verileri barındıran alanlarda yapılan düzenleme çalışmaları, diğer mimari konularda olduğu kadar tasarımda serbestlik sağlamaz.

Daha çok yapılacak çalışmaların yönünü alan ya da yapı belirlemektedir. Eski yapıyı ya da dokuyu korumak, eski verilerin korunması ilkesine dayanmakta, yeniden yapılacak ya da tasarlanacak alanlarda, mevcut yapıya saygılı olmakla birlikte zıt malzeme kullanımı, bir koruma stili olmaktadır. Burada esas olan, yapıya saygılı uygulamaların yanında, zıt özellikli malzemelerle mevcut korunmuş yapının öne çıkarılması şeklinde düzenlenmesidir (Kaya, 2012).

Arkeolojik alanlarda da benzer malzemelerle düzenlemeler örneklerde görülmektedir. Aynı düşünceden yola çıkarak, tek yapı ya da alan düzenleme ihtiyaçları bağlamında, zıt malzemede sadelik ve yapıya saygılı tasarımla oluşturulduğunda koruma ve özgün dokunun algıda canlandırılmasının sağlıklı sonuçlar verdiği izlenmektedir. Zıt malzeme, kültür varlığı ile birleşimde müdahale izlerini de açıkça ortaya koymakta, yapıldığı dönemin de izlerini taşıyacağından, modern ek, dönem eki olarak alanda yerini almaktadır.

714 sayılı ilke kararında, “*I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarındaki ören yerlerinde açığa çıkarılan taşınır kültür varlıklarının alana yönelik işlevsel ve mekansal bağlarının kurulabilmesine olanak sağlamak üzere mahallinde korunması ve değerlendirilmesine yönelik bilimsel faaliyetler kapsamında; muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, teşhir-tanzim ve tanıtımlarına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığınca ihtiyaç duyulan kapalı ve açık sergi mekanları ile ziyaretçilere hizmet verecek giriş ünitesi (güvenlik odası, bilet gişesi, WC vb.), açık otopark ve mobil satış üniteleri düzenlemelerinin varsa kazı heyetinin bilimsel görüşleri ve raporları doğrultusunda tespit edilen, yerleşmelerin bütünlüğünü bozmayan alanlarda ilgili Koruma Bölge Kurulunun özel izni ile yapılabilmesine*” dair hükümler bulunmaktadır. Bu bağlamda ortaya konulan bilimsel görüşler ve raporların projeler kapsamında ilgili kurula sunulması gerekmektedir.

Gezi güzergahı bağlamında ele alındığında, bazı örneklerde de görüldüğü üzere, çağdaş malzeme kullanımının en çok cam platformlar ve sirkülasyon elemanları şeklinde tasarlandığı görülmektedir. Cam platformlar ve taşıyıcı çelik desteklerin, hafif, saydam ve yansıtıcı özellikleriyle algıyı kesmediği düşünülmektedir.

Koruma ve onarım uygulamalarında ikinci bir seçeneğin, yapıya/dokuya uyumlu doğal malzemeler olduğu görülmektedir. Özgün malzeme, yapıya mekanik olarak en uygun malzeme olmakla birlikte, bu tip uygulamalarda dikkat edilmesi gereken, eski/yeni ayrımının doğru olarak yapılması gerekliliğidir (Kaya,2012).

Yerel malzeme kullanımının yaygın olduğu bu tip uygulamalarda, çeşitli ayırım yöntemleri uygulanmaktadır. Özellikle sur duvarları, yapı duvarlarında taş malzemeyle tamamlama yapılırken eski yapının koruma altına alınmasından sonra farklı bir malzemeyle (ateş tuğla, farklı renkte taş, vs) bir sınır hattı çekilerek yeni yapının bunun üzerine konumlandırılması şeklinde bir uygulama tekniği kullanıldığı görülmektedir.

2.2.2 Koruma Çatıları Tasarlanması

Arkeolojik alanlar üzerinde yapılan çalışmalarda, koruma çatıları da, çağdaş ek olarak ele alınabilir. Koruma çatıları, genellikle, kazısı tamamlanıp koruma altına alınmış, çeşitli uygulamalarla sağlamlaştırılmış mimari yapılar üzerinde konumlandırılmaktadır. Çalışmaların devam ettiği alanlarda da mekansal organizasyonun elverdiği durumlarda modüler tasarımlarla oluşturulan koruma çatılarına rastlamaktayız. Modüler tasarım, çalışmaların devam ettiği yönde geliştirilebilirliği ve sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Çalışmaların devam ettiği alanlarda, çalışanların da özellikle olumsuz iklim şartlarından korunmaları, verimliliği arttıran bir sistem olmaktadır.

Koruma çatılarının tasarım kriterleri, çağdaş ek için belirlenen kriterler geçerli olmaktadır. Özellikle malzeme kullanımı ve oransal özelliklerin, kültür varlığının özelliklerini gölgeleyecek şekilde kullanılmaması uygun görülmektedir.

Koruma çatıları, genellikle, olumsuz iklim şartlarından korunmak için yapılırlar. Arkeolojik alanlarda bazı mimari yapılar, sağlamlaştırılıp koruma altına alınsalar bile, sahip oldukları fresk, mozaik, sıva gibi bazı hassas öğelerin yağış ve rüzgar

etkilerinden korunmaları gerekmektedir. Bu gibi durumlarda, çağdaş ek kriterlerine uygun çatıların konumlandırılmaları gerekli olmaktadır (Zeren, 2010).

2.2.3 Ziyaretçi Gezi Güzergahlarının Planlanması

Arkeolojik alanlarda kazısı tamamlanmış ve belgelenmiş, ziyarete açılabilir alanları kapsayacak şekilde düzenlenen gezi güzergahları için, tasarım olarak kazı alanındaki çalışmaların yönü göz önüne alınırsa, uzun vadede koruma ve kullanma koşullarının sağlanabilir olacağı düşünülmektedir. Her zaman tahmin edilebilir olmadığı için güzergahların geri dönüşümlü olarak tasarlanması, alternatif önerilerin olması, restorasyon ilkelerine de uygun olacaktır.

Güzergah belirlenmesi, alanda daha önce yapılmış rölöve çalışmaları üzerinden tasarlanmaktadır. Rölöveler ve kazı başkanı öngörülleri, çalışmaların ilerleme durumu ve alan kullanımı hakkında bilgi vermektedir. Gezi güzergahlarının belirlenmesi ve alan düzenleme çalışmaları bu bilgiler ışığında gerçekleştirilmektedir.

Bilimsel arkeolojik kazılar uzmanlık gerektirmektedir. Basitçe mimari yapıların ya da kültür varlıklarının ortaya çıkarılması şeklinde düşünülmesi yanlış olacaktır. Üzerinde yaşanan kültür katmanları, buluntularının mimari ya da küçük buluntu olmalarına bakılmaksızın birçok yaşam izini de taşırlar. Bunların tespiti, korunması ve yaklaşımları, ancak alanda uzman arkeolog, mimar ve restorasyon uzmanı kişilerce yapılmalarını gerektirmektedir (Sevin,1999).

Bu bağlamda, ziyarete açılacak alanların, kültür varlıkları ile aralarında görsel algıyı bozmayacak engeller konulmasının gerekli olduğu görülmektedir. Bunun yanında alan özelliklerinin ziyaretçiye doğru aktarılması, zihinde canlandırılmasının sağlanması, yerleşim özelliklerine göre belirlenecek bir sıra içerisinde takip edilmesi, hizmet binalarında sergileme/deneysel arkeoloji gibi faaliyetlerle pekiştirilmesinin faydalı olduğu belirlenmiştir.

Arkeolojik alanların kazısı devam eden bölümlerinde yetkililer dışında gezilmesi ya da girilmesinin tehlike arz edebilir, bunun yanı sıra eserlere de zarar verilebilir. Bu sebeple arazi içerisinde bölümlerin ayrılması, ayırım yapılırken, ziyaretçilerin doğru yönlendirilmesi de, alanın anlaşılabilirliği ve güvenlik açısından doğru kararlar alınmasını gerektirmektedir.

Gezi güzergahları oluşturulurken, tüm diğer çalışmalar gibi alanın özellikleri göz önünde bulundurularak, ihtiyaçlar dahilinde tasarlanacak;

- Giriş ve dağılım yönelimleri,
- Gezi platformu,
- Yönlendirme elemanları,
- Koruma çatıları
- Engelli çözümleri, gibi elemanların kullanılmasının yerinde bir çözüm olacağı düşünülmektedir. Tüm bu elemanlar, ziyaretçiler ile çalışma alanı ve sergilenecek alanların bir arada çalışabilmesi üzerine kurgulanmaktadır.

Güzergahın belirlenmesi, alanda daha önce yapılmış belgeleme çalışmaları üzerinden tasarlanmaktadır. Belgeleme çalışmalarından üretilen, alan genelini tarif eden mimari çizimler ve Kazı Başkanlığı'nın öngörülerini, tanımlanacak alanları belirtmektedir.

Arkeolojik sit alanlarında mimari öğelerin yerinde korunması, arkeolojik mirasın korunmasına ilişkin tüzüklerde aktarılmaktadır. Venedik Tüzüğü'nde, "anıtın anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan ortaya çıkartacak her çareye başvurulmalıdır" şeklinde bir anlatım bulunmaktadır (Ahunbay,2009).

Bu bağlamda, gezi platformlarının oluşturulmasına ilişkin, özgün izlerinin ve plan şemasının korunması, alanın korunması ve doğru bilgi aktarımı açısından verimli olacağı düşünülmektedir. Bu uygulama, incelenen örnekler kapsamında düşünüldüğünde, iki türde oluşturulabildiği görülmektedir. Birincisi antik dönemlerde kullanılan özgün yolların koruma altına alınarak ziyaretçilere açılması,

ikincisi de belirlenen güzergahların hassas olması durumunda, zemine müdahale etmeden hafifçe yükseltile platformların oluşturulması şeklindedir.

Birinci yöntemde, antik malzemenin durumunun saptanması ve dayanımının tespit edilmesi, gerekli durumda onarımının, periyodik olarak da bakımının yapılması, kendisinin de kültür varlığı olması açısından önem kazanmaktadır. Ziyaretçi olarak gelen insanların, her zaman çok da bilinçli olamayabileceği, isteyerek ya da istemeyerek, kendisine ya da alandaki buluntulara zarar verebileceği düşünülerek mevcut yolların korunması yöntemi, alanlarda izlenmiştir. Bu bağlamda Efes Antik Kenti örneğinde Kureterler Caddesi'nin özgün durumda ziyaretçiye açılması, doğal bir gezi güzergahı tanımlanmasına örnek teşkil etmektedir.

İkinci yöntem olarak düşünülen sistem, yine aynı düşünce üzerinden, mevcut aksların korunması şeklinde oluşturulabilen, yerden yükseltile, modern malzeme ile oluşturulan platformlar olabilir. Bu platformlar için tasarım kriterleri;

- Zemine minimum müdahale edilmesi,
- Kültür varlıklarını ortaya çıkaran bir üslupla tasarlanması,
- Bilimsel kazı çalışmalarının farklı yönlenebileceği ihtimaline ve sit alanlarında uygulanan genel kurallara karşılık, geri dönüşümlü olabilecek şekilde tasarlanması,
- Ahşap, cam, çelik, polipropilen içerikli kompozit ahşap malzemelerle oluşturulabilen platformların, taşıyıcı sistem, renk ve form özellikleri itibariyle, özgün malzemeleri gölgeleyecek nitelikte seçilmemesi gerekliliği şeklinde düşünülebilir.

Ahşap platformların, doğal malzeme olması sebebiyle ören yerlerinde sıkça rastlanır olduğu gözlemlenmiştir. Yürüyüş platformları, köprüler, merdivenler ve yönlendirme elemanlarının doğal ahşap malzemeyle oluşturuldukları pek çok örneğin ülkemizde de mevcut olduğu görülmektedir. Özgün alanda doğal, yerel malzeme kullanılması, bir müdahale ilkesi olmakla birlikte, sergilenecek malzemelerin ön plana çıkarılması, yeni yapılan uygulamaların eskiyi gölgelememesi adına zıt malzemelerin de kullanılabilirliğinin etkili sonuçlar verdiği de tespit edilmiştir.

Sadelikle ve mevcut yapıya saygıyla kullanıldığında, eski yapı/kalıntı'nın ön plana çıkarıldığı, ifadesinin güçlendiği, tespitler arasındadır.

Şekil 2.4 Safranbolu İncekaya Kanyonu cam balkon (Musa Özgönül arşivi,2013)

Şekil 2.5 Efes Yamaç Evler cam gezi parkuru (Şebnem Köksal arşivi)

Arkeolojik alanlarda yönlendirme elemanları ve bilgilendirme panolarının tasarım ve konumlandırılmaları, yasal çerçevede sınırlandırılmıştır. Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge’de, kullanılacak tabelaların malzeme ve ebatlarına ilişkin hükümler, detaylı olarak aktarılmaktadır. Genel hükümler, bu elemanların görüntü kirliliği yaratmayacak şekilde düzenlenmeleri ve alan ya da ölçeğine uygun hazırlanmaları gerekliliğidir. Bu yönergeye göre;

Ören Yeri Giriş Tabelası Malzemesi, Boyutu, Yazı Karakteri, İçeriği ve Konumu;

- *Ören yeri giriş tabelası; hâkî renkte mat koruyucu ahşap boyası ile renklendirilmiş masif meşeden stilize kültür ağacı formunda olur.*
- *Tabelanın boyu 180 cm.’dir.*
- *Stilize kültür ağacı formundaki tabelaya monte edilen Afyon mermerine yazılacak yazılarda; çift kompenantlıepoksi esaslı siyah boya ile serigrafî tekniği kullanılır.*

- *Yazılar, mermer üzerine kenarlarda yeterli boşluk bırakılarak, büyük harflerle, arial harf karakterinde ve en az 72 punto ile yazılır.*
- *Giriş tabelasında orijinal renkteki Kültür Ağacı ve Türkiye Logosu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ören yerinin Adı yer alır.*
- *UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınan ören yerlerinde giriş tabelalarının yanına aynı boyut ve nitelikte stilize kültür ağacı konur. Bu tabelalarda orijinal renkteki UNESCO ve Dünya Kültür Mirası Logosu, Ören yeri Adı ve Listeye Alınış Tarihi Türkçe ve yabancı dil olarak yer alır.*
- *Giriş tabelası, ören yeri girişinde rahatlıkla görülebilecek ve okunabilecek bir yere konur.*

Ören Yeri Bilgilendirme Tabelası Malzemesi, Boyutu, Yazı Karakteri, İçeriği ve Konumu

- *Ören yeri bilgilendirme tabelası; kalınlığı en az 1.5 mm. olan mat krom görünümlü, ithal, eloksallı alüminyum levhadan yapılır; paslanmaya karşı fosfatla yüzeyi pasifize edilen ve zemin kotundan en az 80 cm. yükseklikteki sabit ayaklı demir çerçeveye sökülüp takılabilir şekilde bulon vidalarla monte edilir.*
- *Tabela boyutları, 120X90 cm. veya 120X160 cm. olmalıdır.*
- *Yazılarda; çift kompenantlı epoksi esaslı siyah boya ile serigrafi tekniği kullanılır.*
- *Yazılar arial yazı karakterinde ve en az 28 punto olur.*
- *Metinler, sütunlar halinde yukarıdan aşağıya doğru dizilir. Başlıklar büyük harflerle, cümle başları büyük harf olmak üzere metinler küçük harflerle yazılır.*
- *Bilgi tabelasında ören yerine ilişkin her türlü bilgi, harita, çizim ve benzeri dokümanlar yer alır.*
- *Doğru ve güvenilir bilgi içeren yazılı ve görsel dokümanlar Türkçe ve yabancı dilde hazırlanır. Metinlerde geçen özel kavram ve kelimeler mutlaka anlaşılır şekilde açıklanır.*
- *Bilgi tabelasının içeriği, Genel Müdürlük Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığınca incelenir.*
- *Bilgi tabelası, ören yeri girişinde rahatlıkla görülebilecek ve okunabilecek bir noktaya konur. İçeriği yoğun olan durumlarda bilgi tabelalarının sayıları*

artırılır ve gerekli hallerde ören yeri içerisinde kullanılır.

Ören Yeri Yönlendirme Tabelası Malzemesi, Boyutu, Yazı Karakteri ve İçeriği

- *Ören yeri yönlendirme tabelası; paslanmaya karşı fosfatla yüzeyi pasifize edilen sabit ayaklı demir çerçeveye sökölüp takılabilir şekilde bir veya birden çok sayıda ve kalınlığı en az 1.5 mm. olan mat krom görünümlü, ithal, eloksallı alüminyum levhadan yapılır.*
- *Tekli yönlendirme tabelasında; üzerinde yönlendirme işaret ve bilgilerinin yer alacağı levhanın alt çizgisi, sabit demir ayaklara zemin kotundan 70 cm. yükseklikte monte edilir.*
- *Çoklu yönlendirme tabelasında; üzerinde yönlendirme işaret ve bilgilerinin yer alacağı levhaların alt çizgisi, sabit demir ayaklara zemin kotundan 50 cm. yükseklikte monte edilir, levha aralıkları 1.5 cm. olup toplam yükseklik 170 cm. yi geçemez.*
- *Yazılarda; çift kompenantlı epoksi esaslı siyah boya ile serigrafi tekniği kullanılır.*
- *Grafikler ve yazılar, rahat okunabilecek uygun puntoda, arial yazı karakterinde ve büyük harfle yazılır.*
- *20X100 cm. boyutundaki alüminyum levhalar üzerinde; soldan sağa doğru sırayla hizmet ünitesinin adı veya grafik şekli ile yön oku yer alır.*
- *Yönlendirme tabelasında kullanılan grafik şekillerde, Karayolu Trafik Kanunu ile belirlenen standartlar uygulanır.*
- *Yönlendirme tabelası, ören yerinde rahatlıkla görülebilecek ve okunabilecek noktalara konur.*

Tabelaların Yerleştirilmesi

- *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararları ve yönergede belirtilen kurallara uygun olarak hazırlanan tabelaların sayısı ve yerlerine ilişkin vaziyet planı koruma bölge kurullarının onayı alınarak uygulanır.*
- *Yönergenin 11 inci maddesinin (3) üncü fıkrasında belirtilen özel proje ve uygulamalar için hazırlanan tabelalar ve yerleri ile ilgili planlar; korunması*

gerekli kültür ve tabiat varlıkları için koruma bölge kurullarının onayı alınarak yapılır.

- *Müze girişine asılacak müze giriş tabelası, Dünya Kültür Mirası tabelası, sponsor tabelası en fazla 5 cm. aralıklarla alt alta sıralanır.*

Yönergede belirtilen esaslar, hazırlanacak alan düzenleme projesi içeriğinde kullanılarak, projeler ilgili kurullara sunulur.

2.3 Düzenleme Uygulamalarının Alanla Etkileşimi

Kültür varlıklarının arkeolojik alanlarda korunması ve ziyaretçilere açılması kapsamında belirli düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu düzenlemeler, ziyaretçilerin kontrollü yaklaşımlarını sağlamak suretiyle hem kültür varlıklarının hem de ziyaretçilerin zarar görmelerinin engellenmesi, alanın ziyaretçiye aktarımının verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi hedeflemektedir.

Arkeolojik sit alanlarında kazı ve restorasyon çalışmalarının yapılıp ziyaretçilere açılacak alanların belirlenmesinin ardından, güzergah tasarımında izlenecek ana ilke, özellikle alanda verimli bir sergileme ortamının sağlanabilmesi olmalıdır. Arkeolojik alanlarda düzenleme konusu, alanın korunması, kişisel algının sağlanması şeklinde düzenlemeler yapılmasını gerektirmekte, bu bağlamda yönelme, yönlendirme ve bilgilendirme unsurlarının kullanılacak elemanlar arasında önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 665 sayılı ilke kararına göre, korunması gerekli kültür varlıkları ve koruma alanlarında kullanılacak ışıklı ve ışısız tabelaların, yönlendirme donanımlarının görüntü kirliliğine yol açmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemeler için hazırlanacak projelerin incelenmesinde ilgili kurulun da bu hususları göz önüne alarak değerlendireceği belirtilmektedir.

Giriş ve toplanma alanlarında özellikle konumlandırılması gereken tarihsel bilgi ve çizimlerin yer aldığı tabelalar, bilgilendirici ve merak uyandırıcı olmaktadır. Bunların üzerinde, bilimsel yayınlarda yer alan çizimler dışında, üç boyutlu görsel anlatımlar, restitüsyon çizimleri, mümkünse hareketli anlatımlar sağlayan elektronik tabanlı sistemlerin bulunması, ziyaretçilerin alandan en etkin biçimde faydalanabilmesini sağlamaktadır. Ziyaretçi profillerinin değişken olduğu düşünülürse, en üst seviyede bilgilendirici olmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.3.1 Tasarımların Dönem Özelliklerine Uygunluğu

Tarihi çevrelerde yeni düzenlemelerin ve yeni hizmet yapıları gereksinimi, dokuda farklılaşmaya yol açmaktadır. Koruma ve yönlendirme direktiflerinde belirtildiği üzere, uygulama alanlarında yapılacak çalışmaların, alan özelliklerine baskın olmaması, yapıldığı dönemin izlerini taşıyan malzeme ve detay kullanılması gerekmektedir.

658 sayılı ilke kararı uyarınca, planlama çalışmaları sırasında;

- Alana gelecek işlevlerin uyumlu olması,
- Günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasından itibaren kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımının alt düzeyde tutacak biçimde ele alınması,
- Öneri yapı gabarileri ile yapı tekniği ve malzemesinin geleneksel doku ile uyumuna özen gösterilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir.

Eski yapılara saygılı olmak, bire bir kopyalamak anlamına gelmemektedir. Onarım ve koruma çalışmaları, dönem eki olarak alanda konumlandırıldığında doğru bir yaklaşım olmaktadır.

2.3.2 Altyapı Özellikleri ve Zemine Müdahale Kararları

Bozulma sebeplerinin alansal etkilerine değindiğimizde, yapıların bulunduğu zemin özelliklerinin önemi anlaşılmaktadır. Temel altındaki zemin incelemesi uzmanları tarafından yapılmaktadır. İncelemeler sonucu elde edilecek verilerin yanı sıra yapılarda da zeminden kaynaklı hasarlar gözlemlenebilmektedir (Ahunbay,1996).

Zeminden kaynaklı problemler için, düzenleme çalışmalarında alınacak önlemler, zemini sağlam olmadığının tespit edildiği alanlarda yapı sağlamlaştırma sırasında strüktürel sistem kurulumunun veriler ışığında yapılması, suyun varlığında kazı başkanlığı nezdinde drenaj çalışmaları yapmak gibi yüzeysel çalışmalar olmaktadır. Arkeolojik alanlarda zemine müdahalenin zor olduğu düşünülürse, sağlam zemine inmek ya da zemin sağlamlaştırması işlemlerine başvurmak, uygun olmamaktadır.

2.3.3 Üstyapı Özellikleri ve Arkeolojik Alan İle İlişkisi

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan Çevre Düzenleme Projesi Genel Teknik Şartnamesi'nde, arkeolojik alanlarda yapılacak düzenleme çalışmalarının denetimi ve yaklaşımlarına ilişkin kararlar belirtilmektedir. Buna göre, arkeolojik potansiyellerin korunması esas olmakla birlikte, ziyaretçi platformlarının oluşturulmasında altyapı ve üstyapı sorunlarının çözülmesi beklenmektedir.

Arkeolojik alanlarda düzenleme çalışmalarının üstyapı ölçeği,

- Korunması gerekli alan ve mimari öğelerin sağlamlaştırma ve konservasyon çalışmalarının yapılması,
- Ziyaretçiye açık alanların, giriş ve hizmet yapıları ile gezi güzergahlarının hazırlanması,
- İhtiyaç duyulan alanlarda, mimari öğeler ya da korunması gerekli yapılar üzerinde koruma çatılarının konumlandırılması,

- Kayıp ya da yıkıntı halde bulunan öğelerin alanda ifadeleri için fotoğraf, çizim, canlandırma ve ilgili bilgilerin sunulduğu yönlendirme elemanlarının konumlandırılması,
- Tüm çalışmalar içinde engelli kişilerin de alanı rahatlıkla kullanabilmelerini hedefleyen çözümlerin getirilmesi,
- Peyzaj düzeninde korunacak ve konumlandırılacak elemanların tanziminin yapılması şeklinde olması gerektiği düşünülmektedir.

Korunması gerekli yapıların ihya edilmesi, 658 sayılı ilke kararında belirtildiği üzere, uzman kişilerce hazırlanacak proje, analiz ve raporların ilgili kurumlara iletilerek gerekli izinlerin alınmasının ardından gerçekleştirilmelidir. Yapı ve alanda sağlamlaştırma çalışmalarının ardından, alan düzenleme için çalışmalar başlatılabilmektedir. Alan düzenleme için de ayrıca projelerin hazırlanması esastır.

Ziyaretçiye açılacak alanlarda, kültür varlıklarının korunmaya alınmış olması gerekmektedir. Gezi güzergahlarının oluşturulması, taşınmaz kültür varlıklarının konum ve özelliklerine göre düzenlendiğinde, alanın ziyaretçiye ifadesinin de verimli olacağı düşünülmektedir.

Arkeolojik alanlarda koruma çatılarının oluşturulması, özellikle hassas malzemeleri barındıran mimari öğelerin korunması bağlamında gerekli olmaktadır. Bununla birlikte çalışmaları devam eden alanlarda da çalışanların olumsuz iklim koşullarından korunmasını da sağlamaktadır.

Yönlendirme elemanlarının tasarlanması ve alanda yerleşimi hakkında 665 sayılı ilke kararında, tasarım kriterleri belirtilmektedir. Buna göre, alanda konumlandırılacak her türlü ışıklı/ışıksız tabelalar ile, yönlendirme elemanlarının görüntü kirliliğine yol açmayacak şekilde tasarlanması gerekliliği açıklanmıştır. Alan özelliğine uygun olarak, tüm yaklaşımların da bu mantık çerçevesinde oluşturulması gerekliliği bilinmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu, “Özürlölere Yönelik Fiziki ve Mimari Düzenleme Kılavuzu” nda, kamusal alanlara yönelik çözümler getirilmiştir. Buna göre, kamusal alanlarda binalara ulaşım, açık alanlarda, konutlarda, toplu taşımacılık ve trafik düzenlemeleri konularında yerel yönetimler, gerekli çözümleri getirmelidirler (Yücel, 2008).

2006/18 sayılı kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının özürlülerin kullanımına uygun duruma getirilmesi hakkındaki başbakanlık genelgesinde, yolların, kaldırımların, yol üzerinde tesislerin tasarlanmasına ilişkin kriterler açıklanmıştır. Buna göre, özellikle yol düzenlemelerinde, dik, yüksek, keskin kavisli ya da köşeli yolların özürlü hareketlerini engellemeyecek şekilde düzenlenmesi bildirilmiştir (TC Başbakanlık 2006/18 sayılı genelgesi, 2006).

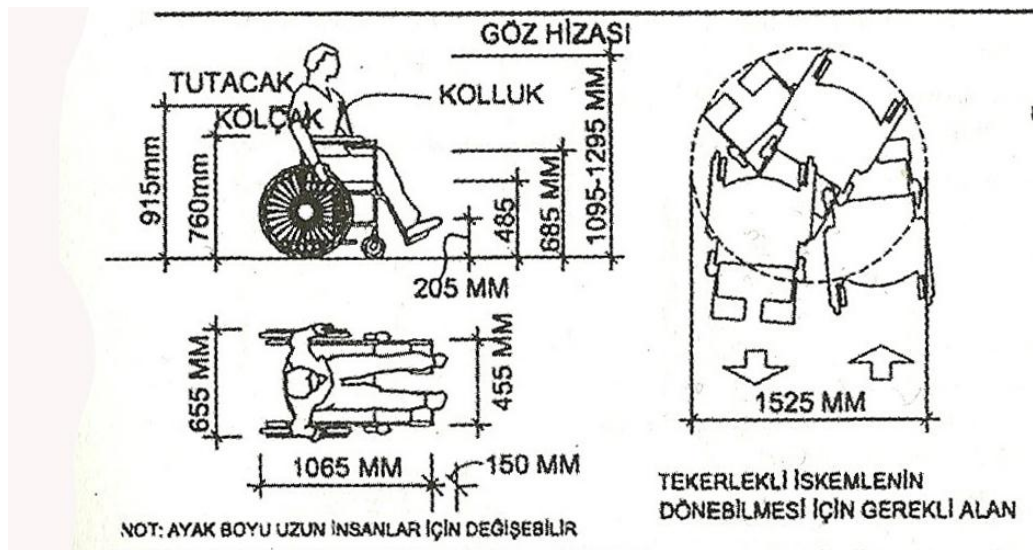
Bu bağlamda mimari çalışmaların da bu kriterler göz önüne alınarak, küçük ölçekte tasarlanmaları ve uygulanmaları gerekliliği bulunmaktadır. Teknik konularda sorumlu kişilerin, gerek özel gerekse kamuya ait gerçekleştirdikleri projeler ve uyguladıkları yapılar üzerinde tüm önemli konular gibi engelli çözümleri konusunu da ele almalarının gerekli olduğu düşünülmektedir. Arkeolojik alanlarda, özellikle arazi şartlarının da ergonomik olmadığı düşünülürse, burada ziyaretçi güzergahlarının alan düzenlemesi sırasında esas olacağı gibi, engelli kişilerin de bu tasarım içerisinde düşünülmesi, gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği görölmektedir. Engelli insanlar için üretilecek çözüm önerilerinin, tasarım içinde yer alması, farklı engel türlerine göre düşünülürse etkin bir uygulama olacağı düşünülmektedir.

Görme engelli kişilerin açık alanlarda yönlendirilmeleri, yol üzerinde yapılacak farklı doku bantları, ses uyarıları gibi sistemlerle yapılabilir.

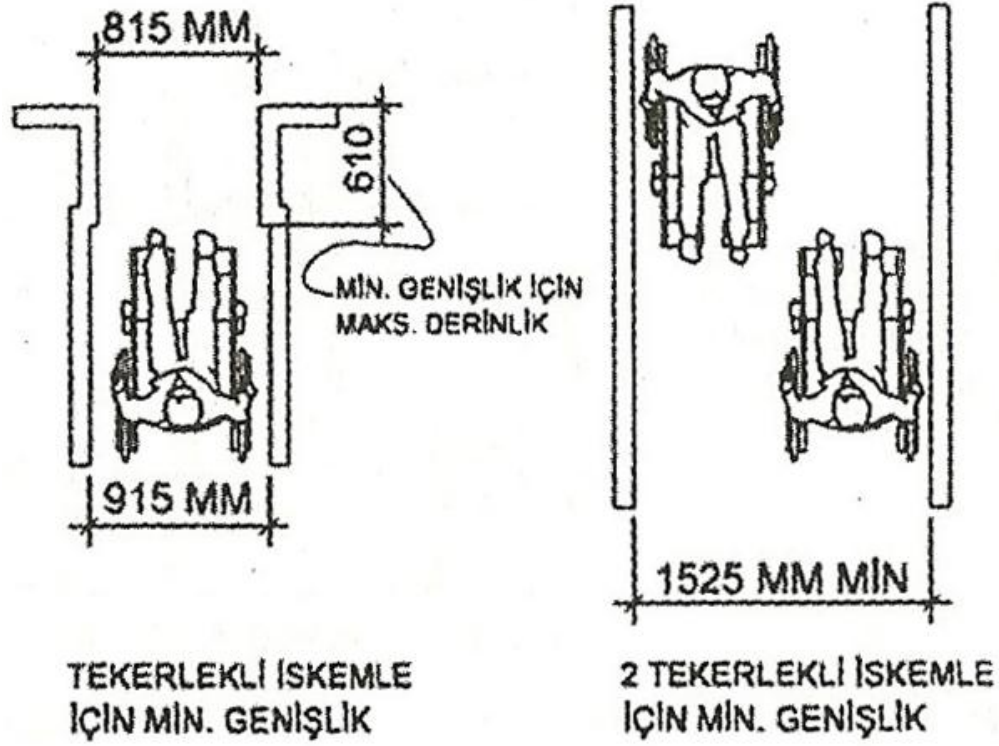

Şekil 2.6 Pvc esaslı ayırıcı yol kaplamaları (Emo Teknoloji, b.t).

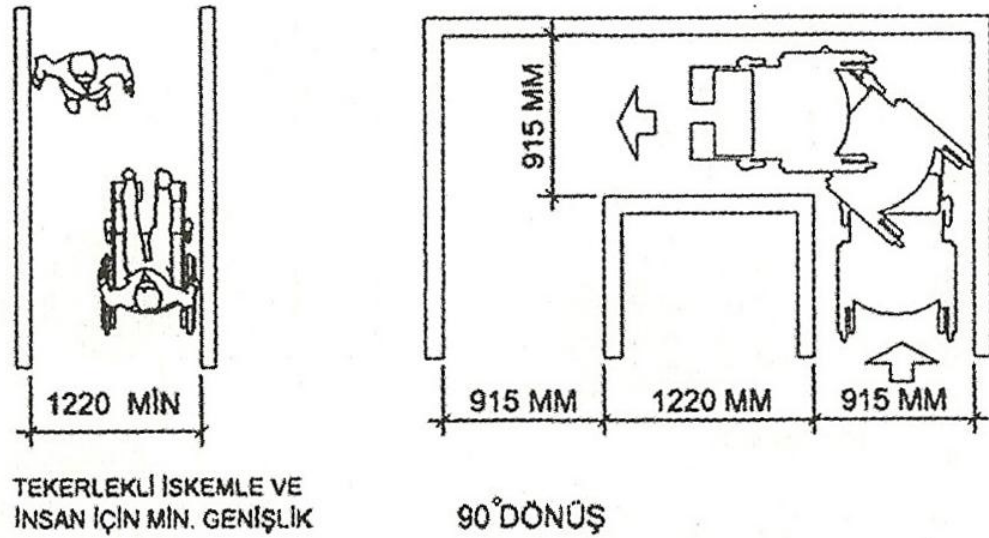
Bedensel engelliler için, kullandıkları tekerlekli sandalyeler ile rahatça hareket edebilmelerinin sağlanması için belirli yol genişlikleri bulunmaktadır. Tekerlekli sandalye için seyir esnasında gerekli yol genişliği en az 90 cm olmalıdır. Bunun bir gezi güzergahı olduğu düşünülürse, iki tekerlekli sandalyenin yan yana geçebilmesi için gerekli yol genişliği, 155 cm'dir (Eldem ve Soygeniş,2005).

Şekil 2.7 Tekerlekli sandalye kullanımında gerekli boyutlar (Eldem ve Soygeniş,2005).

Şekil 2.8 Tekerlekli sandalye kullanımında gerekli yol genişlikleri (Eldem ve Soygeniş,2005).

Şekil 2.9 Tekerlekli sandalye kullanımında dönüşlerde gerekli yol genişlikleri (Eldem ve Soygeniş,2005).

Kamusal alanlarda düzenlemeye yönelik bildiriler, evrensel ölçütler ve çeşitli arkeolojik alanlarda yapılan gözlemler neticesinde;

- Alanda kot farklarının bulunması durumunda merdiven yerine rampaların yapılması,
 - Rampayla çözülemeyecek kadar dik olan alanlarda engelli asansörü veya engelli platformu konumlandırılması,
 - Yürüyüş güzergahlarında yol genişliklerinin en az tekerlekli sandalyelerin gezebilmesi, dönebilmesi için öngörülen açıklıkta olması,
 - Bilgilendirme panolarının oturdukları yerden de okuyabilecekleri seviyede ayrıca bulundurulması,
- engelli kişilerin ziyaretleri esnasında kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4 Malzeme Kullanımı

Alan düzenleme çalışmalarının yapılabilmesi için hazırlanacak proje ve analiz çalışmaları, elde edilen araştırma verilerine dayanarak hazırlanmaktadır. Araştırma çalışmaları içinde, alanın dönem özellikleri, yapıların strüktürel durumları ve malzeme analizleri de bulunmaktadır.

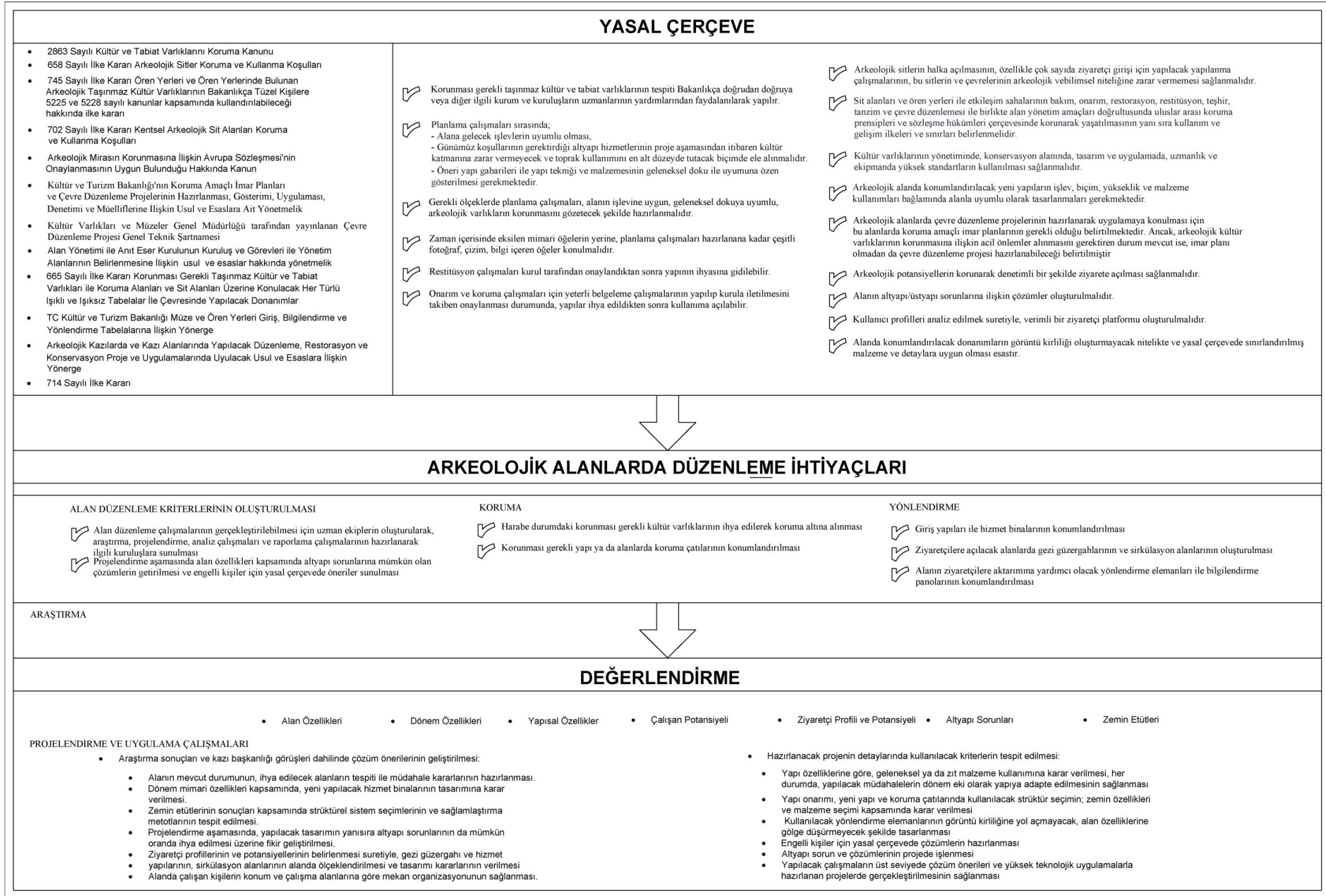
Alanda yapılacak düzenlemeler, konumlandırılacak yapılar ve sirkülasyon alanları, tarihi yapılarda çağdaş ek kavramına uygun olmaktadır. Yapıldığı dönemin malzeme, detay ve sistemlerini yansıtmak üzere, dönem eki olarak konumlandırılmalarının yerinde bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir.

Ek düzenlemelerde çağdaş malzeme ve yöntem kullanımı, yapılarda ve alanda zıtlık oluşturması bakımından, eski dokuyu ön plana çıkaran bir özellik sağlamaktadır. Bununla birlikte çağdaş malzeme kullanımının, uygulama kolaylığı, hafif malzeme seçilebilirliği, tarihi dokuya en az müdahale olanağı sağlaması, gerektiğinde geri dönüşümünün sağlanabilmesi ve yapıldığı dönemin etkisini net olarak yansıtabilmesi gibi özellikleri de bulunmaktadır (Zeren, 2010).

Bu bağlamda Alan Yönetimi esasları, kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon, tasarım ve uygulama alanlarında uzmanlık ve ekipman hususlarının en yüksek standartlarda kullanılmasının sağlanmasını hedeflemektedir. Yüksek standartların üst teknolojiyle sağlanabilir olması, çağdaş malzeme ve tasarımların kullanılması konusunun haklı sebeplerini göstermektedir.

Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkındaki Kanun'da bahsedildiği üzere, ziyaretçiye açılacak alanlarda düzenleme çalışmalarının, kültür varlıklarını korumak suretiyle, alanda inceleme ve bilimsel çalışmalara da olanak verecek şekilde tasarlanması gerekliliği esas olarak alınmaktadır.

2.5 Değerlendirme

Şekil 2.10 Değerlendirme

BÖLÜM ÜÇ

KORUMA ÇATILARI VE GEZİ GÜZERGAHLARI DÜZENLENEN ALANLARA ÖRNEKLER

Dünyadaki kültür mirasının önemli bir parçası olan arkeolojik alanların korunması ve sergilenmesi amacıyla Dünya’da ve Türkiye’de birçok alanda çalışmalar yapılmış, alanların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması için projeler gerçekleştirilmiştir.

3.1 Türkiye Dışında Konumlanan Arkeolojik Alanlarda Üretilen Mimari Düzenlemeler

Dünyadaki arkeolojik alanlarda korumacılık geçmişi Türkiye’deki alanlardan çok daha önceki dönemlerde başlamış, arkeolojik sit alanlarının korunması ve sergilenmesi için birçok koruma çatısı ve gezi güzergahı oluşturulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde yer alan örnekler; Smyrna Agorası’nda yapılacak olan mimari çözüm önerilerinin geliştirilme sürecine ışık tutması amacıyla incelenmiştir. Örneklerin çalışmaya kavramsal bir çerçeve oluşturacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda Dünya’da antik kentlerde yapılan düzenlemelerin nasıl bir gelişim izlediği sonuçları ile birlikte ortaya koyulmuş, incelemeler Smyrna Agorası için ne gibi adımlar atılması gerektiğine katkı sağlamıştır.

3.1.1 Akrotiri (Santorini) Arkeolojik Sit Alanı

Cylades takımadalarının güneyinde bulunan Santorini’nin (Thera) güneyinde, Girit’in (Crete) kuzeyinde yaklaşık 60 deniz mili gibi bir alanda yer alan Akrotiri; stratejik konumu nedeniyle Ege bölgesi tarihinde önemli rol oynamıştır.

Günümüzde aktif olmayan yanardağ bölgedeki gelişmeleri etkileyen önemli bir faktör olmuştur. M.Ö. XVII. yüzyılda gerçekleşen volkanik patlama ile bütün ada yıkılmış, volkanik küller şehri kaplamış ve arkeolojik alanın yaklaşık 3500 yıl süresince korunmasını sağlamıştır. Yıkıntıların korunması ile eşsiz sanat eserlerini barındıran arkeolojik sit alanı Ege bölgesinin erken dönemi hakkında bilgileri

günümüze ulaştırmış, ilerleyen zamanlarda önemli bir araştırma merkezi haline gelmesiyle alan hakkında konferans, panel vb. bilimsel etkinlikler düzenlenerek süreç tüm dünya ile paylaşılmıştır.

Akrotiri ören yerinde ilk kazıları yapan Prof. S. Marinatos, Thera yarımadasındaki tüm arkeolojik alanların koruma çatısı ile muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmiş, buluntuların çıkarıldığı yaklaşık 30 yıl boyunca koruma çatılarının alanda yer alan kültürel değerler için kurtarıcı olduğu belirtmiştir.

Akrotiri koruma çatısı, arkeolojik alan üzerinde bir kabuk, korugan niteliğindedir. Çatı tasarımı, özel açıklıklar ile şeffaflaştırılmış alanları sayesinde ışık geçirimi ile doğal aydınlatma ve doğal soğutma yöntemleri geliştirilmiştir. Arkeolojik alanın, tam anlamıyla nefes alması, sabah ve öğleden sonra sağlanan hava sirkülasyonu ile sağlanmaktadır (Fintikakis, 2013).

Gezi güzergahı, koruganın içerisinde, ziyaretçilerin antik mimari yerleşim içinde dolaşır şekilde kurgulandığı bir sistemde devam etmektedir. Antik yollar, güzergah yolu olarak kullanılmış, bu sayede geç tunç çağı yaşamının ziyaretçilere aktarılması sağlanmaya çalışılmıştır. Güzergah içinde bekleme ve toplanma alanları oluşturularak özellikle rehberli gezilerin verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi sağlanmıştır. Ayrıca güzergah boyunca engelli kişilerin de kesintisiz olarak geziyi gerçekleştirebilmeleri için olanaklar tanınmıştır (Fintikakis, 2013).

(a)

(b)

Şekil 3.1 (a) Ören Yeri (Akrotiri haritası, b.t. (b) Akrotiri kazı alanı ve ziyaretçi gezi güzergahı koruganı (Kazılar, b.t).

Şekil 3.2 Akrotiri kazı alanı ve ziyaretçi gezi güzergahı koruganı (Kazılar, b.t)

Akrotiri koruma çatısı, yatay eksende ahşap malzeme ile tasarlanmıştır. Renk uyumu ve doğal malzeme olması itibariyle tercih edilmiştir. Yatay eksendeki çatı yapısı, çelik sütunlar ile taşınmaktadır. Bu sayede zemine en az zarar verecek şekilde müdahale edilmesi sağlanmıştır. Buna paralel olarak da koruma çatısı yalnızca ziyaretçi gezileri için değil, bu alanda büyük çaplı bir kurtarma kazısının da gerçekleştirilmesi için olumlu yönde etki etmiştir. Bu çalışmalar neticesinde erken ve orta tunç çağına ait önemli buluntulara ulaşılmıştır. Koruma çatısındaki iyileştirmeler, alanın geleceğe taşınması için tüm ayrıntıların düşünölmeye çalışılması, alanın sergilenmesi ve değerlendirilmesi, tanıtımın sağlanması, alanda sunum ve yönetim uygulaması bir model oluşturmuştur (Fintikakis, 2013).

Şekil 3.3 Akrotiri gezi güzergahı içinde ziyaretçi gölgeleme sistemleri (Fintikakis, 2013)

Şekil 3.4 Akrotiri gezi güzergahı yürüyüş yolları (Fintikakis, 2013)

3.1.2 Chedworth Roma Villası (Gloucestershire – İngiltere)

Chedworth'te, 1867 yılında bulunan beş mozaik döşeme koruma çatısı ile muhafaza edilmiştir. Koruma çatıları, yığma duvarların üzerine inşa edilen ahşap strüktür ve kış döneminde alanın ısınmasına neden olan arduaz çatı kaplamasından oluşmaktadır. Projenin sağlıklılaştırılması veya yeni bir koruma çatısı tasarımı için, koruma çatısının mozaikleri koruma durumu ve alanın çevresi sekiz yıl boyunca gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.5 Roma villası batı hamam odalarının korunması (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.6 Roma villası triclinium mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

3.1.3 Bignor Roma Villası (Batı Sussex – İngiltere)

1812 – 1818 yılları arasında arkeolojik sit alanında yedi mozaik ve 20. yüzyılda iki mozaik döşeme bulunmuş ve üzerleri dört koruma çatısı ile kapatılmıştır. Eski koruyucu çatılar, taş, tuğla üzerine arduaz veya saz kaplanarak yapılmıştır. Sonuçlar için alan gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.7 Bignor bölgesel çatı strüktürü (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.8 Bignor mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

3.1.4 Fishbourne Roma Sarayı (Batı Sussex – İngiltere)

1960 yılında keşfedilen Fishbourne Roma Sarayı'nda bulunan ve büyük bir koleksiyon olan in-situ mozaiklerin 30'u, 1968 yılında inşa edilen koruyucu çatı ile muhafaza edilmiştir. Yapının cam kaplanmış güney cephesinden gelen güneş ışıkları ve yüksek su seviyesine sahip çözülebilir tuzlar bozulmaları arttırmıştır. Bu sorunların çözümü ve alanın içinin korunması için çatı strüktürüne eklemeler yapılmıştır (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.9 Fishbourne alandaki koruma çatısı (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.10 Fishbourne koruma çatısı ve iç mekan (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

3.1.5 Dorchester Roma Şehir Evi (Dorset– İngiltere)

Dorchester Roma Şehir Evi 1947 yılında keşfedilmiş ve kazılardan sonra alan tekrar kapatılmıştır. 1990 yılında yapı tekrar gün yüzüne çıkarılmış ve koruma altına alınmıştır. Çelik çerçeve strüktür, yukarıda bulunan açık kalkan duvar ve aşağıda yer alan cam paneller aracılığı ile yüksek bir havalandırma sağlamıştır. Su kanalı eksikliği ve alanın drenaj için elverişsiz olması, kalıntılar için yoğun mikrobiyolojik oluşumlara ve iç mekanda değişken iklime neden olmuştur (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.11 Dorchester mozaik döşeme üzeri koruma çatısı (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.12 Dorchester koruma çatısı ve iç mekan (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

3.1.6 Ein Gedi Synagogue (Ölüdeniz - İsrail)

Sinagog İsrail’de, Ölü Deniz yakınlarında, aşırı sıcakların etkin olduğu bir alanda yer almaktadır. Yapıda yer alan ve üçüncü yüzyıla tarihlendirilen mozaiklerin üzerine güneşin zararlı etkilerine karşı dayanımlı olabilen ve ısı değişimlerine karşı koruyucu olabilen asma germe sistem ile yapılmış bir koruma strüktürü inşa edilmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

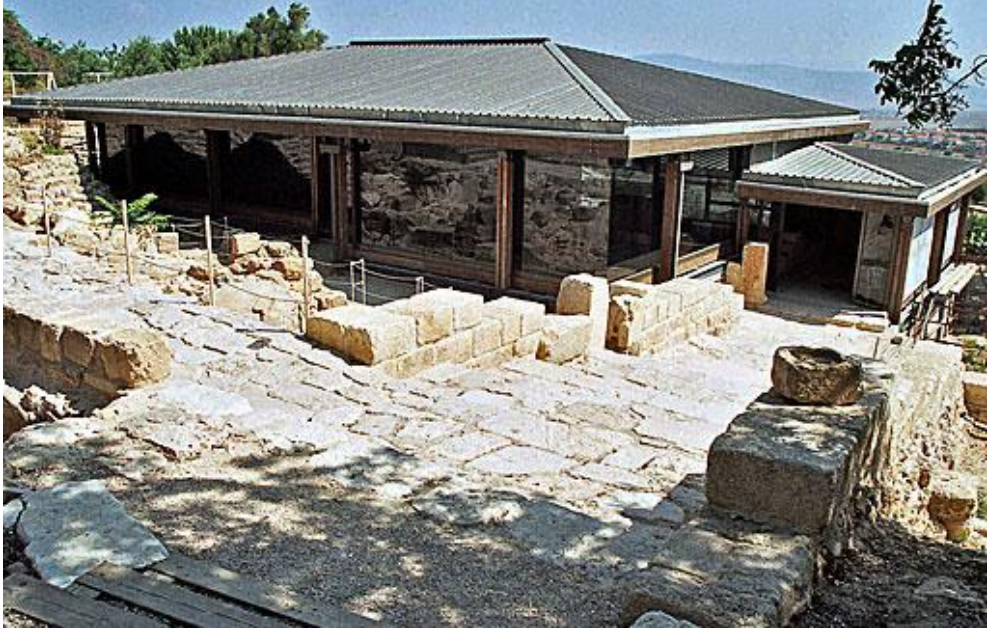
Şekil 3.13 Ein Gedi Synagogue asma germe çatı strüktürü (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.14 Ein Gedi Synagogue mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

3.1.7 Sinagog (Zippori - İsrail)

İsrail, Zippori’de yer alan sinagog üzerine; iki saydam duvara sahip, havalandırmayı ve ışıklandırmayı sağlayan bir koruma çatısı inşa edilmiştir. Koruma çatısı 2002 yılında tamamlandıktan sonra, mozaikler için iyi bir koruma sağlamıştır (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

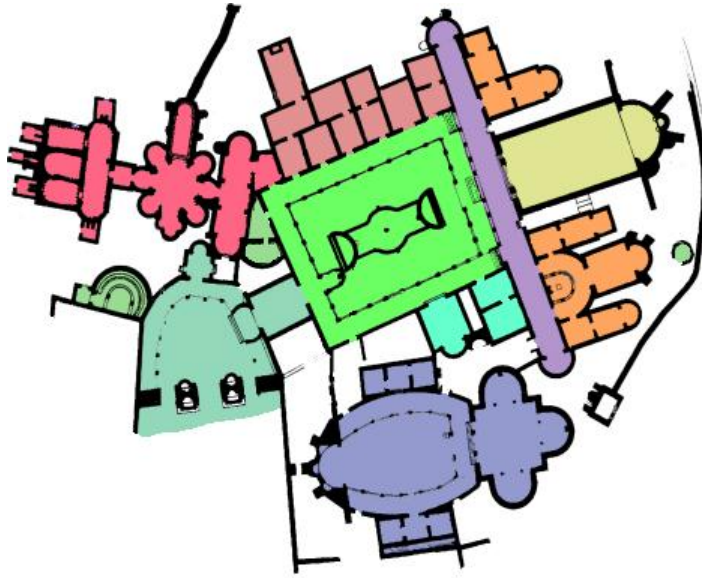
Şekil 3.15 Zippori Sinagog’u mozaik döşeme üzeri koruma çatısı (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.16 Zippori Sinagog’u mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

3.1.8 Roma Villası, Piazza Armerina (Sicilya-İtalya)

İtalya, Sicilya’da yer alan Piazza Armerina’da bulunan Roma Villası kalıntıları, camın yoğun olarak kullanıldığı modern bir strüktür ile koruma altına alınmıştır. Koruma çatısı altında gezi güzergahı oluşturulmuş, mozaiklerin doğal ortamlarında sergilenmesi sağlanmıştır. Mozaikleri ile dünyaca ünlü olan alan (The Roman Villa Del Casele) UNESCO Dünya Miras Listesi’ndedir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).

Şekil 3.17 Piazza Armerina mozaik döşemenin alandaki yeri (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.18 Piazza Armerina mozaik döşeme üzeri koruma çatısı (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.19 Piazza Armerina mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

Şekil 3.20 Piazza Armerina mozaik döşeme (Stewart, Neguer ve Demas, 2005)

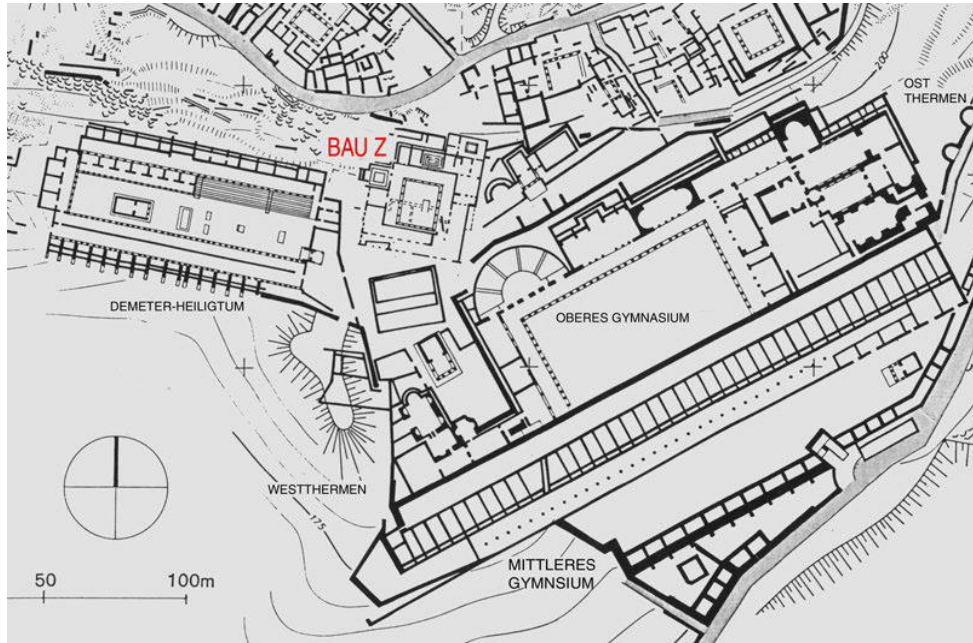
3.2 Türkiye’deki Örnekler

Türkiye’de gezi güzergahları ve koruma çatıları düzenlenen birçok alan mevcuttur. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’deki arkeolojik alanlarda yapılan uygulamalar olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmış, Smyrna Agorası için oluşturulan önerilere fikir vermesi amacı ile örnekler yorumlanmıştır.

3.2.1 Bergama Ören Yeri

İzmir ili Bergama ilçesi merkezinde yer alan Pergamon Antik Kenti, Ege bölgesinin batısında yer alan dik bir dağ sırası dizilişi üzerine kuruludur.

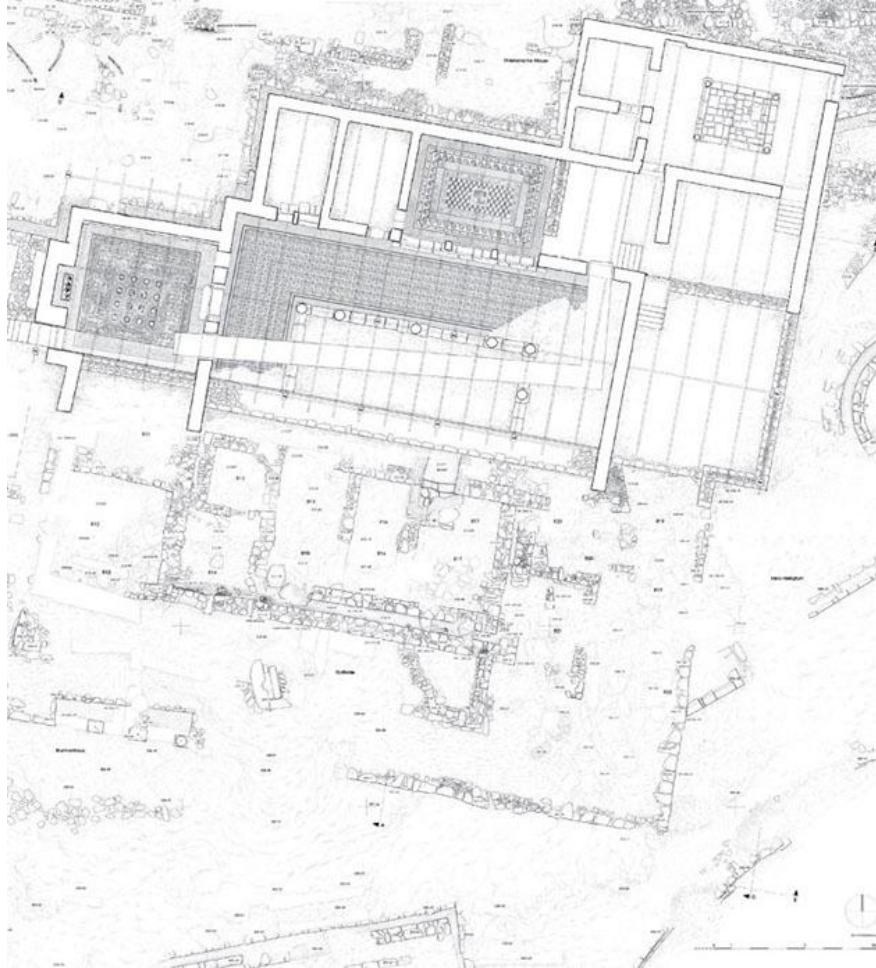
Kral Eumenes II döneminde (M.Ö. 180-160) antik kent genişletilmiş, eski sur duvarları yıkılmış, güneyindeki dik yamaca Gymnasion ve Demeter Tapınağı yapılmıştır. Bergama Z Yapısı, bu iki bina kompleksi arasına yerleştirilen peristilli yapı, sütunlu bir avlu etrafında toplanan odalar, salonlar ve galerilerden oluşmuştur. Yapı dik bir yamaçta yer alması sebebiyle teraslar üzerinde yapılmıştır (Deutsches Archaeologischos Institut, b.t).

Şekil 3.21 Bergama Gymnasion ve Demeter Tapınağı (Deutsches Archaeologischos Institut, Pergamon, z yapısı, b.t)

3.2.1.1 Bergama Z Yapısı Koruma Çatısı

Koruma altına alınan Z yapısı dikdörtgen bir yapı olarak düşünülmektedir. Koruma yapısının inşasına 1996-2002’de tamamlanmış, iç ve dış cepheler onarılmış, çevre düzenlenmesi yapılmıştır. Koruma çatısı altına alınan alan kuzey bölümdeki özgün antik duvarlar, zemin katın üst seviyesine kadar (yaklaşık 5m.) yükseltilmiştir. Korunan antik duvar ile yeni yapılan duvar içeride ve dışarıda belirtilmiştir. Duvarların üzeri, çelik bir konstrüksiyonun taşıdığı modern bir çatı ile kapatılmıştır (Deutsches Archäologisches Institut, b.t).

Şekil 3.22 Bergama z yapısı planı (Deutsches Archäologisches Institut, Pergamon, z yapısı, b.t)

Şekil 3.23 Bergama z yapısı koruyucu çatı ve iç mekan düzenlemesi (Deutsches Archäologisches Institut, Pergamon, z yapısı, b.t)

Şekil 3.24 Bergama z yapısı, koruyucu çatı antik duvarların onarımı ve iç mekan düzenlemesi (Deutsches Archäologisches Institut, Pergamon, z yapısı, b.t)

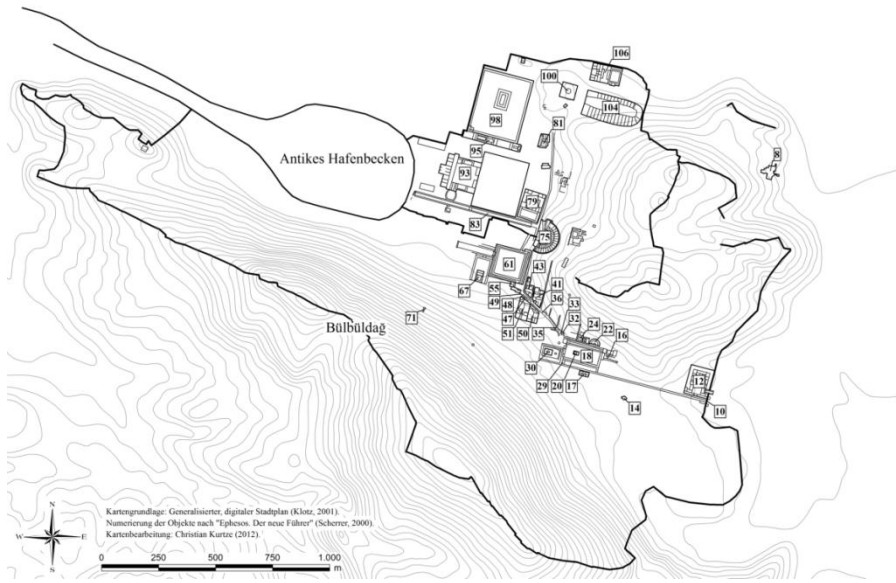
Şekil 3.25 Bergama z yapısı antik duvarların onarımı (Deutsches Archäologisches Institut, Pergamon, z yapısı, b.t)

3.2.2 Efes (Ephesos) Ören Yeri

İzmir ili Selçuk ilçesi sınırları içerisinde yer almakta olan Efes Antik Kenti, Anadolu'nun batısında, Ege Bölgesi'nde bulunmakta olup, ilk kuruluş tarihi M.Ö. 6000'li yıllara, Cilalı Taş Devri'ne (Neolitik Çağ) dayanmaktadır. Efes; 01.02.1994 tarihinde UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi'ne alınmıştır. Mevcut antik kent yerleşimi Artemision, St. John Bazilikası ve Ayasuluk Kalesi ile birlikte kültürel miras olarak UNESCO Dünya Miras Listesi'ne önerilmektedir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ephesos, b.t).

Efes çevresindeki höyüklerin ve kalenin bulunduğu Ayasuluk Tepesi'nde son dönemlerde yapılan kazılarda ve araştırmalarda Tunç çağlarına ve Hititler'e ait yerleşimler saptanmıştır. Kentin Hititler dönemindeki adı Apasas'tır. M.Ö. 1050 yıllarında Yunanistan'dan gelen göçmenlerin de yaşamaya başladığı liman kenti Efes, M.Ö. 560 yılında Artemis Tapınağı çevresine taşınmıştır. Bugün gezilen Efes ise Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos tarafından M.Ö. 300 yıllarında kurulmuştur. Hellenistik ve Roma çağlarında en görkemli dönemlerini yaşayan Efes,

Asya eyaletinin başkenti ve en büyük liman kenti olarak 200.000 kişilik nüfusa sahiptir. Efes, Bizans çağında tekrar yer değiştirmiş ve ilk kez kurulduğu Selçuk'taki Ayasuluk Tepesi'ne gelmiştir. 1330 yılında Türkler tarafından alınan ve Aydınogulları'nın merkezi olan Ayasuluk, 16. Yüzyıldan itibaren giderek küçülmeye başlamış, 1923 yılında Cumhuriyet kurulduktan sonra Selçuk adını almıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ephesos, b.t).

Şekil 3.26 Efes antik kenti vaziyet planı, (Gesellschaft der freunde von Ephesos, b.t)

3.2.2.1 Yamaç Evler

Hellenistik ve Roma çağı Efes'in merkezinde Kureter Caddesi üzerinde yer alan ve "Yamaç Ev 1 ve 2" olarak tanımlanan yapılar bütünü, Roma dönemi varlıklı üst / aristokrat sınıfın yaşantısını sergileyen yaşam mekanlarıdır. Yamaca inşa edilmiş bu yapılar M.Ö. 1. yüzyılın sonlarında oluşturulmaya başlanmış, M.S. 3. yüzyıl sonundaki depremde hasara uğramış ve kısmen M.S. 7. yüzyıla kadar kullanılmıştır. Yedi oturma biriminden oluşan, birbirine eklenerek veya parçalanarak değiştirilmiş olan Yamaç Ev 2'nin bulunduğu insula 4000 m²'lik bir alanı kaplamaktadır. Doğuda

ve batıda, kuzeyden güneye tırmanan dik merdivenlerle tanımlanan ada, teraslara oturan ve atriumlu plan şemasına sahip konut birimlerinden oluşturmaktadır. Zemin döşemesinde mozaik ve mermerin kullanıldığı yapıların duvarlarında dönemin sanat anlayışını yansıtan, inanç ve yaşamı betimleyen fresk ve mermer kaplamalar bulunmaktadır. Bazı bölümlerinde ikinci kata kadar bütün detaylarını ve duvar resimleri/fresklerini koruyarak, bazı bölümlerinde ise daha az buluntu ile kazalar sonucu günümüze kadar gelebilmiş kalıntılar, farklı yaşam kültürlerin belgeleri olarak bu birimlerde yaşayan sosyal gruba ait bilgileri de aktarmaktadır (Özgönül, 2001).

3.2.2.2 Yamaç Ev 2 Üzerine İnşa Edilen Koruma Çatıları

70’li yıllarda korunması ve müze olarak kullanılmasına karar verilen ‘‘Yamaç Ev 2’’ de yer alan mekanların üstlerinin ayrı ayrı kapatılmasına karar verilmiştir. Uzun vadede yapılacak olan koruma çatısının oluşumuna kadar bu üst örtülerin geçici çözümler olduğu kabul edilmiştir (Özgönül, 2001).

80’li yıllarda doktora tezi olarak çalışılan, teras evlerin planlarından yola çıkılarak oluşturulan ve o dönem konutlarının avlulu sisteminin iç mekandaki etkilerini değerlendiren çatı projesi, yeniden yapım (rekonstrüksiyon) olarak nitelendirilmiştir. Antik konutların özgün üst yapılarını anımsatmayı amaçlayan bu tasarımın gerçekleşebilmesi için yapının birçok bölümünde değişik ölçek ve niteliklerde tamamlamalar yapılmıştır. Ahşap strüktürlü çatıların yapıların üstüne oturtulması için kapsamlı müdahaleler gerçekleştirilmiş, tüm duvarlarda betonarme bağlayıcı elemanlar oluşturulmuştur. İçerdiği sorunlar sebebiyle ve ören yerine uyumlu olmaması sebebiyle bu uygulama 1986 yılında durdurulmuştur (Özgönül, 2001).

Avusturya Arkeoloji Enstitüsü 1988 yılının ilk aylarına kadar geliştirilmesi beklenen bir yarışma düzenlemiş, yarışmada birinci proje için ‘‘... yamacın eğimine uyumu sağlayan ve bütün harabeyi kapsayan, üstü yeşillendirilecek betonarme çatı ile Efes antik kent arazisine uyum sağlamayı amaçladığı açıktır, ancak proje ne

klematik ne de statik açıdan çözümlenmediği için uygulanması mümkün değildir” değerlendirilmesi yapılarak yapımından vazgeçilmiştir (Özgönül, 2001).

Yamaç Ev 2 için oluşturulan yeni koruyucu yapıyı 4000m²’lik insulanın tamamını kaplayan, ana yaklaşımı ‘’koruma’’ olan çağdaş bir örtü olarak tanımlamak mümkündür. Yapı, kuzey-güney yönünde sekiz adet çelik çerçeve ve dört birimden oluşan ve arazinin eğimine uygun olarak tasarlanmış dört kademeli bir kitle görünümündedir. Koruma çatısı 11x25 metrelik modüllerden oluşmuş olup bu örtünün taşınması için gerekli düşey elemanların arkeolojik buluntulara zarar vermemesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Düşey taşıyıcı elemanların az sayıda tutulmak istenmesi, kuzey-güney (adanın uzun boyu) yönünde ve yapı adasının ortasından geçen özel tasarlanmış bir ana taşıyıcı sistem oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Büyük açıklıklar sebebiyle makas / kiriş sisteminin yüksekliği artmış ve makastaki düşey kademelenmeler kolon kullanmadan çözümlenmiştir. Kısa yönde kullanılan birimler arasında uzanan taşıyıcı yatay elemanlar yine makas / kirişlerden oluşmaktadır (Özgönül, 2001).

Şekil 3.27 Efes yamaç ev 2 koruma çatısı (Österreichisches Archäologisches Institut, b.t)

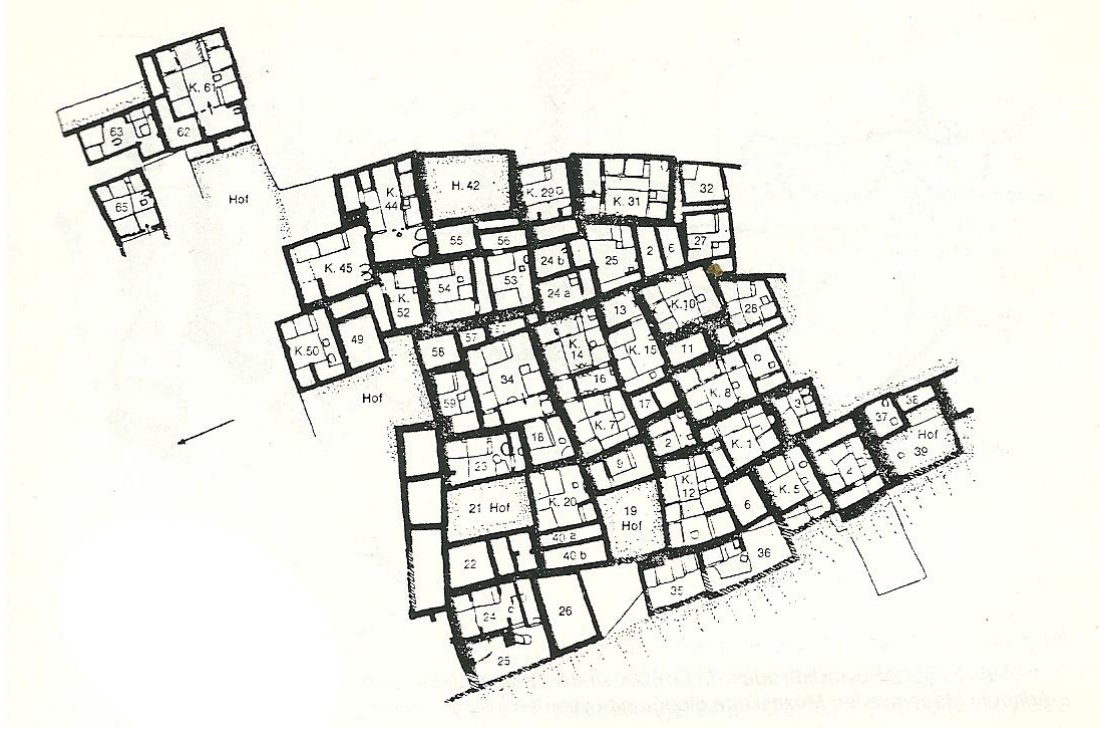
Şekil 3.28 Efes yamaç ev 2, koruyucu çatı (Gesellschaft der freunde von Ephesos, b.t)

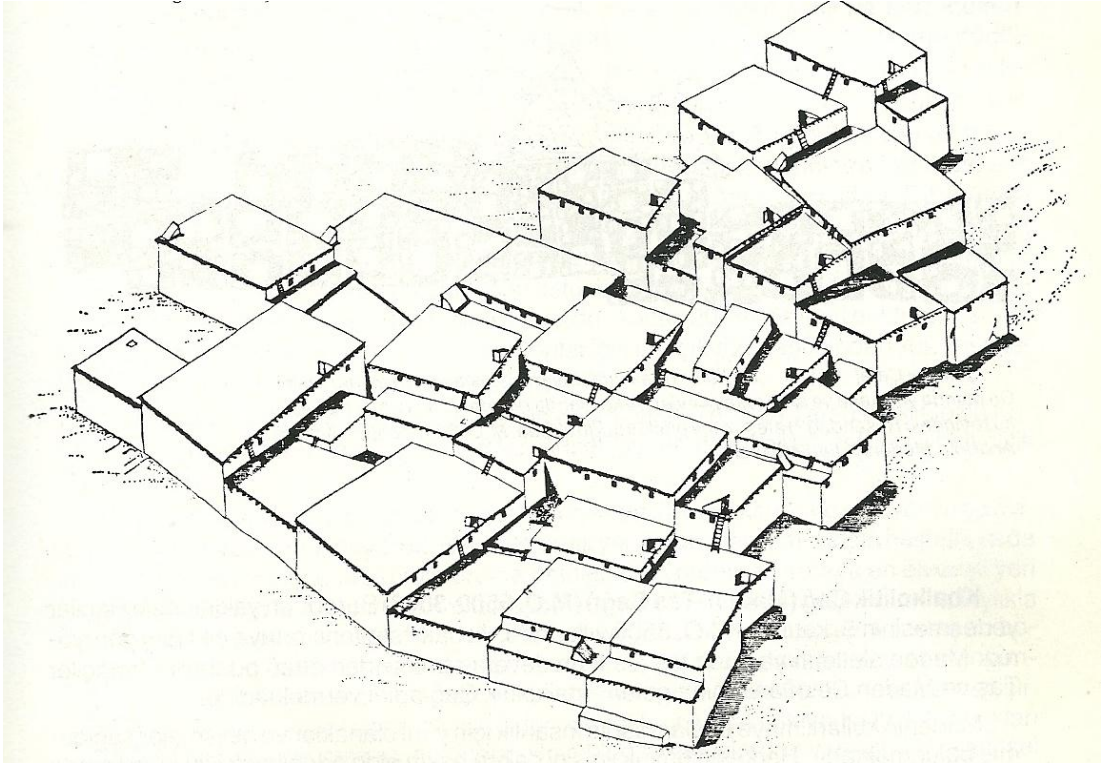
Şekil 3.29 Efes yamaç ev 2, koruyucu çatı (Gesellschaft der freunde von Ephesos, b.t)

3.2.3 Çatalhöyük Neolitik Kenti

Çatalhöyük; Konya ili Çumra ilçesi Küçükköy’de, Güney Anadolu Platosu’ndaki Konya Ovası üzerinde yaklaşık 14 hektarlık bir alanda yer almaktadır. Höyük farklı iki tepeden oluşması sebebiyle ‘‘Çatalhöyük’’ ismini almış, 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi’ne alınmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çatalhöyük neolitik kenti, b.t).

Şekil 3.30 Çatalhöyük yerleşim planı (Akurgal, 1995)

Şekil 3.31 Çatalhöyük, evlerin dıştan olası görünüşü (Akurgal, 1995)

1951 yılında Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nden James Melleart, Konya Ovası ile ilgili ilk sistemli araştırmaları başlatmış, 1958'de Çatalhöyük, Anıtlar ve Müzeler

Müdürlüğü'nce yasal koruma altına alınmıştır. 1961 ve 1965 yılları arasında iki sezon boyunca alanda kazı çalışmalarını yürüten Melleart'ın açmaları alanın güneybatı yamacındadır (Hodder ve Human, 2013).

İki höyükten oluşan Çatalhöyük'ün daha uzun olan Doğu Höyüğü, M.Ö. 7400 ve 6200 yılları arasında tarihlenen 18 Neolitik katmandan oluşmaktadır. Bu katmanlarda sosyal yapıyı ve yerleşik hayata geçişi simgeleyen duvar resimleri, rölyefler, heykeller ve diğer sanatsal öğeler yer almaktadır. Batı Höyüğü ise M.Ö. 6200 ve 5200 yılları arasına tarihlenen Kalkolitik döneme ait kültürel özellikler göstermektedir. Bu özellikleri ile Çatalhöyük, aynı coğrafyada 2000 yıllık süreçte gerçekleşen köyden kentsel hayata geçişin önemli bir kanıtıdır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çatalhöyük neolitik kenti, b.t).

Şekil 3.32 Çatalhöyük yerleşimi hava fotoğrafı (Hodder ve Human, 2013).

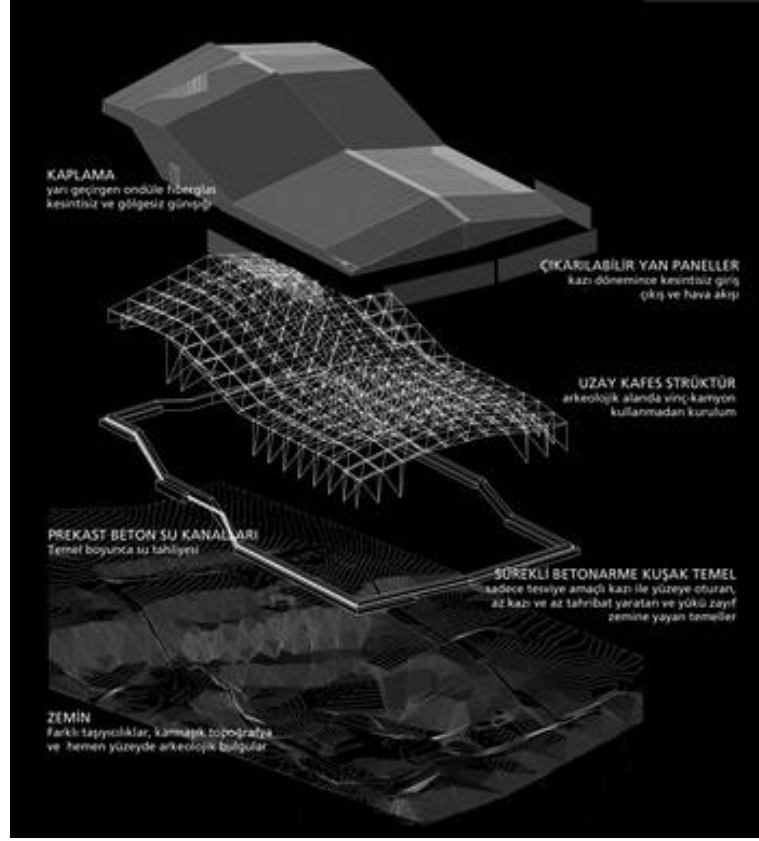
3.2.3.1 Çatalhöyük Arkeolojik Sit Alanı Koruma Çatısı

Çatalhöyük kazılarında ortaya çıkarılan buluntuların fiziksel ortam koşullarında korunmazlarsa oldukça kırılgan olabilecekleri, kerpiç yapıların yağmura karşı hassas olduğu, bir kazı sezonundan sonra açıkta bırakılan duvarların kısa sürede

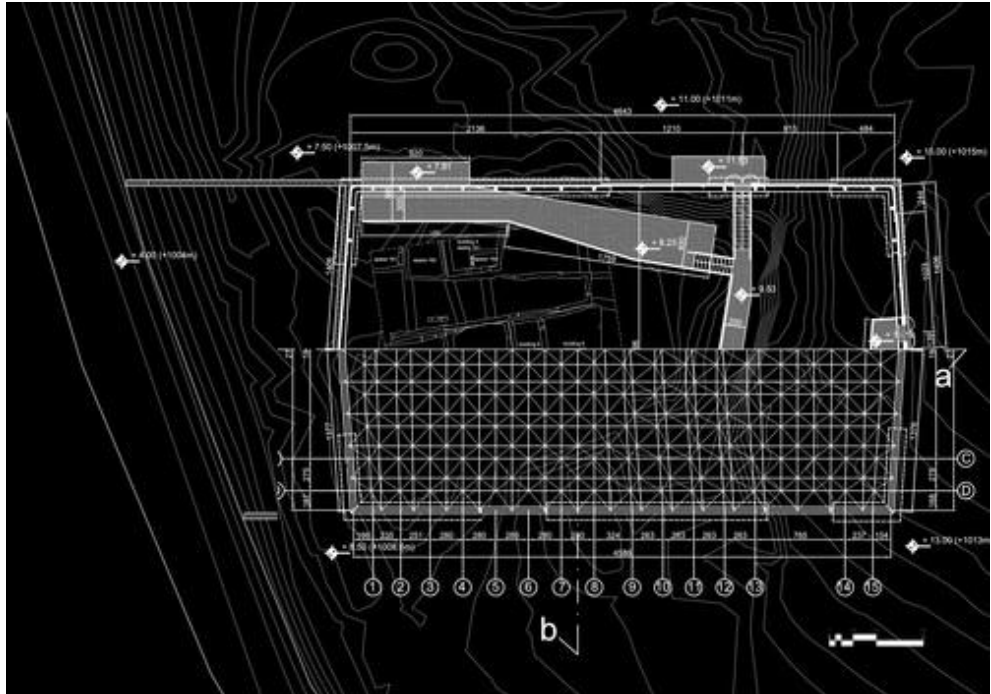
ökebileceği, kerpicin sağlamlaştırılmasının ve korunmasının zor olduğu ve her zaman başarılı ile sonuçlanmayan bir iç olduğu, kerpiç yapıların geleneksel yöntemlerle devamlı bakımlarının yapılmasının gerektiği, Konya bölgesinde kerpiç yapıların birkaç yılda bir sulu çamur ile sıvandığını ancak yeni ortaya çıkarılan buluntulara yeni yüzey uygulaması yapılması sonucunda bu buluntuların bozulabileceği 2004 yılında yayınlanan Çatalhöyük Yönetim Planı'nda belirtilmiştir.

Alanı korumak amacı ile geçici koruyucu çatılar yapılmış, 1999 yılında Bina 5 tasarlanarak koruma çatısı, gezi güzergahı oluşturulmuş, bu yapı sergileme ve bilgilendirme amacı ile kullanılmıştır. İlk kalıcı çatı olan güney bölgesi üzerine yapılan koruyucu çatı ise Atölye Mimarlık tarafından 2002 yılında projelendirilmiş ve uygulaması şubat 2003'te tamamlanmıştır.

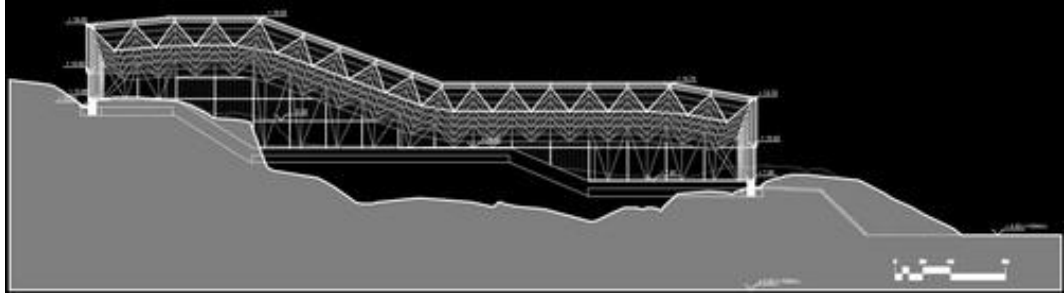
Atölye Mimarlık tarafından tasarlanan koruyucu çatı 1300 m²'lik bir alan kaplamaktadır. 45m x 27m ebatlarındaki çatı güney bölgesi kazı alanının tamamını ve 1996 – 1998 yılları arasında Selanik'ten gelen bir ekip tarafından kazılan Zirve Alanı'nı kaplamaktadır. Doğuda 1014.9m rakımdan güney bölgesi batısında 1006.9m rakıma düşmektedir. Alan ile ilgili kısıtlamalar yapım tekniklerini ve metotlarını belirlemiştir. Koruyucu çatının tasarımında araziye özel gereksinimler karşılanmak zorunda kalınmış, tasarım; alan içerisindeki yoğunluklarda uygun yük kaldırma kapasitesine sahip, iklim koşullarına dayanıklı ve kazı yapılan yaz dönemlerinde meydana gelen hava akımlarını göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Çatının bir amacı da koruduğu açmaların sergilenmesini sağlamaktır (Hodder ve Human, 2013).

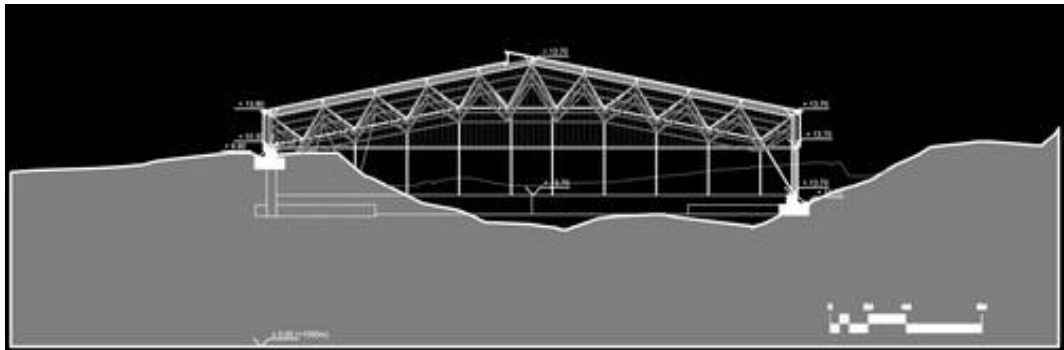
Şekil 3.33 Çatalhöyük koruganı mimari şema (Atölye Mimarlık, b.t).

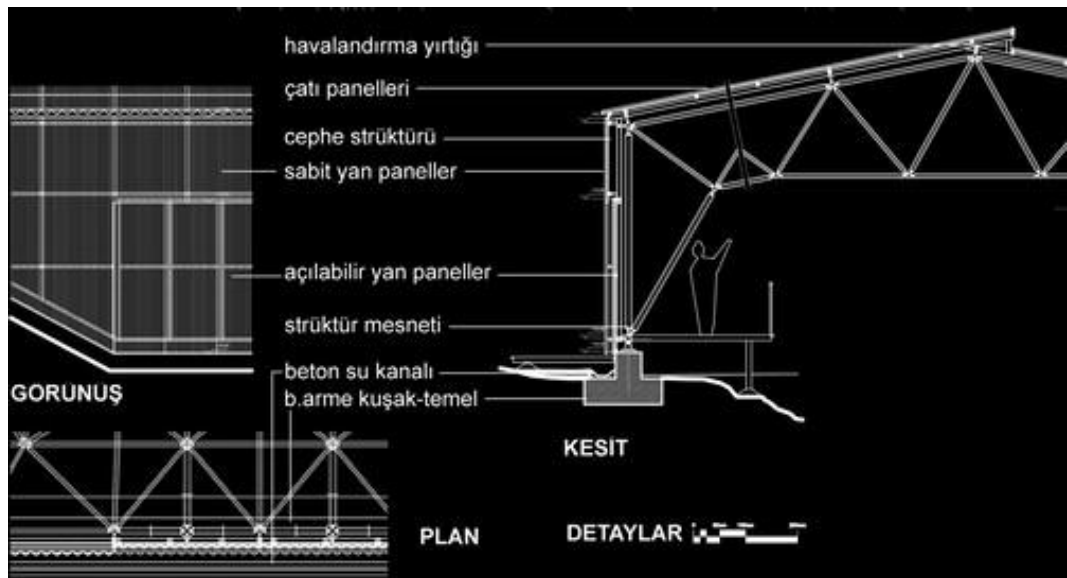
Şekil 3.34 Çatalhöyük koruganı mimari şema (Atölye Mimarlık, b.t).

Şekil 3.35 Çatalhöyük koruganı A-A kesiti (Atölye Mimarlık, b.t).

Şekil 3.36 Çatalhöyük koruganı B-B kesiti (Atölye Mimarlık, b.t).

Şekil 3.37 Çatalhöyük koruganı detaylar (Atölye Mimarlık, b.t).

Şekil 3.38 Çatalhöyük kazı alanı (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çatalhöyük neolitik kenti, b.t)

Şekil 3.39 Çatalhöyük koruma çatısı (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çatalhöyük koruma çatısı, b.t)

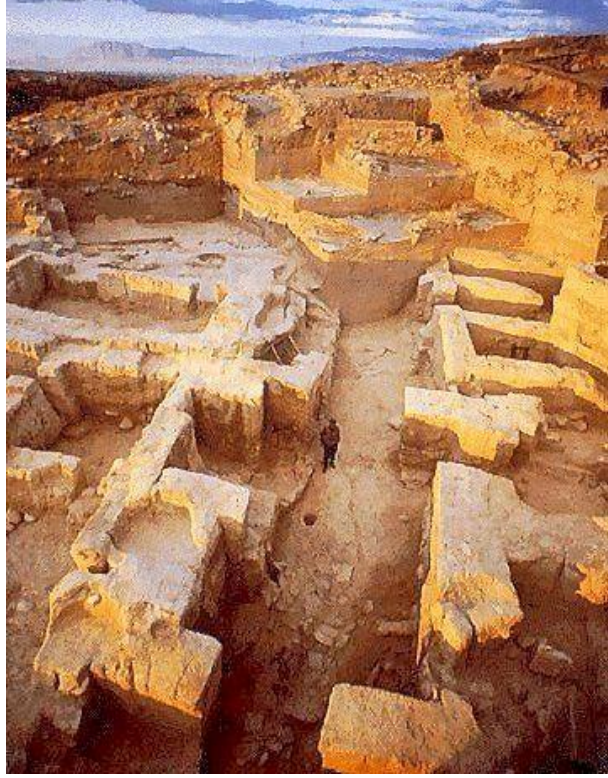
3.2.4 Arslantepe Ören Yeri Açık Hava Müzesi

Arslantepe Höyüğü, Malatya'nın 7 km. kuzeydoğusunda, Fırat ırmağının (Karakaya baraj gölü) batı kıyısı yakınındaki Orduzu beldesinde yer almaktadır. Kültür dolgusu 30 m. yüksekliğinde olan Arslantepe M.Ö. 5000 yıllarından M.S. 11. yüzyıla kadar yerleşim görmüştür. 1930'da ilk kazılara başlanılan höyükte, Geç Hitit Sarayı bulunmuştur. Sürekli kazılar ise 1961'de başlamıştır ve günümüzde devam etmektedir. Buluntulara göre höyük; aristokrasinin doğduğu ve ilk devlet şeklinin ortaya çıktığı resmi, dini ve kültürel bir merkezdir (Malatya Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Arslantepe, b.t).

Şekil 3.40 Arslantepe (Ceccacci, 2013)

Tepenin güney-batı yamacında en az 2600 m²'lik bir alana yayılan, kerpiçten yapılmış anıtsal binaların bulunduğu ortak kullanım alanı, M.Ö. 3300-3000 yıllarına tarihlenmektedir. Bu alanda bulunan anıtsal yapı topluluğu, farklı işlevlere ayrılan görkemli mimarisi sebebi ile Saray olarak nitelendirilmiştir (Restelli, 2013).

Şekil 3.41 Arslantepe saray kompleksi (Ceccacci, 2013)

İn-situ olan saray resimlerinin acilen koruma altına alınması gerekliliği ve kerpiç malzemenin fiziksel ortam koşullarına dayanıksız bir malzeme olması, bu alana koruma çatısı yapılması fikrini doğurmuştur. Geçici koruma çatısı çözümlerinden sonra, A tapınağının küçük bir bölümüne yeni bir koruma çatısı inşa edilmiş, pilot uygulamanın sonuçlarına bakılmış ve bu sonuçlara göre alanın geneline uygulanacak esas projede iyileştirmelere gidilmesi amaçlanmıştır (Restelli, 2013).

Koruma strüktürü ile alanın çevresinin uyumlu olmasına, doğal malzemelerin kullanımına, genel silüete zarar vermemeye, hakim rüzgardan alanı korumaya, strüktürün temeli ve ankraj noktaları alana en az hasarı verecek şekilde inşa edilmesine, kimi noktalarda kerpiç duvarlar kısmen inşa edilmesine ve bu duvarların içinde yeni malzemeler gizlenmesine, kolonların zemine değdiği noktaların yumuşatılmasına, çatı örtüsünde yağmur sularının alana zarar vermeden tahliye edilmesine önem verilmiş ve Arslantepe koruma strüktürü projesi hazırlanmıştır (Restelli, 2013).

Hazırlanan proje maddi kaynak yetersizliđi sebebi ile uygulanamamıř, daha sonra uygulandıđı takdirde başarı sađlayacađı dūřunūlen ahřap tařıyıcılara sahip strūktūr önerisinin yerini řelik konstrūksiyonlu koruma řatısı almıřtır (Frangipane ve Mangano, 2010).

İyi korunmuř durumda aēıđa çıkarılan, 4. binyıla tarihlenen bir erken saray yapısı olan kerpiç yapı topluluđunun korunması ve sergilenmesi amacı ile açık hava mūzesi olacak řekilde bir proje hazırlanmıřtır. Koruma ve sergileme amacının yanı sıra bir diđer amaç da bu yapıların içlerindeki buluntularla birlikte būrokrasinin dođuřu, merkezi yōnetim ve politik ekonomi, ōrgūtlū savař gibi erken devlet toplumunun, diđer bir deyiřle modern toplumun temelini nasıl temsil ettiđi konusunda ziyaretçiyi bilinçlendirmektir. Yapı kalıntılarına zarar vermeden arkeolojik tabakaların vurgulanması, bununla birlikte anıtın būtūnlūk içinde algılanmasını sađlamak temel hedeflerden olmuřtur (Frangipane ve Mangano, 2010).

elik konstrūksiyonla yapılan yeni koruma řatısının, alanı koruma iřlevinin yanı sıra ziyaretçilerin bilgilendirildiđi bir alanı tanımlaması fikrine ađırlık verilmiř ve alan açık hava mūzesine dōnūřmūřtur. Yūrūyūř yolları da bu fikir çerçevesinde inřa edilmiř ve alanda gezi gūzergahı oluřturulmuřtur (Frangipane ve Mangano, 2010).

şekil 3.42 Arslantepe koruma çatısı uygulaması (Frangipane ve Mangano, 2010)

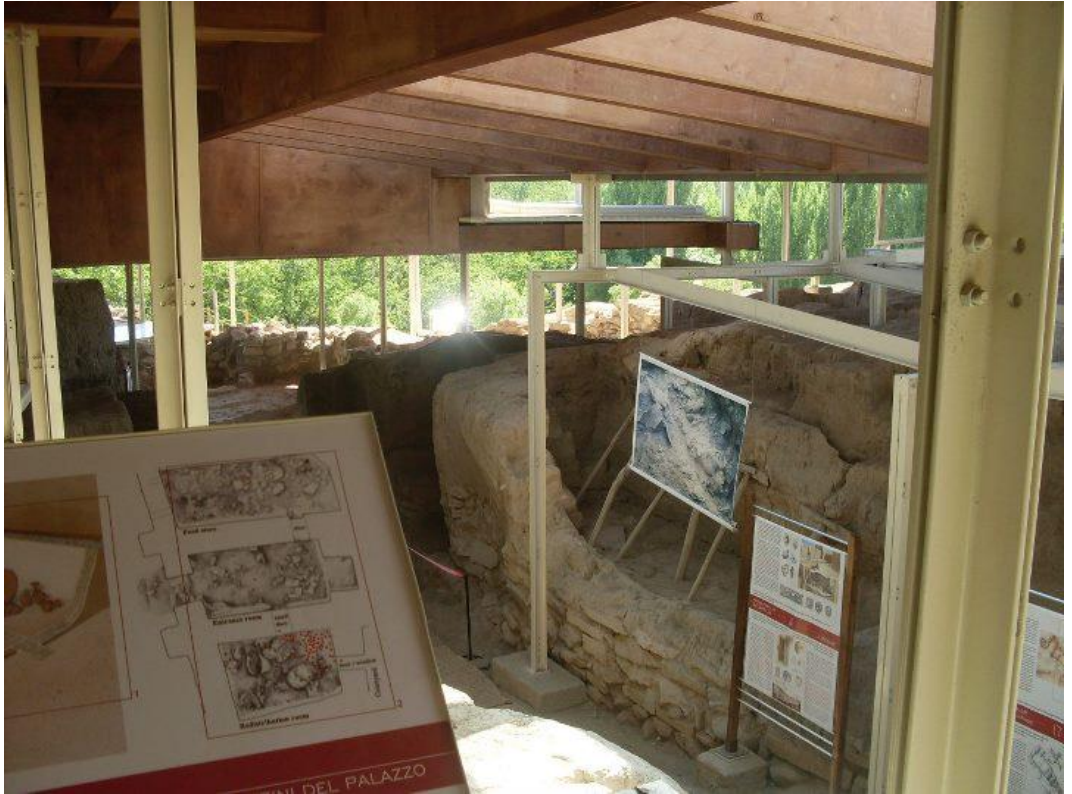
Şekil 3.43 Arslantepe koruma çatısı uygulaması (Frangipane ve Mangano, 2010)

Şekil 3.44 Arslantepe koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014)

Şekil 3.45 Arslantepe koruma çatısı uygulaması ve gezi güzergahı (Agah, 2014)

Şekil 3.46 Arslantepe koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014).

3.2.5 Karatepe Ören Yeri Açık Hava Müzesi

Adana'nın 130 km. kuzeydoğusunda, günümüzde Osmaniye ili sınırları içerisinde kalan Kadirli ilçesi yakınlarındaki Karatepe ören yeri geç dönem Hitit kentidir. Bossert, Alkım ve Çambel tarafından yönetilen kazılarda bünyesinde bugüne değin bilinen en uzun Hitit hiyeroglif yazıtı ve bu kitabenin yanında Fenike alfabesi ile yazılmış Aram dilindeki çevirisi bulunmuştur. Buluntular M.Ö. 700 yılına tarihlenmiştir (Akurgal, 1995).

Karatepe; Geç Hitit Çağı'nda M.Ö. 8. Yüzyıl Adana ovası hükümdarı Asatiwata tarafından, krallığının güvenliği amacı ile bir sınır kalesi olarak yaptırılmıştır. Kalenin batısında bir kervan yolu, doğusunda Ceyhan ırmağı (Pyramos), bugün Aslantaş baraj gölü yer almaktadır. M.Ö. 725-720 tarihlerinde veya M.Ö. 680'lerde ele geçirilmiş ve yakılıp yıkılmıştır. Yıkılan kale sur duvarlarının kalınlığı 2-4 m genişliğinde, kalenin duvarları 4-6 m. yüksekliğindedir. Kuru, harçsız yapılan çift duvar arasındaki boşluk taş moloz ve toprakla doldurulmuştur. Alanın tepesinde, saray olduğu tahmin edilen iki bina harabesi ve zahire kuyuları mevcuttur. Kalenin biri güneybatısında, diğeri kuzeydoğusunda olmak üzere iki girişi mevcuttur. Güneybatısındaki giriş kapısında iki aslan heykeli vardır. Sağ ve sol odacıklarda, yapıldığı dönemi anlatan çeşitli taş kabartmalar, Hitit hiyeroglif ve Finike (çivi) yazıları mevcuttur. Dünya üzerinde Hitit hiyeroglifleri ilk defa bu alanda okunmuştur (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).

1946 yılında keşfedilen ören yerinde, Alman arkeolog Bossert başkanlığında kazılara başlanmıştır. Daha sonra kazı çalışmaları arkeolog Halet Çambel tarafından uzun yıllar yönetilmiştir. Yıkılan kale duvarlarının bir örneği doğu-batı istikametinde yeniden inşa edilmiştir.

Karatepe-Aslantaş'taki buluntular, açık havaya çıkınca hızla bozulmaya başlamıştır. Bunu önlemek için anıtların taşınması gündeme gelmişse de, binlerce tonluk eserlerin taşınması mümkün olmamış, yerinde koruma yoluna gidilmiştir. Fiziksel ortam koşullarından korunmak istenen alana geçici koruma örtüleri

yapılmış, zamanla ‘‘Açık Hava Müzesi’’ kurularak eserlerin bulundukları yerde sergilenmesi fikrine gidilmiştir. Karatepe-Aslantaş Açık Hava Müzesi’nin bulunduğu yer, Anadolu’daki diğer ören yerlerinden farklıdır. Aslantaş Barajı’nın yapılması ile üç tarafı baraj gölü ile çevrilmiş, Andırın Ovası’na hakim bir tepede bulunmaktadır. Müze ise bir yarımada şeklindeki burun üzerinde bulunmaktadır ve etrafı ormanlarla çevrilidir (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).

Karatepe-Aslantaş Türkiye’nin ilk Açık Hava Müzesi’dir. Tarihi, kültürel ve doğal değerleri içeren bu alan, 6831 sayılı orman yasasının 25. Maddesi gereğince, 28.09.1958 tarih ve 6685-19 sayılı karar ile Milli Park olarak yasal koruma altına alınmıştır. Açık Hava Müzesi buluntularının yerlerinde ve doğal çevrelerinde onarılıp sergilenmesi amacı ile kurulmuştur (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).

Müze, sergileme mekanları, konferans salonu ve idari bölümlerin oluşturduğu alana yayılmış tek katlı yapılardır. Sergileme mekanları ve bunları birbirine bağlayan ana mekanın duvarlarında antik Azativataya’ya ilişkin bilgiler ve kazıların ilk başladığı günden itibaren gerçekleşen restorasyon çalışmalarını gösteren, tarihi belge niteliğindeki bilgilendirme panoları bulunmaktadır (Dayan, 2007).

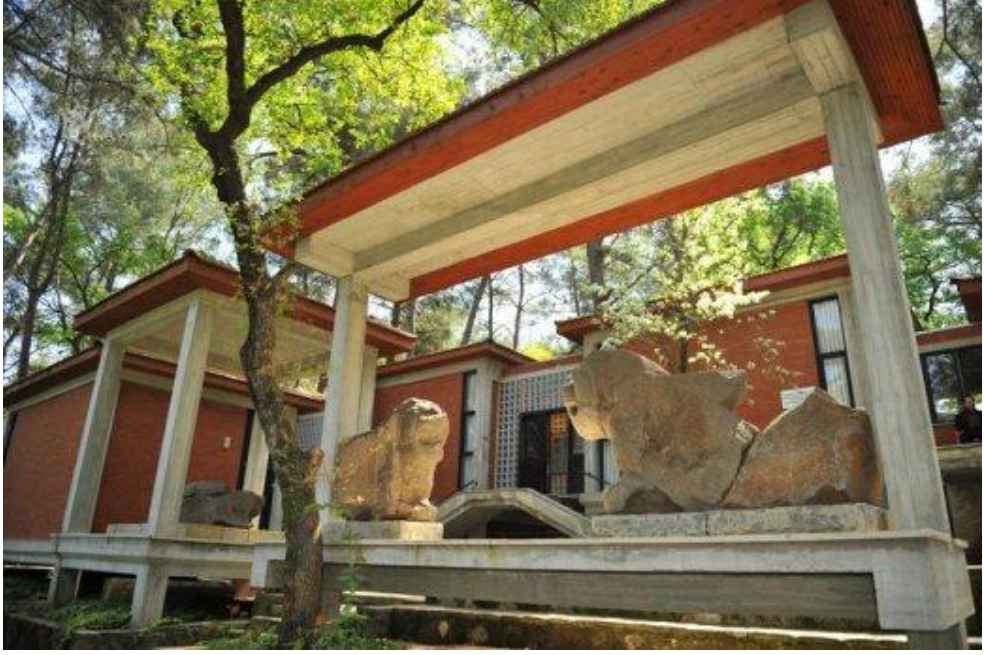
Şekil 3.47 Karatepe koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014)

Şekil 3.48 Karatepe koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014)

Şekil 3.49 Karatepe koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014)

Şekil 3.50 Koruma çatısı uygulaması (Agah, 2014)

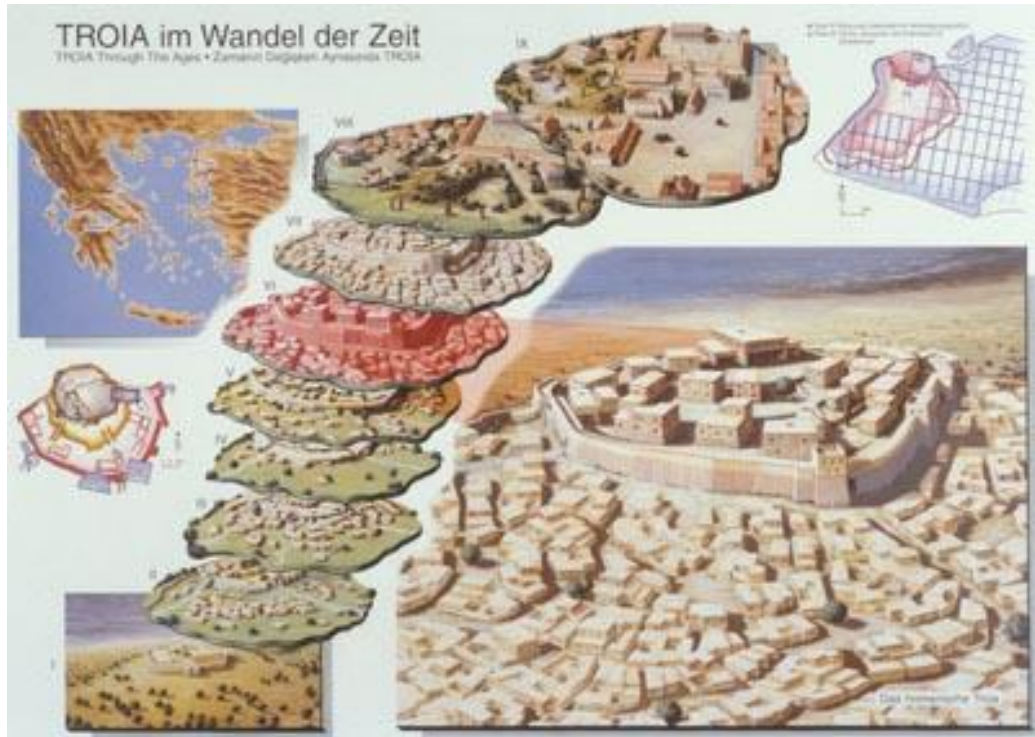
3.2.6 Troya (Troia, Hisarlık) Ören Yeri

Troya Ören Yeri, Kaz Dağı (Antik İda Dağı) eteklerinde, Çanakkale il sınırları içerisinde yer almakta olup, Karamendes Nehri'nin oluşturduğu yaklaşık 25 m yükseklikteki bir platonun üzerinde bulunmaktadır. Antik kent 1998'de UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Troya'da bulunan dokuz katman kesintisiz olarak 3000 yıldan beri alanda yerleşimin olduğunu göstermekte, Anadolu, Ege ve Balkanların buluştuğu coğrafyaya yerleşen uygarlıkların izlenmesini sağlamaktadır. Antik kentte en erken yerleşim katmanı M.Ö. 3000-2500 ile erken Bronz Çağı'na tarihlenmektedir, katmanlaşma devam etmekte ve M.Ö. 85- M.S. 8. yüzyıla tarihlenen tabaka Roma dönemi ile sona ermektedir. Kesintisiz katmanlaşma göstermesi arkeolojik kazılara ışık tutmaktadır. 1871 yılında Heinrich Schliemann'ın keşfettiği antik kentin kazı çalışmaları W. Dörpfeld ve C.W Blegen tarafından gerçekleştirilmiş, günümüzde kazılar Tübingen Üniversitesi tarafından devam etmektedir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Truva antik kenti, b.t).

Şekil 3.51 Troya’da görülen kültür katmanları (Çanakkale-TübingenTroia Vakfı, Troia,b.t)

Şekil 3.52 Troya’da görülen tabakalar, (Çanakkale-Tübingen Troia Vakfı, Troia, b.t)

Şekil 3.53 Troya'da görülen katmanlar, (Çanakkale-TübingenTroia Vakfı, Troia, b.t)

Kazı çalışmaları sürecinde antik kentte açığa çıkarılan kalıntıların konservasyonu ve restorasyonu yapılmıştır.

3.2.6.1 Troya G-6 Megaronu Üzerinde Yer Alan Koruma Çatısı

G6 açmasındaki Troya II-III dönemi megaronunu kaplayan koruma çatısı antik kentte yapılan önemli bir uygulama örneğidir. İnşa edilen gezi platformu ile kalıntıların ziyaretçilere sergilenmesi sağlanmıştır. Strüktür membran malzeme ile örtülmüştür. Koruma çatısının formu, kullanılan malzemeler, yapım tekniği ile farklı bir uygulama modeli oluşturmaktadır.

Şekil 3.54 Troya G6 megaron açması koruma çatısı (Çanakkale-TübingenTroia Vakfı, Troia, b.t)

Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği Troia Müzesi Projesi yarışmasında birinci gelen projenin uygulanmasına başlanmış olup 2015 yılında tamamlanacağı düşünülmektedir.

3.2.7 Zeugma Antik Kenti

Gaziantep ilinin Nizip ilçesinde, Birecik Baraj Gölü kıyısında yer alan Zeugma Arkeolojik Siti, Hellen ve Roma dünyasının doğu sınırının en önemli kenti olup, Kommagene Krallığı döneminde özgün nitelikteki iki tapınak ve çoğu M.S. 2. ve 3. yüzyıllara tarihlenen mozaiklerle süslenmiş Roma evleri gibi ünik olarak değerlendirilen yapıları içinde barındırmaktadır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Belkıs/Zeugma antik kenti, b.t).

Köprü-geçit anlamına gelen Zeugma; Fırat nehrinin ana geçit noktalarından biri üzerinde, kuzeyden güneye, doğudan batıya uzanan ticaret yolları üzerinde yer

almaktadır. Hellenistik yerleşim yaklaşık M.Ö. 300 yıllarında Seleukos Nikator tarafından karşılıklı iki kent olarak kurulmuştur. Batıda yer alan kent, kralın adına “Seleukeia”, doğuda yer alan kent ise Seleukos’un Persli eşi Apama’nın adına “Apamae” olarak isimlendirilmiştir. Kent erken imparatorluk döneminde Roma lejyon yerleşimine dönüşmüştür (Zeugma Arkeoloji Projesi, Zeugma, b.t).

Zeugma, 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi’ne alınmıştır. 18. yüzyıllardan beri araştırmacıların ilgisini çeken Zeugma’da 19. yüzyıl başlarında İngiliz seyyah William F. Ainsworth kapsamlı araştırmaya yapan ilk kişi olmuştur. 20. yüzyıl başlarında Alman araştırmacı C. Ritter, Fransız V. Chapot ve Fransız arkeolog F. Cumont, Zeugma ve Fırat yerleşimleri ile ilgili en kapsamlı bilgileri vermişlerdir. 1970’li yılların başında antik kentte doktora çalışmaları yapan Alman arkeolog Dr. Jörg Wagner arkeolojik, numismatik ve epigrafik verileri bir araya getirerek alanın Zeugma olduğunu kapsamlı olarak belirtmiştir. 1987’de Gaziantep Müzesi, çoğu yayınlanmayan kayaya oyma mezar odalarının ortaya çıkarıldığı güneydoğu nekropolünde kazı çalışmaları yürütmüştür. 1992-1994 yıllarında, Gaziantep Müzesi ve Batı Avustralya Müzesi (Western Australia University) kentte kazıları sürdürmüştür. Seleukeia’daki çalışmalara ilaveten, özellikle Apamea’da, 1995 yılından bu yana Fransa Nantes Üniversitesi tarafından yapılmaktadır. 2000 yılında Packard Beşeri Bilimler Enstitüsü’nün (Packard Humanities Institute) desteğiyle yapılan daha geniş kapsamlı kurtarma kazıları, Birecik Baraj’ı su tutunca sonlandırılmıştır. 2005 yılında Zeugma kazıları “Bakanlar Kurulu Kararlı Kazı” olarak Prof. Dr. Kutalmış Gökay başkanlığında sürdürülmektedir (Zeugma Arkeoloji Projesi, Zeugma, b.t).

Dionysos ve Danae evlerini örtecek korugan müze projesi 2010 yılında tamamlanmıştır. Atölye Mimarlık tarafından tasarlanan proje, alanda gün ışığına çıkarılan yerleşimi; mozaikleri, mimari dokuyu, freskleri fiziksel ortam koşullarına karşı korumakla birlikte, gelen konuklar için sergilenme imkanı sağlamaktadır.

Şekil 3.56 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

Şekil 3.57 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

Şekil 3.58 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı, iç mekan (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

Şekil 3.59 Zeugma Danae ve Dionysos evleri koruma yapısı, iç mekan (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

Şekil 3.60 Zeugma Danae ve Dionysos evleri bilgilendirme panosu (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

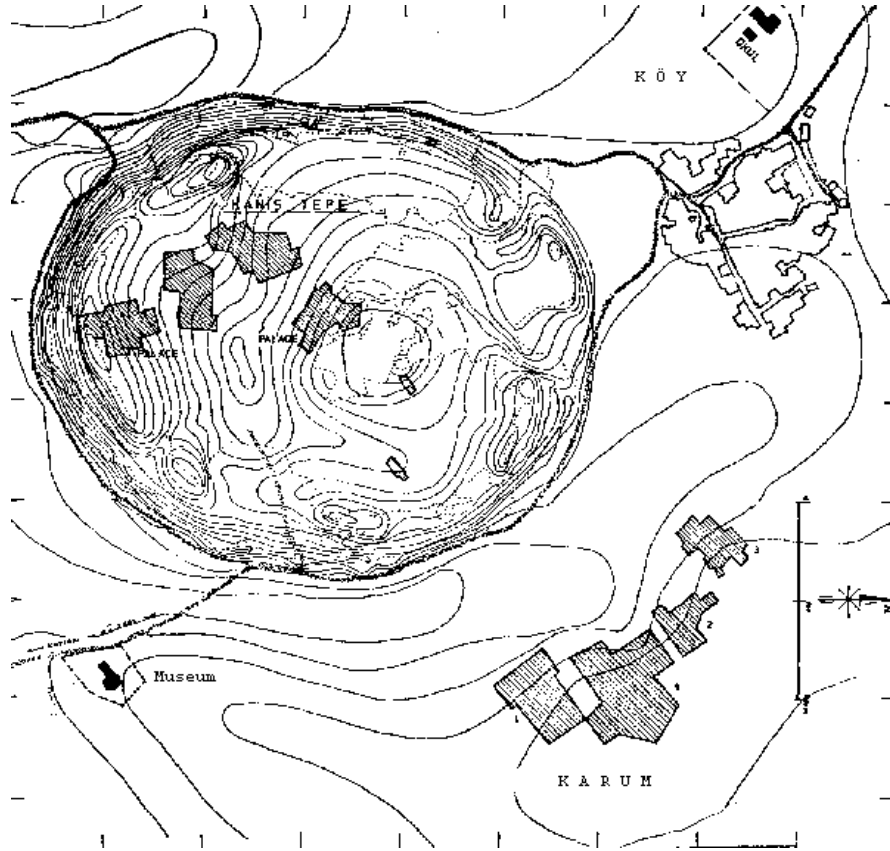

Şekil 3.61 Zeugma – mozaikler (Yağmur Saluk arşivi, 2012)

3.2.8 Kültepe Ören yeri

İç Anadolu bölgesinde, Kayseri-Sivas karayolunun 20. km'sinde, yolun iki km kuzeyinde yer alan Kültepe (Kanesh, Kaniş) ören yeri Kayseri il sınırları içerisindedir. Kaniş (Kanesh) harabelerinin bulunduğu antik yerleşim, M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hititler'in kurduğu ilk kenttir.

Yüksekliği 22 m, çapı 50 m'yi bulan bir höyük tepe ile onun etrafını çeviren "Karum" adı verilen şehirden ibarettir. Höyükteki en eski yerleşimin Geç Kalkolitik Çağ (M.Ö. 300-2500) olduğu, onu Eski Tunç Hitit, Frig, Hellenistik-Roma çağlarının takip ettiği tespit edilmiştir. Karum alanı, höyüğün doğu ve güneydoğu eteklerindedir. M.Ö. 1950-1650 yıllarında Anadolu'ya ticaret amaçlı gelen Asurlu tüccarlar tarafından iskan edilmiştir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kanesh Kültepe, b.t).

Şekil 3.62 Kültepe yerleşim planı (Akurgal, 1995)

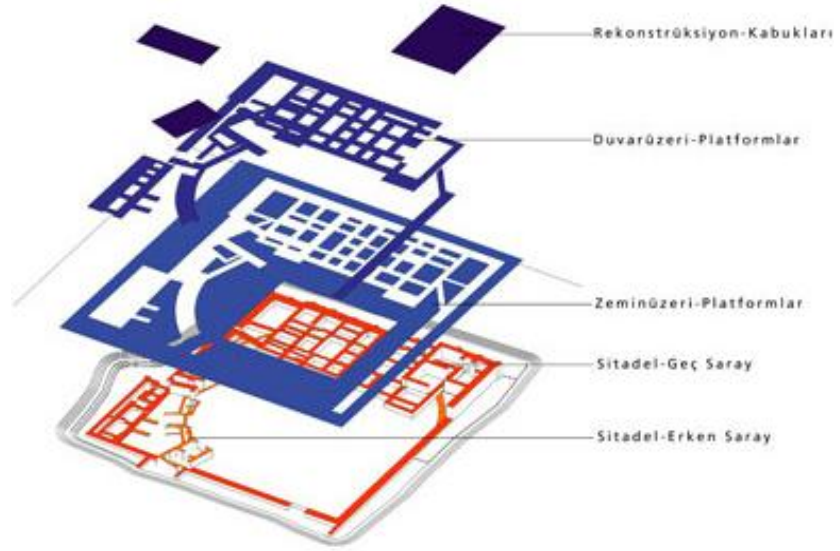
Kultepe’de ilk araştırmayı Fransız Ernst Chantre 1893-1894 yıllarında yapmıştır. Boğazköy arşivlerini bulan sonraki araştırmacı H. Winckler’dir. Hitit çivi yazısını okuyarak Arkeoloji bilimine büyük katkı sağlayan B. Hrozný, 1925’te Karum’da ilk kazıyı gerçekleştirmiştir, asıl amacı yazılı tablet bulmak olan bu kazılar höyüğe büyük zararlara yol açmıştır. Höyük ve Karum’daki ilk sistemli kazılar TTK ve Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüėü tarafından 1948 yılında başlatılmıştır (Akurgal, 1995). Alan, Prof. Dr. Tahsin Özgüç başkanlığındaki kazı ekibi tarafından kazılmaktadır.

Kultepe ören yerindeki buluntuların korunması için alanda açık hava müzesi yapılmaya karar verilmiş, Atölye Mimarlık bu bağlamda 2006 yılında Kultepe Saray Koruganı’nı projelendirmiştir.

Kultepe Saray Koruganı, Wasema Sarayı olarak adlandırılan kerpiç saray buluntuları üzerinde tüm sarayı dışarıdan kavrayacak büyüklükte bir ahşap platformun, duvar kalıntıları tarafından parçalanması ile oluşturulmuştur. Platformun duvarlar arasındaki mekanlarda kalan kısımları zemin üzeri platformlar olarak zemine otururken, duvarlar üzerinde kalan kısımları da yükselerek duvar üzeri platformlar olarak duvarlara saçak görevini üstlenmektedir. Bu parçalanmış platformlar arası yüksekliklerin duvar yükseklikleri gibi az olması basamaklarla birbirleri arasında iniş çıkışı ve dolaşımı kolaylaştırmaktadır. Ayrıca duvar üzeri platformların duvarların plandaki izlerini tekrar etmeleri sayesinde sarayın yüksekçe bir platformdan büyüklüğünün kolayca kavranmasını sağlamaktadır (Atölye Mimarlık, Kultepe saray koruganı, b.t).

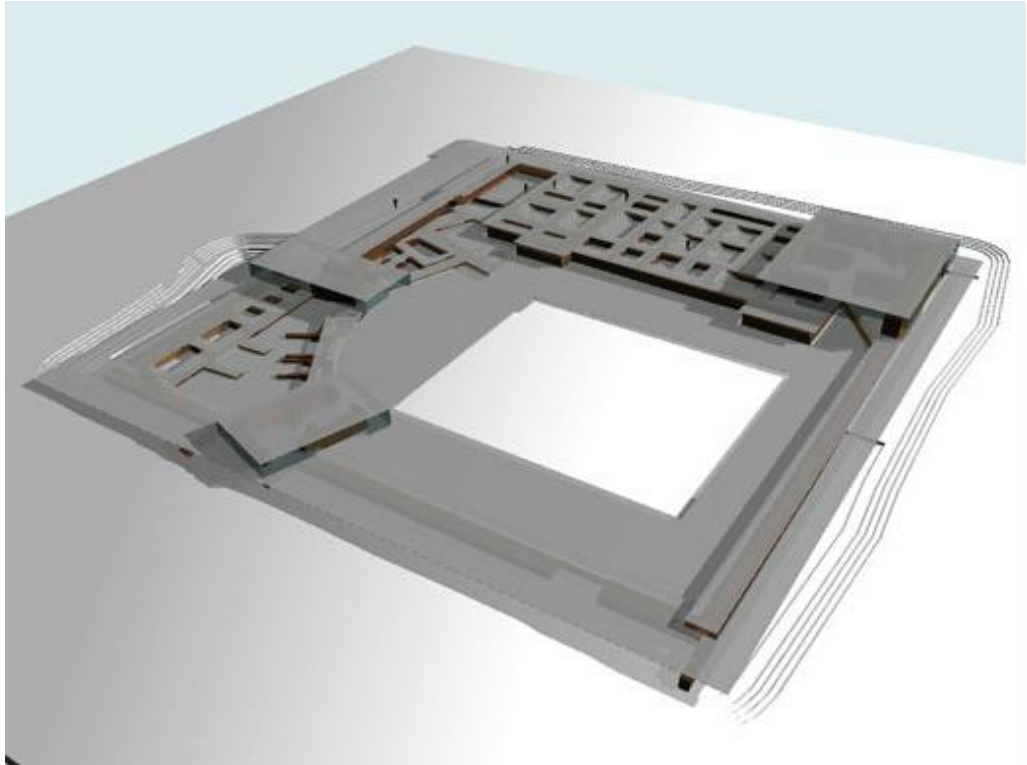
Şekil 3.63 Kültepe yerleşimi hava fotoğrafı (Atölye Mimarlık, Kültepe saray koruganı, b.t.).

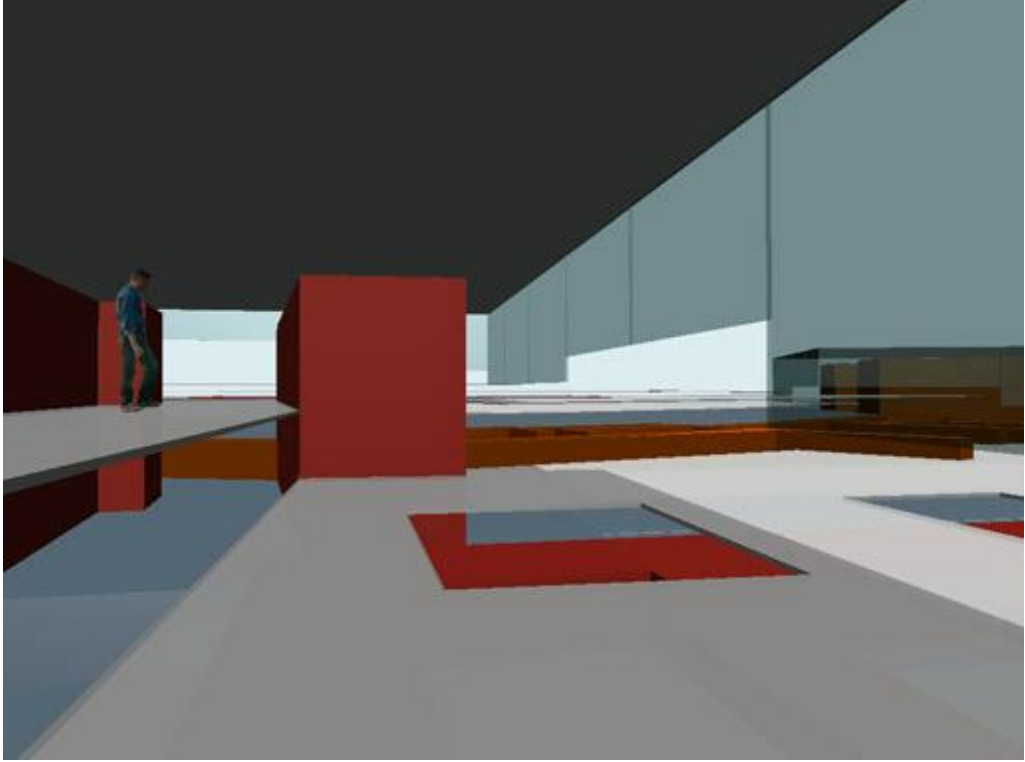
Şekil 3.64 Kültepe saray koruganı (Atölye Mimarlık, Kültepe saray koruganı, b.t.).

Şekil 3.65 Kültepe saray koruganı (Atölye Mimarlık, Kültepe saray koruganı, b.t).

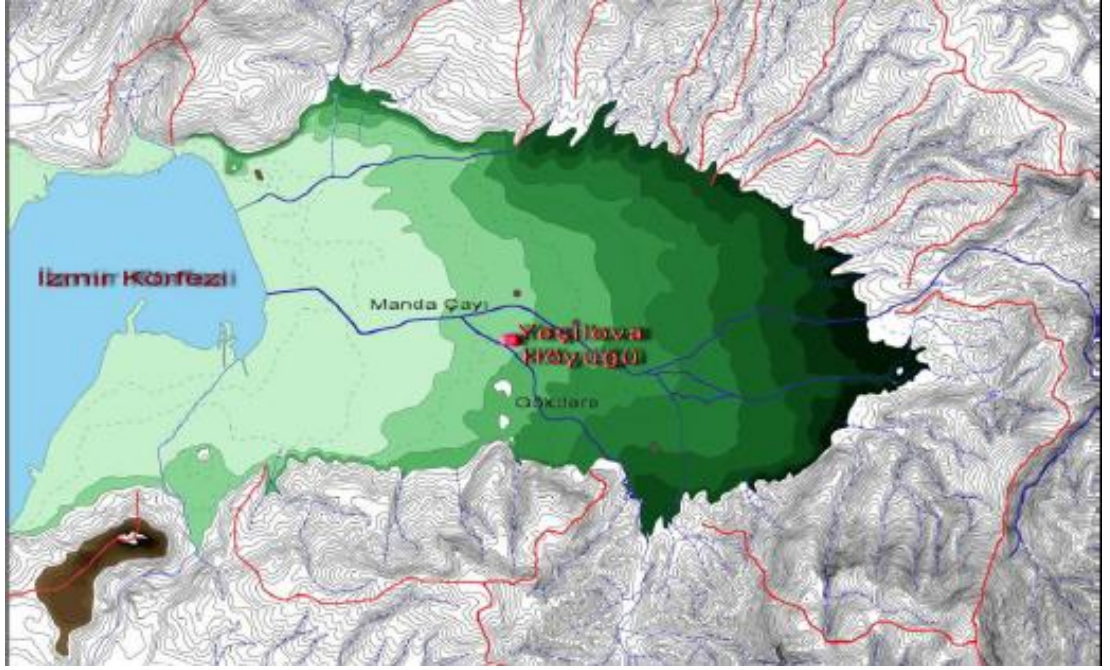
Şekil 3.66 Kültepe saray koruganı (Atölye Mimarlık, Kültepe saray koruganı, b.t).

Şekil 3.67 Kültepe saray koruganı (Atölye Mimarlık, Kültepe saray koruganı, b.t)

3.2.9 Yeşilova Höyük (İzmir)

Bornova'nın orta kesiminde, Karacaoğlan Mahallesi, Manda Çayı kıyısında yer alan Yeşilova Höyük, İzmir'in içindeki en eski yerleşme alanıdır. 2003 yılında alan keşfedilmeden önce, İzmir'in tarihinin en fazla 5000 yıl geriye gittiği düşünülmektedirken, alanın keşfi ve Yeşilova Höyük'teki kazılarda elde edilen bulguların ardından, İzmir'in Anadolu'nun en eski yerleşimlerinden biri olduğu anlaşılmıştır. 2005 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi ile birlikte başlanılan kazılara, 2008 yılından itibaren Yrd. Doç. Dr. Zafer Derin başkanlığında devam edilmektedir (Yeşilova Höyük, b.t).

Şekil 3.68 Yeşilova Höyük yerleşim alanı (Yeşilova Höyük, b.t.).

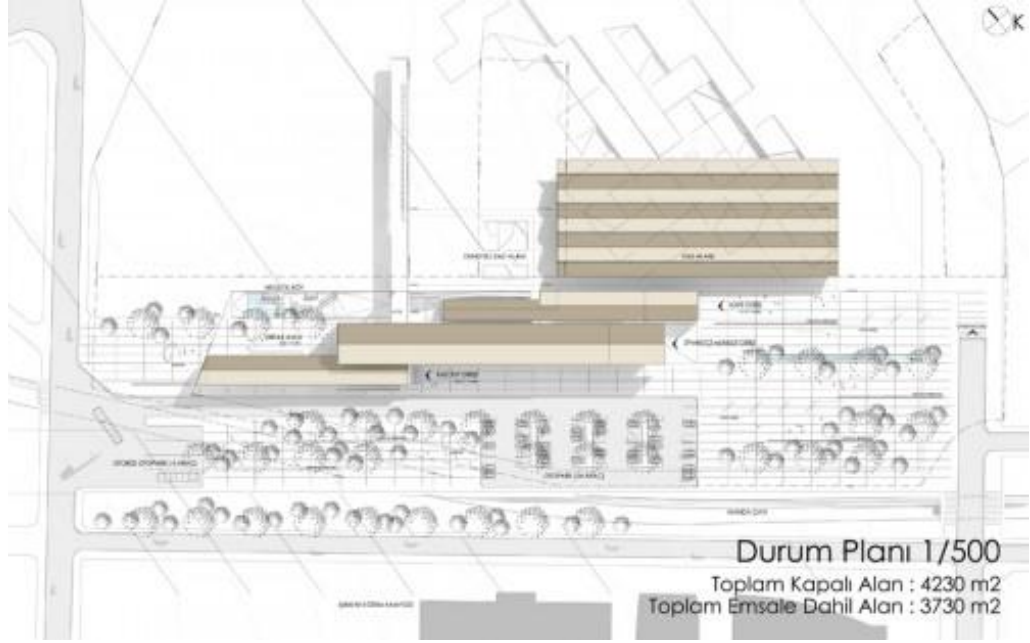
Höyüğün yayılım alanı içinde Neolitik dönemden Roma dönemine kadar birçok kültürün katları olduğu anlaşılmıştır. Birinci tabaka Roma, ikinci tabaka Kalkolitik dönem ve üçüncü tabaka Neolitik dönem olarak saptanmıştır (Yeşilova Höyük, b.t.).

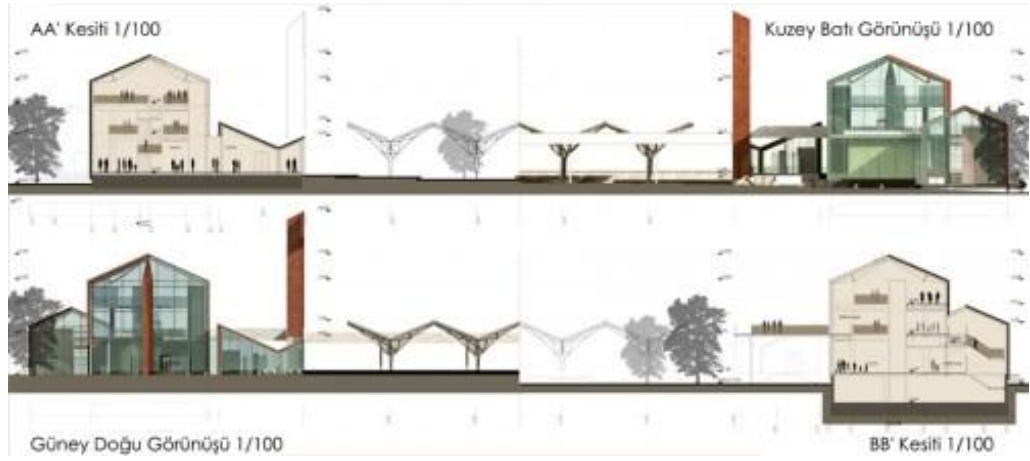
Şekil 3.69 Yeşilova Höyük (Yeşilova Höyük, b.t.).

Yerleşimde gün ışığına çıkarılan buluntuların korunması ve sergilenmesi amacı ile kazı alanına Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi yapılmasına karar verilmiş, Bornova Belediyesi'nin açtığı yarışmada birinci olan proje, Singapur'da düzenlenen Dünya Mimarlık Festivali'nde mimari kültür projesi dalında dünyanın en iyi ilk 10 projesi arasına girmiştir. Aynı proje Türkiye'de ise Tarihi Kentler Birliği'nden "Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma ve Uygulamalarını Özendirme" yarışmasında proje dalında ödül almıştır. Proje 2013-2014 yılı güz döneminde yapım aşamasındadır.

Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi güneşten en üst düzeyde yararlanmak amacı ile doğu-batı yönünde konumlandırılmış olup 155 m uzunluğundadır. Güneşin etkisinin daha az olduğu doğu yönünde bina dış yüzeyi şeffaf polikarbon malzemeyle kaplanarak gün ışığından daha çok yararlanması amaçlanmışken, batı yönünde ise özellikle öğleden sonra ve akşam güneşinin yatay ışınlarının yakıcı etkisini azaltmak için fiber beton kaplama kullanılmasına karar verilmiştir. Binanın dışına 3x6m ebatlarında 226 parça fiber beton plaka monte edilerek, doğu yönüne ise 194 polikarbon plaka kullanılarak ısıtma ve soğutmada önemli oranda enerji tasarrufu sağlamak hedeflenmiştir. Yapının çelik kolonlarla ayakta tutulması, ön cepheye cam giydirme yapılması ve bu cephenin kolonlarının da cam kolon olmasına bu sayede şeffaflığın ön plana çıkarılması, yağmur sularının toplanması, depolanarak bahçe sulanmasında kullanılması, seyir terası düzenlenmesi planlanmıştır (Arkeolojik haber, b.t).

Şekil 3.70 Yeşilova Höyük ziyaretçi merkezi, plan (Kolokyum.com, 1. Ödül-Bornova belediyesi Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezi mimari proje yarışması, b.t)

Şekil 3.71 Yeşilova Höyük ziyaretçi merkezi, kesitler (Kolokyum.com, 1. Ödül-Bornova belediyesi Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezi mimari proje yarışması, b.t)

Şekil 3.72 Yeşilova Höyük ziyaretçi merkezi (Kolokyum.com, 1. Ödül-Bornova belediyesi Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezi mimari proje yarışması, b.t)

Şekil 3.73 Yeşilova Höyük ziyaretçi merkezi, iç mekan (Kolokyum.com, 1. Ödül-Bornova belediyesi Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezi mimari proje yarışması, b.t. <http://www.kolokyum.com/yazi/1788>)

3.2.9.1 Yeşilova Höyük'te Deneysel Arkeoloji

Yeşilova Höyük alanı içerisinde yer alan Deneysel Kazı Alanı'nda ve ören yerinin yanına inşa edilen tarih öncesi döneme ait köyün içerisinde çeşitli aktiviteler yapılmakta ve geçmişteki olayları yineleyerek ya da benzerini yaratarak geçmişin aydınlatılmasına katkı sağlanmaktadır.

Şekil 3.74 Yeşilova Höyük'te deneysel arkeoloji (Yeşilova Höyük, b.t).

Şekil 3.75 Yeşilova Höyük'te deneysel arkeoloji (Yeşilova Höyük, b.t).

3.3 Değerlendirme

Arkeolojik alanlarda gezi güzergahları ve koruma çatılarına yönelik araştırma ve gözlem çalışmaları sonucunda, Türkiye’de ve dünyada pek çok örnek incelenmiştir. Örnekler farklı bölgelerde, farklı şartlarda ve kapasitelerde tasarlanmış ve yapılmış olmakla birlikte, karşılaştırma kriterleri, etik değerler, koruma kriterleri, alanın ziyaretçi ile paylaşımı, uygunluk ve uyumluluk kavramlarıyla irdelenmiştir.

Çeşitli bölgelerde yapılan çalışmaların genelinde göz ardı edilen ya da öncelikli olarak ele alınmayarak ihmaline sebep olunan konular, engelli çözümleri ve alan dokusuna uygunluk kriterleridir.

Engelli çözümleri, özel tasarımlar gerektirmektedir. Bunların hem alan özelliklerine, hem engelli kriterlerine hem de yönetmeliklere uygun olarak işlenmesi gerektiğinden, tasarımın genellikle maddi değerler üzerinden kısıtlanması sebebiyle ikincil olarak ele alınmaları kaçınılmaz olmaktadır. Ancak her çözümün farklı şekillerde düşünülmesi de mümkündür.

Alan dokusuna uygunluk kriterleri, çeşitli şekillerde irdelenebilir. Uygunluk ve uyumluluk kavramları, mutlaka doğal malzeme kullanılması ya da restitüsyon çalışmalarında sağlanan izlerin devamlılığının sağlanması anlamına gelmemektedir. Doğal malzemelerin yanı sıra zıt malzemelerin kullanımı da, özellikle alanın vurgulanması ve modern tesisatlarla kurgulanması açısından verimli çalışmalar getirmektedir.

Arkeolojik alanlarda incelenen örnek yerleşimlerde konumlandırılmış koruma çatılarının irdelenmesi, belirlenen kriterler üzerinden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda konumlandırılmış çatı uygulamalarının olumlu verilere sahip olup olmadıkları hakkında bilimsel verilere ulaşılabilmektedir.

İncelenen verilerin değerlendirilmesi, Smyrna Agorası’nda ihtiyaç duyulan koruma çatılarının oluşturulması için altyapı oluşturmaktadır.

KORUMA KRTİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMELER		YAPI KORUMA	İKLİM KOŞULLARI	ZEMİNE MÜDAHALE	YASAL ÇERÇEVE
OLUMLU ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Akrotiri: Akrotiri koruma çatısı, arkeolojik alan üzerinde bir kabuk, korugan niteliğindedir. Çatı tasarımı, özel açıklıklar ile şeffaflaştırılmış alanları sayesinde ışık geçirimi ile doğal aydınlatma ve doğal soğutma yöntemleri geliştirilmiştir. Arkeolojik alanın, tam anlamıyla nefes alması, sabah ve öğleden sonra sağlanan hava sirkülasyonu ile sağlanmaktadır (Fintikakis, 2013).	✓	✓		
	Sinagog (Zippori, İsrail): İsrail, Zippori'de yer alan sinagog üzerine; iki saydam duvara sahip, havalandırmayı ve ışıklandırmayı sağlayan bir koruma çatısı inşa edilmiştir. Koruma çatısı 2002 yılında tamamlandıktan sonra, mozaikler için iyi bir koruma sağlamıştır.(Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✓	✓		
	Bergama Z Yapısı: Koruma altına alınan Z yapısı dikdörtgen bir yapı olarak düşünülmektedir. Koruma yapısının inşasına 1996-2002'de tamamlanmış, iç ve dış cepheler onarılmış, çevre düzenlenmesi yapılmıştır. Koruma çatısı altına alınan alan kuzey bölümdeki özgün antik duvarlar, zemin katın üst seviyesine kadar (yaklaşık 5m.) yükseltilmiştir. Korunan antik duvar ile yeni yapılan duvar içeride ve dışarıda belirtilmiştir. Duvarların üzeri, çelik bir konstrüksiyonun taşıdığı modern bir çatı ile kapatılmıştır (DeutschesArchaeologischesInstitut,b.t).	✓	✓	✓	
	Efes Yamaç Evler: Koruma çatısı 11x25 metrelik modüllerden oluşmuş olup bu örtünün taşınması için gerekli düşey elemanların arkeolojik buluntulara zarar vermemesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Düşey taşıyıcı elemanların az sayıda tutulmak istenmesi, kuzey-güney (adanın uzun boyu) yönünde ve yapı adasının ortasından geçen özel tasarlanmış bir ana taşıyıcı sistem oluşturulmasını gerekli kılmıştır.	✓	✓	✓	✓
	Çatalhöyük Neolitik Kenti: Atölye Mimarlık tarafından tasarlanan koruyucu çatı 1300 m2'lik bir alan kaplamaktadır. 45m x 27m ebatlarındaki çatı güney bölgesi kazı alanının tamamını ve 1996 - 1998 yılları arasında Selanik'ten gelen bir ekip tarafından kazılan Zirve Alanı'nı kaplamaktadır. Alan ile ilgili kısıtlamalar yapım tekniklerini ve metotlarını belirlemiştir. Koruyucu çatının tasarımında araziye özel gereksinimler karşılanmak zorunda kalmış, tasarım; alan içerisindeki yoğunluklarda uygun yük kaldırma kapasitesine sahip, iklim koşullarına dayanıklı ve kazı yapılan yaz dönemlerinde meydana gelen hava akımlarını göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Çatının bir amacı da koruduğu açmaların sergilenmesini sağlamaktır (Hodder ve Human, 2013).	✓	✓	✓	✓
	Arsilantepe Höyük: Koruma strüktürü ile alanın çevresinin uyumlu olmasına, doğal malzemelerin kullanımına, genel silüete zarar vermemeye, hakim rüzgardan alanı korumaya, strüktürün temeli ve ankraj noktaları alana en az hasarı verecek şekilde inşa edilmesine, kimi noktalarda kerpiç duvarlar kısmen inşa edilmesine ve bu duvarların içinde yeni malzemeler gizlenmesine, kolonların zemine değdiği noktaların yumuşatılmasına, çatı örtüsünde yağmur sularının alana zarar vermeden tahliye edilmesine önem verilmiş ve Arsilantepe koruma strüktürü projesi hazırlanmıştır (Restelli, 2013).	✓		✓	✓
	Zeugma Danae ve Dionysos Evleri: Koruma Yapısı, alanı koruma ve sergileme işlevini yerine getirirken, kazı alanına ulaşılan güzergah üzerinde yapı büyük bir kütle olarak algılanmaktadır. İç mekan tasarımı ziyaretçilerin alanı anlayacağı şekilde düzenlenmiş, gezi güzergahı ve bilgilendirme görselleri ile tasarım desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓
	Kültepe Saray Koruganı: Kültepe Saray Koruganı, Wasema Sarayı olarak adlandırılan kerpiç saray buluntuları üzerinde tüm sarayı dışarıdan kavrayacak büyüklükte bir ahşap platformun, duvar kalıntıları tarafından parçalanması ile oluşturulmuştur. Platformun duvarlar arasındaki mekanlarda kalan kısımları zemin üzeri platformlar olarak zemine otururken, duvarlar üzerinde kalan kısımları da yükselerek duvar üzeri platformlar olarak duvarlara saçak görevini üstlenmektedir. Bu parçalanmış platformlar arası yüksekliklerin duvar yükseklikleri gibi az olması basamaklarla birbirleri arasında iniş çıkışı ve dolaşımı kolaylaştırmaktadır.	✓	✓	✓	✓
	Yeşilova Höyük: Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi güneşten en üst düzeyde yararlanmak amacı ile doğu-batı yönünde konumlandırılmış olup 155 m uzunluğundadır. Güneşin etkisinin daha az olduğu doğu yönünde bina dış yüzeyi şeffaf polikarbon malzemeyle kaplanarak gün ışığından daha çok yararlanması amaçlanmışken, batı yönünde ise özellikle öğleden sonra ve akşam güneşinin yatay ışınlarının yakıcı etkisini azaltmak için fiber beton kaplama kullanılmasına karar verilmiştir.	✓	✓	✓	✓

Şekil 3.76 Koruma kriterleri bağlamında olumlu değerlendirmeler

KORUMA KRİTERLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMELER		YAPI KORUMA	İKLİM KOŞULLARI	ZEMİNE MÜDAHALE	YASAL ÇERÇEVE
OLUMSUZ ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Troya Antik Kenti: G6 açmasındaki Troya II-III dönemi megaronunu kaplayan koruma çatısı antik kentte yapılan önemli bir uygulama örneğidir. İnşa edilen gezi platformu ile kalıntıların ziyaretçilere sergilenmesi sağlanmıştır. Strüktür membran malzeme ile örtülmüştür. Koruma çatısının formu, kullanılan malzemeler, yapım tekniği ile farklı bir uygulama modeli oluşturmaktadır.	✗	✗		
	Chedworth Roma Villası (Gloucestershire - İngiltere): Chedworth'te, 1867 yılında bulunan beş mozaik döşeme koruma çatısı ile muhafaza edilmiştir. Koruma çatıları, yağma duvarların üzerine inşa edilen ahşap strüktür ve kış döneminde alanın ısınmasına neden olan arduaz çatı kaplamasından oluşmaktadır. Projenin sağlıklılaştırılması veya yeni bir koruma çatısı tasarımı için, koruma çatısının mozaikleri koruma durumu ve alanın çevresi sekiz yıl boyunca gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).			✗	
	Fishbourne Roma Sarayı (Batı Sussex - İngiltere): 1960 yılında keşfedilen Fishbourne Roma Sarayı'nda bulunan ve büyük bir koleksiyon olan in-situ mozaiklerin 30'u, 1968 yılında inşa edilen koruyucu çatı ile muhafaza edilmiştir. Yapının cam kaplanmış güney cephesinden gelen güneş ışıkları ve yüksek su seviyesine sahip çözülebilir tuzlar bozulmaları arttırmıştır. Bu sorunların çözümü ve alanın içinin korunması için çatı strüktürüne eklemeler yapılmıştır (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗	✗	
	Dorchester Roma Şehir Evi (Dorset- İngiltere): Dorchester Roma Şehir Evi 1947 yılında keşfedilmiş ve kazılardan sonra alan tekrar kapatılmıştır. 1990 yılında yapı tekrar gün yüzüne çıkarılmış ve koruma altına alınmıştır. Çelik çerçeve strüktür, yukarıda bulunan açık kalkan duvar ve aşağıda yer alan cam paneller aracılığı ile yüksek bir havalandırma sağlamıştır. Su kanalı eksikliği ve alanın drenaj için elverişsiz olması, kalıntılar için yoğun mikrobiyolojik oluşumlara ve iç mekanda değişken iklime neden olmuştur (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗	✗	
	Ein Gedi Sinagogue (Ölüdeniz- İsrail): Sinagog İsrail'de, Ölü Deniz yakınlarında, aşırı sıcakların etkin olduğu bir alanda yer almaktadır. Yapıda yer alan ve üçüncü yüzyıla tarihlendirilen mozaiklerin üzerine güneşin zararlı etkilerine karşı dayanımlı olabilen ve ısı değişimlerine karşı koruyucu olabilen asma germe sistem ile yapılmış bir koruma strüktürü inşa edilmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗		
	Karatepe Ören Yeri: Karatepe-Aslantaş Türkiye'nin ilk Açık Hava Müzesi'dir. Tarihi, kültürel ve doğal değerleri içeren bu alan, 6831 sayılı orman yasasının 25. Maddesi gereğince, 28.09.1958 tarih ve 6685-19 sayılı karar ile Milli Park olarak yasal koruma altına alınmıştır. Açık Hava Müzesi buluntularının yerlerinde ve doğal çevrelerinde onarılıp sergilenmesi amacı ile kurulmuştur (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).	✗	✗	✗	

Şekil 3.77 Koruma kriterleri bağlamında olumsuz değerlendirmeler

ALANLA ETKİLEŞİM BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMELER		TARİHİ DOKUYA UYUM	ZEMİN ÇÖZÜMLERİ	YASAL ÇERÇEVE
OLUMLU ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Akrotiri: Akrotiri koruma çatısı, arkeolojik alan üzerinde bir kabuk, korugan niteliğindedir. Çatı tasarımı, özel açıklıklar ile şeffaflaştırılmış alanları sayesinde ışık geçirimi ile doğal aydınlatma ve doğal soğutma yöntemleri geliştirilmiştir. Arkeolojik alanın, tam anlamıyla nefes alması, sabah ve öğleden sonra sağlanan hava sirkülasyonu ile sağlanmaktadır (Fintikakis, 2013).	✓	✓	
	Bignor Roma Villası: 1812 - 1818 yılları arasında arkeolojik sit alanında yedi mozaik ve 20. yüzyılda iki mozaik döşeme bulunmuş ve üzerleri dört koruma çatısı ile kapatılmıştır. Eski koruyucu çatılar, taş, tuğla üzerine arduaz veya saz kaplanarak yapılmıştır. Sonuçlar için alan gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).		✓	
	Bergama Z Yapısı: Koruma altına alınan Z yapısı dikdörtgen bir yapı olarak düşünülmektedir. Koruma yapısının inşasına 1996-2002'de tamamlanmış, iç ve dış cepheler onarılmış, çevre düzenlenmesi yapılmıştır. Koruma çatısı altına alınan alan kuzey bölümdeki özgün antik duvarlar, zemin katın üst seviyesine kadar (yaklaşık 5m.) yükseltilmiştir. Korunan antik duvar ile yeni yapılan duvar içeride ve dışarıda belirtilmiştir. Duvarların üzeri, çelik bir konstrüksiyonun taşıdığı modern bir çatı ile kapatılmıştır (DeutschesArchaologischesInstitut,b.t).	✓	✓	✓
	Çatalhöyük Neolitik Kenti: Atölye Mimarlık tarafından tasarlanan koruyucu çatı 1300 m2'lik bir alan kaplamaktadır. 45m x 27m ebatlarındaki çatı güney bölgesi kazı alanının tamamını ve 1996 - 1998 yılları arasında Selanik'ten gelen bir ekip tarafından kazılan Zirve Alanı'nı kaplamaktadır. Doğuda 1014.9m rakımdan güney bölgesi batısında 1006.9m rakıma düşmektedir. Alan ile ilgili kısıtlamalar yapım tekniklerini ve metotlarını belirlemiştir. Koruyucu çatının tasarımında araziye özel gereksinimler karşılanmak zorunda kalmış, tasarım; alan içerisindeki yoğunluklarda uygun yük kaldırma kapasitesine sahip, iklim koşullarına dayanıklı ve kazı yapılan yaz dönemlerinde meydana gelen hava akımlarını göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Çatının bir amacı da koruduğu açmaların sergilenmesini sağlamaktır (Hodder ve Human, 2013).	✓	✓	✓
	Arslantepe Höyük: Koruma strüktürü ile alanın çevresinin uyumlu olmasına, doğal malzemelerin kullanımına, genel siltete zarar vermemeye, hakim rüzgardan alanı korumaya, strüktürün temeli ve ankraj noktaları alana en az hasarı verecek şekilde inşa edilmesine, kimi noktalarda kerpiç duvarlar kısmen inşa edilmesine ve bu duvarların içinde yeni malzemeler gizlenmesine, kolonların zemine değdiği noktaların yumuşatılmasına, çatı örtüsünde yağmur sularının alana zarar vermeden tahliye edilmesine önem verilmiş ve Arslantepe koruma strüktürü projesi hazırlanmıştır (Restelli, 2013).		✓	✓
	Yeşilova Höyük: Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi güneşten en üst düzeyde yararlanmak amacı ile doğu-batı yönünde konumlandırılmış olup 155 m uzunluğundadır. Güneşin etkisinin daha az olduğu doğu yönünde bina dış yüzeyi şeffaf polikarbon malzemeyle kaplanarak gün ışığından daha çok yararlanması amaçlanmıştırken, batı yönünde ise özellikle öğleden sonra ve akşam güneşinin yatay ışınlarının yakıcı etkisini azaltmak için fiber beton kaplama kullanılmasına karar verilmiştir.		✓	✓

Şekil 3.78 Alanla etkileşim bağlamında olumlu değerlendirmeler

ALANLA ETKİLEŞİM BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRMELER		TARİHİ DOKUYA UYUM	ZEMİN ÇÖZÜMLERİ	YASAL ÇERÇEVE
OLUMSUZ ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Chedworth Roma Villası (Gloucestershire - İngiltere): Chedworth'te, 1867 yılında bulunan beş mozaik döşeme koruma çatısı ile muhafaza edilmiştir. Koruma çatıları, yığma duvarların üzerine inşa edilen ahşap strüktür ve kış döneminde alanın ısınmasına neden olan arduaz çatı kaplamasından oluşmaktadır. Projenin sağıklaştırılması veya yeni bir koruma çatısı tasarımı için, koruma çatısının mozaikleri koruma durumu ve alanın çevresi sekiz yıl boyunca gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗	
	Fishbourne Roma Sarayı (Batı Sussex - İngiltere): 1960 yılında keşfedilen Fishbourne Roma Sarayı'nda bulunan ve büyük bir koleksiyon olan in-situ mozaiklerin 30'u, 1968 yılında inşa edilen koruyucu çatı ile muhafaza edilmiştir. Yapının cam kaplanmış güney cephesinden gelen güneş ışıkları ve yüksek su seviyesine sahip çözülebilir tuzlar bozulmaları artırmıştır. Bu sorunların çözümü ve alanın içinin korunması için çatı strüktürüne eklemeler yapılmıştır (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗	
	Dorchester Roma Şehir Evi (Dorset- İngiltere): Dorchester Roma Şehir Evi 1947 yılında keşfedilmiş ve kazılardan sonra alan tekrar kapatılmıştır. 1990 yılında yapı tekrar gün yüzüne çıkarılmış ve koruma altına alınmıştır. Çelik çerçeve strüktür, yukarıda bulunan açık kalkan duvar ve aşağıda yer alan cam paneller aracılığı ile yüksek bir havalandırma sağlamıştır. Su kanalı eksikliği ve alanın drenaj için elverişsiz olması, kalıntılar için yoğun mikrobiyolojik oluşumlara ve iç mekanda değişken iklim neden olmuştur (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗		
	Ein Gedi Sinagog (Ölüdeniz- İsrail): Sinagog İsrail'de, Ölü Deniz yakınlarında, aşırı sıcakların etkin olduğu bir alanda yer almaktadır. Yapıda yer alan ve üçüncü yüzyıla tarihlendirilen mozaiklerin üzerine güneşin zararlı etkilerine karşı dayanımlı olabilen ve ısı değişimlerine karşı koruyucu olabilen asma germe sistem ile yapılmış bir koruma strüktürü inşa edilmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗		
	Sinagog (Zippori, İsrail): İsrail, Zippori'de yer alan sinagog üzerine; iki saydam duvara sahip, havalandırmayı ve ısılandırmayı sağlayan bir koruma çatısı inşa edilmiştir. Koruma çatısı 2002 yılında tamamlandıktan sonra, mozaikler için iyi bir koruma sağlamıştır.(Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗	✗	
	Roma Villası: İtalya, Sicilya'da yer alan PiazzaArmerina'dabulunan Roma Villası kalıntıları, camın yoğun olarak kullanıldığı modern bir strüktür ile koruma altına alınmıştır. Koruma çatısı altında gezi güzergahı oluşturulmuş, mozaiklerin doğal ortamlarında sergilenmesi sağlanmıştır. Mozaikleri ile dünyaca ünlü olan alan (The Roman Villa Del Casele) UNESCO Dünya Miras Listesi'ndedir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✗		
	Efes Yamaç Evler: Koruma çatısı 11x25 metrelik modüllerden oluşmuş olup bu örtütün taşınması için gerekli düşey elemanların arkeolojik buluntulara zarar vermemesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Düşey taşıyıcı elemanların az sayıda tutulmak istenmesi, kuzey-güney (adanın uzun boyu) yönünde ve yapı adasının ortasından geçen özel tasarlanmış bir ana taşıyıcı sistem oluşturulmasını gerekli kılmıştır.	✗		
	Karatepe Ören Yeri: Karatepe-Aslantaş Türkiye'nin ilk Açık Hava Müzesi'dir. Tarihi, kültürel ve doğal değerleri içeren bu alan, 6831 sayılı orman yasasının 25. Maddesi gereğince, 28.09.1958 tarih ve 6685-19 sayılı karar ile Milli Park olarak yasal koruma altına alınmıştır. Açık Hava Müzesi buluntularının yerlerinde ve doğal çevrelerinde onarılıp sergilenmesi amacı ile kurulmuştur (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).	✗	✗	✗
	Troya Antik Kenti: G6 açmasındaki Troya II-III dönemi megaronunu kaplayan koruma çatısı antik kentte yapılan önemli bir uygulama örneğidir. İnşa edilen gezi platformu ile kalıntıların ziyaretçilere sergilenmesi sağlanmıştır. Strüktür membran malzeme ile örtülmüştür. Koruma çatısının formu, kullanılan malzemeler, yapım tekniği ile farklı bir uygulama modeli oluşturmaktadır.	✗		
	Zeugma Danae ve Dionysos Evleri: Koruma Yapısı, alanı koruma ve sergileme işlevini yerine getirirken, kazı alanına ulaşılan güzergah üzerinde yapı büyük bir kütle olarak algılanmaktadır. İç mekan tasarımı ziyaretçilerin alanı anlayacağı şekilde düzenlenmiş, gezi güzergahı ve bilgilendirme görselleri ile tasarım desteklenmiştir.	✗		

Şekil 3.79 Alanla etkileşim bağlamında olumsuz değerlendirmeler

MALZEME KULLANIMI VE UYGULAMA FAALİYETLERİ		MALZEME VE DETAY SEÇİMİ	STRÜKTÜREL SİSTEM SEÇİMİ	ÇATI FORMU
OLUMLU ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Akrotiri: Akrotiri koruma çatısı, arkeolojik alan üzerinde bir kabuk, korugan niteliğindedir. Çatı tasarımı, özel açıklıklar ile şeffaflaştırılmış alanları sayesinde ışık geçirimi ile doğal aydınlatma ve doğal soğutma yöntemleri geliştirilmiştir. Arkeolojik alanın, tam anlamıyla nefes alması, sabah ve öğleden sonra sağlanan hava sirkülasyonu ile sağlanmaktadır (Fintikakis, 2013).	✓	✓	✓
	Bignor Roma Villası: 1812 - 1818 yılları arasında arkeolojik sit alanında yedi mozaik ve 20. yüzyılda iki mozaik döşeme bulunmuş ve üzerleri dört koruma çatısı ile kapatılmıştır. Eski koruyucu çatılar, taş, tuğla üzerine arduaz veya saz kaplanarak yapılmıştır. Sonuçlar için alan gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✓	✓	✓
	Ein Gedi Sinagog (Ölüdeniz- İsrail): Sinagog İsrail'de, Ölü Deniz yakınlarında, aşırı sıcakların etkin olduğu bir alanda yer almaktadır. Yapıda yer alan ve üçüncü yüzyıla tarihlendirilen mozaiklerin üzerine güneşin zararlı etkilerine karşı dayanımlı olabilen ve ısı değişimlerine karşı koruyucu olabilen asma germe sistem ile yapılmış bir koruma strüktürü inşa edilmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✓	✓	
	Roma Villası: İtalya, Sicilya'da yer alan PiazzaArmerina'dabulunan Roma Villası kalıntıları, camın yoğun olarak kullanıldığı modern bir strüktür ile koruma altına alınmıştır. Koruma çatısı altında gezi güzergahı oluşturulmuş, mozaiklerin doğal ortamlarında sergilenmesi sağlanmıştır. Mozaikleri ile dünyaca ünlü olan alan (The Roman Villa Del Casele) UNESCO Dünya Miras Listesi'ndedir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✓	✓	
	Sinagog (Zippori, İsrail): İsrail, Zippori'de yer alan sinagog üzerine; iki saydam duvara sahip, havalandırmayı ve ışıklandırmayı sağlayan bir koruma çatısı inşa edilmiştir. Koruma çatısı 2002 yılında tamamlandıktan sonra, mozaikler için iyi bir koruma sağlamıştır.(Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	✓		
	Bergama Z Yapısı: Koruma altına alınan Z yapısı dikdörtgen bir yapı olarak düşünülmektedir. Koruma yapısının inşasına 1996-2002'de tamamlanmış, iç ve dış cepheler onarılmış, çevre düzenlenmesi yapılmıştır. Koruma çatısı altına alınan alan kuzey bölümdeki özgün antik duvarlar, zemin katın üst seviyesine kadar (yaklaşık 5m.) yükseltilmiştir. Korunan antik duvar ile yeni yapılan duvar içeride ve dışarda belirtilmiştir. Duvarların üzeri, çelik bir konstrüksiyonun taşıdığı modern bir çatı ile kapatılmıştır (DeutschesArchaologischesInstitut,b.t).	✓	✓	✓
	Efes Yamaç Evler: Koruma çatısı 11x25 metrelik modüllerden oluşmuş olup bu örtünün taşınması için gerekli düşey elemanların arkeolojik buluntulara zarar vermemesi temel ilke olarak benimsenmiştir. Düşey taşıyıcı elemanların az sayıda tutulmak istenmesi, kuzey-güney (adanın uzun boyu) yönünde ve yapı adasının ortasından geçen özel tasarlanmış bir ana taşıyıcı sistem oluşturulmasını gerekli kılmıştır.	✓	✓	
	Çatalhöyük Neolitik Kenti: Koruyucu çatının tasarımında araziye özel gereksinimler karşılanmak zorunda kalınmış, tasarım; alan içerisindeki yoğunluklarda uygun yük kaldırma kapasitesine sahip, iklim koşullarına dayanıklı ve kazı yapılan yaz dönemlerinde meydana gelen hava akımlarını göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Çatının bir amacı da koruduğu açmaların sergilenmesini sağlamaktır (Hodder ve Human, 2013).	✓	✓	✓
	Arslantepe Höyük: Koruma strüktürü ile alanın çevresinin uyumlu olmasına, doğal malzemelerin kullanımına, genel silüete zarar vermemeye, hakim rüzgardan alanı korumaya, strüktürün temeli ve ankraj noktaları alana en az hasarı verecek şekilde inşa edilmesine, kimi noktalarda kerpiç duvarlar kısmen inşa edilmesine ve bu duvarların içinde yeni malzemeler gizlenmesine, kolonların zemine değdiği noktaların yumuşatılmasına, çatı örtüsünde yağmur sularının alana zarar vermeden tahliye edilmesine önem verilmiş ve Arslantepe koruma strüktürü projesi hazırlanmıştır (Restelli, 2013).	✓		
	Zeugma Danae ve Dionysos Evleri: Koruma Yapısı, alanı koruma ve sergileme işlevini yerine getirirken, kazı alanına ulaşılan güzergah üzerinde yapı büyük bir kütle olarak algılanmaktadır. İç mekan tasarımı ziyaretçilerin alanı anlayacağı şekilde düzenlenmiş, gezi güzergahı ve bilgilendirme görselleri ile tasarım desteklenmiştir.	✓	✓	✓
	Yeşilova Höyük: Yeşilova Höyük Ziyaretçi Merkezi güneşten en üst düzeyde yararlanmak amacı ile doğu-batı yönünde konumlandırılmış olup 155 m uzunluğundadır. Güneşin etkisinin daha az olduğu doğu yönünde bina dış yüzeyi şeffaf polikarbon malzemeyle kaplanarak gün ışığından daha çok yararlanması amaçlanmışken, batı yönünde ise özellikle öğleden sonra ve akşam güneşinin yatay ışınlarının yakıcı etkisini azaltmak için fiber beton kaplama kullanılmasına karar verilmiştir.	✓	✓	✓

Şekil 3.80 Malzeme kullanımı ve uygulama faaliyetleri bağlamında olumlu değerlendirmeler

MALZEME KULLANIMI VE UYGULAMA FAALİYETLERİ		MALZEME VE DETAY SEÇİMİ	STRÜKTÜREL SİSTEM SEÇİMİ	ÇATI FORMU
OLUMSUZ ÖZELLİKLER TAŞIYAN ÖRNEKLER	Chedworth Roma Villası (Gloucestershire - İngiltere): Chedworth'te, 1867 yılında bulunan beş mozaik döşeme koruma çatısı ile muhafaza edilmiştir. Koruma çatıları, yığma duvarların üzerine inşa edilen ahşap strüktür ve kış döneminde alanın ısınmasına neden olan arduaz çatı kaplamasından oluşmaktadır. Projenin sağlıklılaştırılması veya yeni bir koruma çatısı tasarımı için, koruma çatısının mozaikleri koruma durumu ve alanın çevresi sekiz yıl boyunca gözlemlenmiştir (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	×		
	Fishbourne Roma Sarayı (Batı Sussex - İngiltere): 1960 yılında keşfedilen Fishbourne Roma Sarayı'nda bulunan ve büyük bir koleksiyon olan in-situ mozaiklerin 30'u, 1968 yılında inşa edilen koruyucu çatı ile muhafaza edilmiştir. Yapının cam kaplanmış güney cephesinden gelen güneş ışıkları ve yüksek su seviyesine sahip çözülebilir tuzlar bozulmaları artırmıştır. Bu sorunların çözümü ve alanın içinin korunması için çatı strüktürüne eklemeler yapılmıştır (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	×		×
	Dorchester Roma Şehir Evi (Dorset- İngiltere): Dorchester Roma Şehir Evi 1947 yılında keşfedilmiş ve kazılardan sonra alan tekrar kapatılmıştır. 1990 yılında yapı tekrar gün yüzüne çıkarılmış ve koruma altına alınmıştır. Çelik çerçeve strüktür, yukarıda bulunan açık kalkan duvar ve aşağıda yer alan cam paneller aracılığı ile yüksek bir havalandırma sağlamıştır. Su kanalı eksikliği ve alanın drenaj için elverişsiz olması, kalıntılar için yoğun mikrobiyolojik oluşumlara ve iç mekanda değişken iklime neden olmuştur (Stewart, Neguer ve Demas, 2005).	×		
	Karatepe Ören Yeri: Karatepe-Aslantaş Türkiye'nin ilk Açık Hava Müzesi'dir. Tarihi, kültürel ve doğal değerleri içeren bu alan, 6831 sayılı orman yasasının 25. Maddesi gereğince, 28.09.1958 tarih ve 6685-19 sayılı karar ile Milli Park olarak yasal koruma altına alınmıştır. Açık Hava Müzesi buluntularının yerlerinde ve doğal çevrelerinde onarılıp sergilenmesi amacı ile kurulmuştur (Osmaniye Valiliği, Karatepe kalesi, b.t).		×	×
	Troya Antik Kenti: G6 açmasındaki Troya II-III dönemi megaronunu kaplayan koruma çatısı antik kentte yapılan önemli bir uygulama örneğidir. İnşa edilen gezi platformu ile kalıntıların ziyaretçilere sergilenmesi sağlanmıştır. Strüktür membran malzeme ile örtülmüştür. Koruma çatısının formu, kullanılan malzemeler, yapım tekniği ile farklı bir uygulama modeli oluşturmaktadır.			×

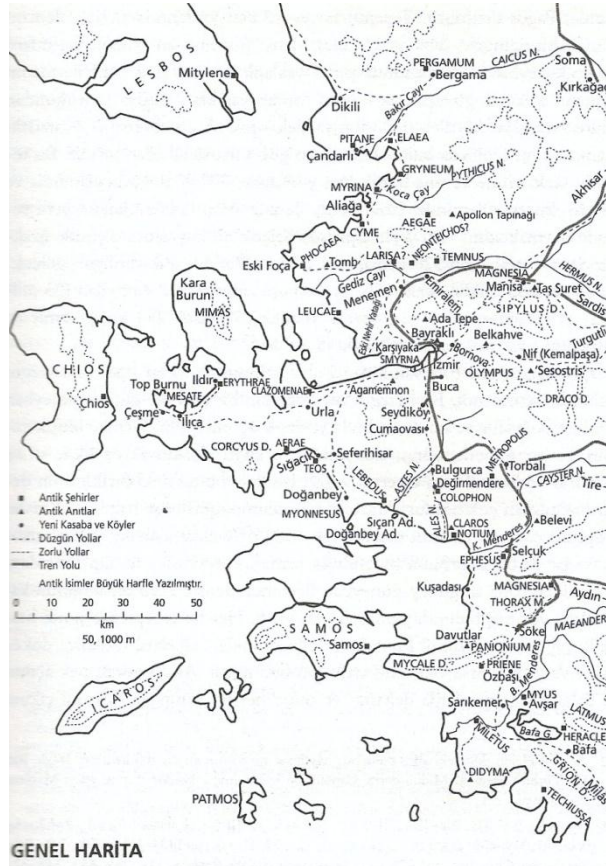
Şekil 3.81 Malzeme kullanımı ve uygulama faaliyetleri bağlamında olumsuz değerlendirmeler

BÖLÜM DÖRT

SMYRNA AGORASI'NIN KONUMU, TARİHSEL GELİŞİMİ VE ALAN DÜZENLEME İHTİYAÇLARI

4.1 Coğrafi Konum

Batı Anadolu coğrafyası, düzensiz bir anakara kütesidir. Önceki dönemlerde adalar ve Yunanistan ile doğu uçlarda birleşik bir yapı sergilerken, geç dönemlerde gerçekleşen jeolojik olaylar neticesinde bu karmaşık yarımada yapısına sahip olmuştur. Denize uzanan girintili çıkıntılı yapının yanı sıra, iç bölgelerde engebeli ve cetin alanlar bulunmaktadır. Kuzeye doğru dağlar alçalarak denize bir miktar daha mesafeli kalmıştır. Zigana ve Toros sıradağları arasında geniş ve uzun vadiler bulunmaktadır ve bu vadiler iç bölgelere ulaşımında oldukça kolaylık sağlamaktadır (Cadoux,2003).

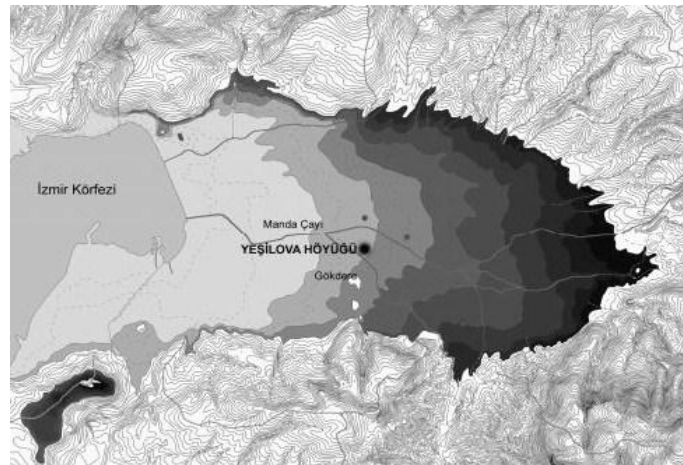
Şekil 4.1 Smyrna antik dönem yerleşim planı (Cadoux,2003)

Doğer (2006), İzmir'in coğrafi konumunu, *“Yarımada, doğudan batıya ortalama yüksekliği sürekli azalan eğimli ve uzun kenarları korkuluklu bir köprüyü andırır. Karadeniz ve Akdeniz'e paralel uzanan Zigana ve Toros sıradağları, köprüünün yer yer zorlu geçitlere sahip korkuluklarına benzer”* şeklinde açıklamaktadır (Sf.13).

İzmir, Akdeniz iklim kuşağı etkisinde olup, yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Kıyı şeridinde dağların oluşturduğu girintili ve çıkıntılı yapı, iç bölgelere kadar denizsel iklimin etkisinde kalmasını sağlamıştır. İzmir üzerinde rüzgar yönleri, engebeli yapıdan kaynaklı olarak semtler arasında farklılıklar göstermektedir. Bornova Ovası; Yamanlar Dağı, Manisa Dağı ve güneyde Nif Dağı etkisiyle kuzeydoğu, İzmir merkezi; Kızıldağ etkisiyle güneybatı, Çiğli ve Menemen Ovası; kuzeyden, Güzelyalı-Güzelbahçe semtleri; batıdan aldıkları rüzgarın etkisindedirler (Doğer,2006).

4.2 İzmir'in Genel Tarihi ve İlk Yerleşimler

İzmir ilinde yapılan çeşitli bölgelerdeki kazı çalışmaları neticesinde ilk yerleşimler Bornova İlçesi'nde bulunan Yeşilova Höyük'te ortaya çıkarılmıştır. 2005 yılında Ege Üniversitesi adına Yrd. Doç. Dr. Zafer Derin başkanlığında başlanan kazılarda, öncesinde 5000 yıllık geçmişi olduğu düşünülen İzmir tarihinin 8000 yıllık geçmişe sahip olduğu anlaşılmıştır (Yeşilova Höyük, b.t).

Şekil 4.2 Yeşilova Höyük yerleşim alanı (Yeşilova Höyük, b.t).

İkinci bir yerleşim olan Tepekule Höyük, Bayraklı ilçesinde bulunmaktadır. Höyük buluntuları, Tunç Çağlarına tarihlenmektedir.

İzmir’de tarihsel süreç içerisinde üçüncü yerleşim bölgesi; Kadifekale yamaçlarında kurulmuş olan Smyrna’dır. Tepekule Höyük’te başlayan yerleşimde yaşamın gelişerek ve popülasyonun çoğalarak ilerlediği kentte, ticari yaşamın, bürokrasinin, askeri oluşumların ihtiyaca yönelik ve sürdürülebilirliği bulunan yeni bir alanda konumlandırılması ihtiyacı üzerine, Smyrna önem kazanmaya başlamıştır. Coğrafi konumu, savunmaya elverişli yamaçlarının bulunması ve sahip olduğu liman, bu alanda gelişme sağlamıştır (Ersoy ve Önder, 2011).

4.3 Smyrna Kentinin Gelişimi, Agora Yerleşimi ve Mimari Öğeler

Smyrna kentinin merkezi haline gelen yerin, Pagos Tepesi üzerindeki Kadifekale olduğu belirtilmektedir. İlkçağ yazarları; İzmir kentinin güzelliğinden bahsederken, mimari yapıların üzerinde özellikle durdukları, yapım tekniği, işçilik, malzeme ve ihtişamlı tasarımlarından bahsettikleri görülmektedir. Yapılardan bahsederken, gymnasionlar, agoralar, tiyatrolar, surlar, limanlar, hamamlar ve çeşmelerden bahsetmişlerdir (Cadoux,2003).

Günümüzde, genel anlamda Agora yerleşiminin çevre yapıları ve izleri alanda görülebilmektedir. Bunlar, Agora çevresini oluşturan batı stoa, Roma döneminde içerisine bazilika inşa edilen kuzey stoa, zemin katı gözlemlenebilen doğu stoadır. Güneyde ana cadde izleri, Batı stoa ile yan yana konumlanmış mozaikli alan yapısı ve bu yapının kuzeyinde bouleuterion yapısı alan içerisinde temel seviyesinde korunmuş yapılar olduğu görülmektedir. Bouleuterion yapısının bitiminde ve bazilikanın kuzeyinde, Kuzey Cadde olarak adlandırılan ana aks yollardan birinin geçtiği düşünülmektedir.

İzmir kentinin en önemli su kaynağının, kısa süreli faydalanılmış da olsa Halkapınar semtinde olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu bölgeden Smyrna’ya su yollarının açılması, coğrafi konumu açısından zordur. Dolayısıyla Pagos Tepesi’nden

getirilen su yolları, Kadifekale’de tespit edilen sarnıçlar ve poternler vasıtasıyla tespit edilmiştir (Cadoux,1938).

4.4 Smyrna Agorası’nda Yapılan Bilimsel Kazı Çalışmaları

Smyrna Antik Kenti’nde bilimsel kazılar 2007 yılından itibaren Dokuz Eylül Üniversitesi adına Yrd. Doç. Dr. Akın Ersoy tarafından yürütülmektedir. Agora, Kadifekale ve Basmane’de yürütülen kazı çalışmaları; koruma, onarım ve güçlendirme çalışmaları ile desteklenmektedir.

Agoralar, üç tarafı stoalarla çevrili, bir kenarı da ana caddeye açık olan, ticari, idari, siyasi yaşamın geçtiği, dükkan ve depo mekanlarıyla da desteklenen yapılardır. Ana caddenin gerisinde dördüncü bir stoa da yer alır. Önceleri toplanma alanları stoalarda olup, toplumun çoğalması ve gelişmelerle birlikte Alana aktarılmıştır. Stoalar ise depolama ve satış binaları olarak kullanılmaya devam etmiştir (Cadoux,1938).

Cadoux’un anlatımı ve arşiv kaynaklarındaki tanımlar doğrultusunda Smyrna Agorası alanda gözlemlenebilmektedir. Bilimsel kazı çalışmaları doğrultusunda, (Ersoy ve Önder,2011) Agora Arkeolojik Sit Alanı hakkında “*Mevcut kalıntılar ve yapılan sondajlar, Agora’nın kentin kuruluş efsanesine uygun olarak Büyük İskender’den hemen sonar, MÖ 4.yüzyılın sonunda, yeni kentin ilk imar projelerinden biri olarak inşa edildiğini göstermiştir. Hellenistik Dönemden itibaren Agora etap etap yenilenmiş, değişikliklere uğramış, eklentiler yapılmış, MS 2.yüzyılın sonu- 3. yüzyılın başında bugün görülen halini almış ve en geç MS 7. Yüzyıla kadar kadar genel karakterini korumuştur*” şeklinde bilgi vermektedir (Sf.16).

Şekil 4.3 Smyrna Agora meydanı

4.5 Smyrna Agorası’nda Alan Özellikleri

“Agora; antik Smyrna’nın siyasi, adli ve ticari merkezi durumundaydı. Alanın planlandığı arazinin eğimi, batı ve kuzeyde inşa edilmiş, bugün kalıntıları görülen bodrum katları ile giderilmiştir. Agora avlusunun bu bodrum katların üst seviyesine kadar dolgu yapılarak düz bir teras haline getirilmesi ile oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Oluşturulan bu teras düzleminin etrafı ise portikolar (sütunlu galeriler) ile çevrilmişti.” (Ersoy ve Önder,2011).

Antik dönemde kurgusu kısaca açıklanan Smyrna Agorası, günümüzde kentsel sit alanı içinde yerleşim seviyesinde bulunmaktadır. Bu bağlamda alana giriş ve çıkışlar, engel teşkil etmemektedir.

Şekil 4.4 Smyrna Agorası kent içinde yerleşim (Smyrna Agorası Kazı Başkanlığı Arşivi)

Şekil 4.5 Smyrna Agora meydanı ve çevre yapıları (Smyrna Agorası Kazı Başkanlığı Arşivi)

Alanda dolaşım, herhangi bir engele takılmadan, bodrum katlara inişte sirkülasyon alanları oluşturmak suretiyle mümkün olmaktadır. Mimari öğelerin yoğunlukta olduğu ve yapıların geniş açıklıklara sahip olduğu alanın algılanması zor olmamaktadır.

Yamaçta konumlandırılmış alanın, agora, çevre yapıları ile mozaikli alan, bouleterion ve bazilika yapıları aynı seviyede olup, daha geç dönemde yapılmış olan mimari öğelerin aşağı kotta konumlandırılmış olduğu görülmektedir.

Şekil 4.6 Smyrna Agorası bazilika yapısı ve kuzey cadde (Şebnem Köksal Arşivi)

4.6 Smyrna Agorası'nda Tespit Edilen Alan Düzenleme İhtiyaçları

4.6.1 Koruma

Sit alanlarında alan düzenleme faaliyetlerinin, öncelikle var olan koruma ihtiyaçlarının tespit edilerek gerekli uygulamaların yapılmasını takiben

gerçekleştirilmesi gerekliliği, yasal çerçevede bilinmektedir. Bu bağlamda alan düzenleme projelerinin, konservasyon ve onarım gibi koruma faaliyetleri ile ortaya çıkacak yeni planlamalar üzerinden yapılmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Smyrna Agorası'nda koruma ihtiyaçları, alan çalışmaları ve araştırmaları sonucunda ortaya çıkmaktadır.

4.6.1.1 Antik Dönem Mimari Öğelerin Konservasyon İhtiyacı

Yapıların, antik dönemde malzeme ve strüktürel seçimleri, özellikle de Agora gibi kentin ana arterini oluşturan alanlarda mükemmele yakın çalışmalarla gerçekleştirilmiştir. Ancak üzerinden geçen zaman, değışen iklim, zemin ve çevre koşulları ile yeni yapılaşmaların varlığı neticesinde genellikle bu yapıların ağır hasarlı olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Smyrna Agora'sı Türkiye'de de örnekleri bulunan, mimari öğelerin tanımladığı sit alanlarından biridir. Mimari düzen, dönem ve yapı özellikleri gözlemlenebilir olsa da, yapılarda kayıplar ve hasarlar bulunmaktadır. Bu yapıların işlevlendirilebilir eski yapılardan çok ihya edilebilir ve konserve edilebilir oldukları tespit edilmiştir.

Agora avlu meydanını tanımlayan stoa ve bazilika yapılarının, üst örtü ve kat kaybı olduğu görülmektedir. Strüktürel sorunlar yapıların yüzeyinde kolaylıkla belirlenebilmektedir. Zaman içinde geçirdiği depremler, zemin hareketleri, iklimsel koşullar ve bu alanın yakın tarihte yerleşim alanı olarak kullanılmasından kaynaklı kayıpların olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte özellikle bazilika yapısında yapı duvarlarında var olan grafito ve sıva kalıntılarının koruma altına alınması, konservasyon çalışmaları ve üst örtü konumlandırılması ile mümkün olabilmektedir. Ayrıca strüktürel sorunlar için sağlamlaştırma ve kısmen tamamlama önerilerinin getirileceği bir proje içinde sunulmasının gerekliliği görülmektedir.

Şekil 4.7 Batı Stoa'nın günümüzdeki durumu (Şebnem Köksal Arşivi)

Şekil 4.8 Bazilika yapısının günümüzdeki durumu (Şebnem Köksal Arşivi)

Koruma altına alınması gerekli diğer yapılar, özellikle alanı oluşturan ana yapılar içerisinde tanımlanabilecek olan, mozaikli yapı ve bouleuterion yapısıdır. Mozaikli alan, yapı duvarlarının büyük ölçüde kayba uğradığı, ancak alanı sınırlayan çizginin belirlenebildiği bir durumdadır. Alan içinde ortaya çıkarılmış olan ve iki ayrı dönemin üst üste görülebildiği mozaik döşeme kaplamasının, devam eden konservasyon çalışmalarının tamamlanması ve üst örtüyle koruma altına alınması yapının ileri zamanlarda da korunabilmesini sağlayacaktır. Yapı çevresindeki duvarların sağlamlaştırılarak, üst örtü strüktürünün kurulacağı alanlarda tamamlama çalışmaları yapılması için bir proje hazırlanması sayesinde uygulanabilir olacaktır. Bouleuterion yapısı ise, yalnızca bodrum kat temel duvarları ile geçiş alanlarının korunduğu kayıp halde bir yapıdır. Burada varolan duvarların sağlamlaştırılması faaliyetlerinin yanı sıra, alanda konumlandırılacak yönlendirme elemanları ile canlandırılması mümkün olmaktadır.

Şekil 4.9 Mozaikli alanın günümüzdeki durumu (Şebnem Köksal Arşivi)

Şekil 4.10 Bouleuterion yapısının günümüzdeki durumu (Şebnem Köksal Arşivi)

Smyrna Agorası'nda var olan diğer yapıların da koruma altına alınması, sağlamlaştırma ve konservasyon çalışmalarının yapılması mümkündür. Yasal çerçevede, yapı bazında yaklaşımlarda, her yapı için proje geliştirilmesi zorunlu olmaktadır. Alan düzenleme projelerinin geliştirilebilmesi için öncelikle yapı ölçeğinde koruma çalışmalarının tamamlanması ve düzenleme çalışmalarından sonra zarar görmelerinin de önlenmesini sağlamak, proje hedeflerinden biri olmaktadır.

4.6.1.2 Koruma Çatıları Konumlandırılması Gerekli Alanlar

Arkeolojik sit alanlarında koruma çatıları, kazı çalışmaları tamamlanıp koruma altına alınmış mimari öğeler üzerinde konumlandırılmaktadır. Koruma çatıları, alan özellikleri ve mimari düzenin yanı sıra, iklim koşulları, zemin özellikleri ve sirkülasyon alanlarına göre de tasarlanmaktadır. Koruma çatıları, alan düzenleme projelerinde, mimari proje düzenleme kriterlerine göre ve strüktürel sistemi,

malzeme seçimi, temel ve birleşim detayları da hazırlanarak sunulması gerekmektedir.

Smyrna Agorası'nda koruma altına alınması gerekli yapılardan özellikle mozaikli yapı ve bazilika yapısının üzerinde üst örtü konumlandırılması barındırdıkları hassas detaylı öğeler bakımından gerekmektedir.

Şekil 4.11 Mozaikli alan üzerinde konumlandırılmış geçici koruma çatısı (Şebnem Köksal Arşivi)

Şekil 4.12 Bazilika yapısı üzerinde konumlandırılmış koruma çatısı (Şebnem Köksal Arşivi)

4.6.2Yönlendirme

Alan düzenleme kriterlerinin belirlenmesi, alanda korunması gerekli kültür varlıklarının konservasyon çalışmalarını takiben mümkün olmaktadır. Düzenleme kriterlerinin, korunacak yapıların ifadesini güçlendiren, zarar görmeleri engelleyen ve ziyaretçilerin alanla ilgili algısını arttıran değerler taşınması hedeflenmektedir.

Yönlendirme kriterlerinin, alan düzenleme projesi kapsamında giriş mekanları, gezi güzergahları, yönlendirme elemanları, bilgilendirme panolarının konumlandırılması içeriğine sahip olması gerekmektedir. Bu kriterlerin detaylı olarak projelerde ifade edilmesi ve uygulama kararlarının da üst düzey uzmanlık ve yüksek standart kullanımının uygun olması yasal çerçevede belirtilmektedir.

4.6.2.1 Giriş Yönünün Yeniden Konumlandırılması Gerekliği

Smyrna Agora arkeolojik sit alanında önceden tasarlanan güzergah içerisinde giriş mekanının 816 sokaktan direkt olarak sağlandığı görülmektedir. Kalabalık grupların, alanı ziyaret etmek üzere otobüsler vasıtasıyla giriş alanına yaklaştıklarında, sokağın dar oluşu ve trafiğin engellenmesi gibi sebeplerle zorluklar yaşadıkları bilinmektedir. Bu alanda sokak güzergahında ve alana ulaşım için bir otopark bulunmamaktadır.

Şekil 4.13 Smyrna Agorası'na giriş, 816 sokak (Şebnem Köksal Arşivi)

Mevcut durumda bilimsel çalışmaların yapıldığı alanda, ziyaretçi girişlerinin kuzey yönünden sağlanarak, ulaşım, giriş mekanı düzenlemesi, otopark konumlandırılması ve mevcut mimari değerlerin algılanmasının akılda kalıcı olması hedeflenmiştir.

Kent içi ulaşım aksının şu anda düzenlenmiş olan giriş mekanı gibi, yine dar bir sokaktan yapılacak olmasının yanı sıra, alana kot farkı olmaksızın araç girişi yapılabilecek olması, otopark olarak kullanılabilecek alanların bulunması, hali hazırda bir kat otoparkının bulunması gibi faktörlerle ulaşımı rahatlatacağı düşünülmektedir.

Giriş Yönü olarak kuzey aksının düşünülmesi, alan kurgusu ve mimari buluntuların konumu açısından belirli bir sıra içerisinde ziyaretçiye açılması da düşünülmüştür. Alana adını veren ve en çok ilgiyi toplayan Agora meydanına direkt giriş yapılması yerine, çevresinden gelerek, çevre yapılarıyla algılanması sağlanarak ve Faustina Kapısı'ndan geçiş verilerek meydana girişin sağlanması şeklinde etkileyici, akılda kalıcı ve sit alanının tamamıyla kişiye aktarılabilceği düşünülmüştür. Giriş aksının devamında meydana ulaşan gezi güzergahı üzerinde konumlandırılacak bilgilendirme panoları aktarıma yardımcı olacaktır.

4.6.2.2 Giriş ve Hizmet Yapıları İhtiyaçları

Ziyaretçileri girişte bilet gişesi karşılamaktadır. Dörtgen formu betonarme yapının önünde bir bekleme alanı bulunmaktadır. Girişle bağlantılı merdivenler direkt olarak agora meydanına ulaştırmaktadır. Merdivenle ulaşımında engelli kişiler için çözüm bulunmadığı görülmektedir.

Şekil 4.14 Smyrna Agorası'na giriş, bilet gişesi ve merdivenler (Şebnem Köksal Arşivi)

Giriş mekanında algılanan bir diğer eksikliğin bilgilendirme olduğu, pano, dijital görsel, sesli bilgilendirme ya da telsizle yönlendirme bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu tür uygulamaların, kullanılan diğer sit alanlarında görüldüğü üzere, özellikle rehbersiz gezilerde, bireysel ziyaretlerde kişilerin alanı daha iyi algılaması, tarihsel sıralamayı zihninde oturtması açısından verimli olduğu düşünülmektedir.

4.6.2.3 Ziyarete Açık/Açılacak Alanlarda Gezi Güzergahı Tasarlanması

Kazı alanlarında çalışmanın niteliği açısından düşünüldüğünde, sürekli bir gelişim ve değişim halinde olduğu bilinmektedir. Sit alanında bulunan taşınabilir/taşınmaz tüm değerlerin dönemi ve türüne göre değişebilen bu kriterlerin uzman arkeolog ve kazı başkanları öngörülerıyla hangi yönde ilerleyeceği tespit edilebilir.

Smyrna Agora Antik Kenti'nde, kazısı tamamlanan, ortaya çıkarılan mekanların ve alanların bugüne kadar profesyonel bir ölçekte projelendirmeye düzenlenmediği ve gezi güzergahı oluşturulmadığı görülmektedir. Acil çözümler dahilinde oluşturulan merdiven çözümleri, belirli alanlarda bulunan panolar dışında yönlendirmelerin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Özellikle yeni kazılan ve ortaya çıkarılan alanlarda henüz bir düzenleme yapılmadığı gözlemlenirken, ziyarete açılacak alanların göz önünde bulundurularak yeni bir güzergah belirlenmesi gerekliliğinin var olduğu tespit edilmiştir.

4.6.2.4 Sergileme ve Deneysel Arkeolojik Alan İhtiyaçları

Tarihsel Bilim, geçmiş yaşamların, toplulukların ve faaliyetlerin çeşitli belgelerle kanıtlanarak günümüze ulaştırılmasını sağlar. Tarihsel süreç, yazının bulunmasıyla tarih öncesi ve tarih çağları olarak ayrılır. Tarih öncesi çağların incelenmesi, imgelem yoluyla aktarılabilirdiği zaman, öğretici ve anlaşılabilir olacaktır (Şimşek,2011).

Arkeoloji Biliminin net bir şekilde anlaşılabilir olması, temel eğitim içerisinde çocuklara sağlanabilecek bazı olanaklarla mümkündür. Bu çalışma iki türlü

gerçekleştirilebilir, birincisi, öğrencilerin çalışma alanına götürülerek bilgi aktarılması, ikincisi de kurgulanan alanlarda kazı çalışmaları yaptırılmasıdır (Şimşek,2011).

Pek çok alanda olduğu gibi, tarih biliminde de görselliğe ve deneyselliğe açık bir eğitimin verimli olarak aktarılabilceği görülmektedir. Bilimsel çalışmaların değeri, gelişim sürecinin verimliliği ile doğru orantılı olarak düşünülmektedir. Bu sürecin gelecek kuşaklara aktarım açısından öneminin büyük olduğu, tartışılmaz bir gerçektir. Smyrna Agora Antik Kenti'nde alan buluntuları ve belirli yerlerde konumlandırılmış panolar haricinde öğretici öğelerin eksikliği göze çarpmaktadır. Konumlandırılacak öğelerin engelli kişilerin de ulaşımına yönelik olması önem arz etmektedir.

4.6.2.5 Engelli Çözümleri

Engelli ziyaretçilerin, bedensel faaliyetlerinin kısıtlı olması sebebiyle bazı özel düzenlemelere ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Bu düzenlemelerin hem alana ulaşım, hem gezi güzergahı boyunca yardımcı faaliyetlerle desteklenmesi öngörülmektedir.

Şekil 4.15 Smyrna Agorası'nda engelli kişiler için yapılmış rampa (Şebnem Köksal Arşivi)

Smyrna Agora Antik Kenti ziyarete açık alanlarında engelli kişiler için yapılmış bir rampa haricinde herhangi bir çözüm bulunmadığı tespit edilmiştir. Özellikle alana ulaşım ve düşük kottaki gezi alanlarına merdivenle ulaşım, zeminde düzeltilmiş bir gezi platformunun bulunmaması ve mevcut pano yüksekliklerinin, tekerlekli sandalyede oturan bir kişi için okunmaya elverişsiz oluşu gibi faktörlerin bu kişiler için geziyi zorlaştırdığı ve hatta imkansız hale getirdiği görülmüştür.

4.6.2.6 Yönlendirme Elemanları ve Bilgilendirme Panolarının Tasarlanması ve Konumlandırılması

Smyrna Agora Antik Kenti'nde bulunan düzenlemenin yenilenmesi ve geliştirilmesi yönünden bir ihtiyaç taşıdığı görülmektedir. Bunun sebebi, öncelikle kazıların süre giden çalışmaları içerisinde alanın değişime uğraması, farklı bölgelerin önem kazanması ve ziyaretçiye açılacak alanların belirlenmesi gibi faktörler olduğu, zaman içerisinde yapılan tespit çalışmaları ile belirlenebilmektedir.

Ortaya çıkarılan alanlar ve mimari buluntuların, belirli bir güzergah içerisinde ziyaretçiyi yönlendirmesi, alanın tüm tarihi verileriyle ziyaretçiye aktarılabilmesi ve özellikle de alanın zarar görmeden, talan edilmeden gezilebilmesi açısından önem kazandığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.16 Smyrna Agorası'nda konumlandırılmış bilgilendirme panoları (Şebnem Köksal Arşivi)

BÖLÜM BEŞ

SMYRNA AGORASI MOZAİKLİ ALAN ÜZERİNDE KORUMA ÇATISI KONUMLANDIRILMASI YÖNÜNDE GEREKSİNİMLER VE ÖRNEK YERLEŞİMLER BAĞLAMINDA ÖNERİLER

Koruma çatılarının kurgulanmasında, arkeolojik mirasın korunması ilkeleri bağlamında düşünüldüğünde, koruganın alana en az müdahale edecek şekilde eklenmesi, mantıklı bir çözüm olacaktır. Aynı zamanda tasarlanacak üst örtülerin, özgün doku üzerinde dönem özelliklerini yansıtmayı fikri de korumacı bir yaklaşımdır. Ancak form olarak çizginin korunmasının yanında, malzeme olarak hafif ve şeffaf olan çağdaş materyallerin kullanılması, özgün dokudan ayrımlanması, dokuya zarar vermemesi açısından da önemli bir unsur teşkil ettiği, başarılı örneklerde gözlemlenmektedir (Tanaç ve Karaman,2006).

Arkeolojik alanlarda koruma çatıları, özellikle alanda çalışma verimliliği açısından oldukça işe yarayan örtülerdir. Çalışma saatlerinin çalışanların verimliliği yönünde düzenlenebilmesi, çalışma esnasında oluşabilecek sağlık problemlerinin engellenmesi adına fayda sağlamaktadır.

5.1 Koruma Çatılarının Tasarım Kriterleri

Arkeolojik alanlarda koruma çatıları, bulundukları yerin çevresel koşulları, iklim özellikleri ve yasal sınırlamalar dahilinde tasarlanmaktadır. İncelenen, gözlemlenen alanlar, yalnızca estetik özellikleri ile değil, bu kriterlerle değerlendirildiklerinde doğru sonuçlara ulaşılabilmektedir.

Çalışma yapılacak, koruma çatısı ihtiyacı tespit edilmiş alanlara özel olarak çözümler getirmek gerekmektedir. Belirli bir alanda konumlandırılmış bir çatı örneği, o alanın özellikleri doğrultusunda hazırlanmış projelerle gerçekleştirilmiş olacaktır.

Koruma çatılarının uygulama alanlarında, araziyle uyumlu, özgün dokudan ayırt edilebilen ancak alan algısını baskılamayacak şekilde kurgulanması arkeolojik mirasa saygılı bir oluşumdur. Aşıklıhöyük örneğinde görüldüğü üzere, koruganın strüktürü özgün mekan bölünmelerine uygun olarak tasarlanmıştır (Özbaşaran, Duru, Teksöz ve Omacan,2010).

Şekil 5.1 Aşıklıhöyük koruma çatısı (<http://www.asiklihoyuk.org>, b.t).

Şekil 5.2 Efes yamaç evler koruganı (Şebnem Köksal arşivi)

Bir arkeolojik alanda konumlandırılacak koruma çatısı için, değerlendirilecek kriterlere değinilecek olursa;

- Alanın tarihi dokusu ve mimari özelliklerine uygunluk
- Zemin özelliklerinin değerlendirilerek strüktürel çözümlerin getirilmesi
- İklim koşullarının olumsuz etkilerini azaltmak üzere kriterlerin geliştirilmesi
- Koruma çatısı altında bulunan alanın ziyarete açılması durumunda sirkülasyon alanlarının kültür varlıklarına zarar vermeden kurgulanması
- Strüktürel sistemin zemine en az müdahale ile adapte edilmesine ilişkin detayların çözümlenmesi
- Koruma çatısı formunun ve ölçeğinin, alanı domine etmeyecek şekilde tasarlanması
- Tasarım ve uygulama kriterlerinin yasal çerçevede değerlendirilerek, müdahale kararlarının hazırlanması
- Malzeme özellikleri, detay çözümleri ve müdahale kararlarında, yapıldığı dönemi yansıtan özellikler taşıması
- Çağdaş ek olarak tanımlanabilen koruma çatılarının, eski yapı ile adaptasyonunda dönem eki olduğu anlaşılan aynı zamanda da kültür varlığının ifadesini güçlendiren bir sistemde tasarlanması şeklinde özetlenmektedir.

İncelenen örnek alanların bu kriterler üzerinden değerlendirilmesi, doğru sonuçlara varılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, uygunluk, uygulanabilirlik ve uygulandığı alanlarda yeterlilik sağlanması da mümkün olabilmektedir.

5.2 Smyrna Agorası'nda Koruma Çatısı Gereksinimleri

Arkeolojik alanlarda koruma çatılarının tasarlanması için belirlenmiş kriterlerin yasal çerçevede ve uygulanmış örnekler bağlamında değerlendirilmesi ile, Smyrna Agorası'nda koruma çatısı oluşturulması için alan özellikleri dahilinde alana özel kriterler belirlenmiştir.

Şekil 5.3 Smyrna Agorası kent içinde yerleşimi (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

- Agora avlu alanını tanımlayan yapılardan batı stoanın da batısında bulunan, mozaikli alan olarak tanımlanan yapının koruma altına alınması gerekliliği tespit edilmiştir. İçinde bulunan iki dönem mozaik döşemenin restorasyon çalışmaları devam etmekte olup, bu çalışmalar için kullanılan kum, hidrolik kireç ve tuğla tozundan oluşan harcın yanı sıra çatlak oluşumlarına AC33 primal uygulanmaktadır. Bu sayede mozaikli döşeme koruma altına alınmış olmakla birlikte, iklim koşullarından da korumak gerektiği için yapı üzerinde bir koruma çatısı konumlandırılmasının gerekli olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 5.4 Smyrna Agorası'nda mimari öğeler ve mozaikli alanın konumu (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

Şekil 5.5 Mozaikli alanda mevcut koruma çatısı (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

- Mozaikli alan üzerinde mevcut durumda bulunan çatının, kazı çalışmaları devam ederken yapıldığı ve alanın bütünsel olarak ele alınamamasından kaynaklı olarak eklemelerle yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bu çatının ayakta kalabilmesi için çok fazla dikmeyle alana müdahale etmesi ile sonuçlanmaktadır. Koruma çatısı oluşturulması için bu çalışmada tespit edilen kriterler göz önüne alındığında, alana en az müdahale ile çatıların kurgulanmasının doğru bir yaklaşım olacağı anlaşılmaktadır. Koruma çatısı için çalışma yapılması ve mevcut çatının alandan kaldırılmasının istenmesi, bu sebebe de dayanmaktadır.
- Arkeolojik alanlarda yapılan kazı çalışmalarının, üniversitelerin akademik takvimlerine göre, genellikle yaz aylarında sürdürüldüğü bilinmektedir. Özellikle iklim şartlarının çetin olduğu bölgelerde açık alanda yürütülen kazı çalışmalarının çeşitli zorluklarla yürütüldüğü görülmektedir.

Şekil 5.7 Mevcut koruma çatısı

- Koruma çatılarının konumlandırılmasından önce, yapıların korumaya alınmış olmaları gerekliliği, yasal çerçevede belirtilmektedir. Bu bağlamda, hem strüktürel sistemin kurulabilmesi, hem de tanımlı yapı duvarlarının

sağlamlaştırılması yönünde konservasyon çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

- Mozaikli yapı, dikdörtgen formda olup, lineer tasarıma uygun olmaktadır. Kazı başkanlığının görüşleri doğrultusunda, yapı sınırları belirlenmiştir. Yaklaşık 35x65 m olarak belirlenen yapıda mozaikli döşeme, uzun kenarın 35 m lik alanına kadar ortaya çıkarılmıştır. Projelendirme, lineer bir sistem üzerinden gerçekleştirilirse, ilk etapta mevcut mozaik döşeme alanı kadar tasarlanıp, kazı ve restorasyon çalışmaları devam ettikçe aynı modüller üzerinden devam ettirilebilir bir niteliğe ulaşmaktadır. Aynı zamanda yapının kuzeyinde bulunan bouleuterion yapısının da çalışmaları devam etmektedir. Bu alan için de koruma çatısı oluşturulması fikri geliştirildiğinde, aynı lineer çalışma kuzey yönde de devam ettirilebilmektedir.
- Çatının ısı ve ışık geçirgenliğinin kontrollü olarak sağlanması, iklim şartlarının olumsuz etkilerinden korunması için gerekmektedir. Bu bağlamda hem yapının, hem de yapının barındırdığı hassas öğelerin korunması ile çalışmalar devam ederken kişilerin de sağlıklı olarak çalışabilmelerini sağlamaktadır. Bunun için alanın sera etkisiyle komple kapatılması yerine yalnızca üst örtü olarak kurgulanması, çatı yüzeyinde cam geçiş öğelerinin kullanılması ve yağmur yağışlarında, alanın korunması için mekanik bir sistem geliştirilmesi gibi detay çözümleri geliştirilmesinin gerekliliği tespit edilmiştir.
- Mozaikli alanın doğu duvarı boyunca devam eden su kanallarının, ve mozaikli alanı enine kesen büyük bir kanalın bulunması, suyun toplanmasını engelleyeceği için bu bağlamda herhangi bir altyapı çalışmasına gerek duyulmamaktadır.
- Tesisat öğelerinin, strüktürel kurulumda kullanılacak elemanlar içinde konumlandırılması mümkündür. Bunun için mimari ve tesisat projelerinin bir arada çözümlenmesi, kablo, güvenlik, aydınlatma ve benzeri tesisat öğelerinin ortadan kaldırılması için bir yaklaşım olmaktadır.

BÖLÜM ALTI

SMYRNA AGORASINDA ALAN DÜZENLEME YAKLAŞIMLARI VE MOZAİKLİ ALAN ÜZERİNDE KORUMA ÇATISI OLUŞTURULMASI İÇİN ÖNERİ PROJE

Bu bölümde, çalışmanın amacına uygun olarak incelenen örnekler ve Smyrna Agora Antik Kenti'nde yapılan tespitler neticesinde öngörülen çözüm önerileri yazılı ve görsel olarak sunulmuştur.

6.1 Alan Düzenleme Yaklaşımları

Smyrna Agorası alan düzenleme çalışmaları için genel yaklaşım önerileri, bu çalışma içinde leke ölçeğinde sunulmuştur. Öneriler, Smyrna Agorası alan düzenleme ihtiyaçları bağlamında, yasal çerçeve kapsamında açıklanan koruma, bakım, onarım, yeni yapıların oluşturulması, hizmet, etkin anlatım gibi kriterlere uygun olarak hazırlanmıştır.

Belirlenen yaklaşım, alanda bulunan kültür varlıklarının korunması, alanın ziyaretçiler tarafından etkin olarak deneyimlenmesi ve çalışanlar için mümkün olabilen konfor şartlarının sağlanmasına yönelik olarak hazırlanmıştır.

Arkeolojik alana giriş yönünün yeniden tespit edilmesi ihtiyacı ve gerekliliği, dördüncü bölümde aktarıldığı üzere, otopark yeri sağlanması ve engelli çözümlerinin getirilmesi açısından tespit edilmiştir. Giriş alanının yeniden düzenlenerek kuzey-batı yönünde konumlandırılması, alanın çevre ile bağlantısını etkin olarak sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 6.1 Smyrna Agorası kent içi ulaşım aksları ve giriş yönü önerisi

Antik Kentin bugünkü durumunda, aktif olarak kazı çalışmaları yapılan alanları ve ziyaretçi güzergahlarının yeniden düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı olduğu görülmektedir. Alanın aktif olarak değerlendirilmesi için öngörülen bu çalışmanın tasarım kriterleri, antik mimari dokunun alanda dağılımı, kazı sürecinin yönü, öngörülen çalışmalar ve ziyaretçi yoğunluğu göz önünde bulunarak oluşturulmuştur.

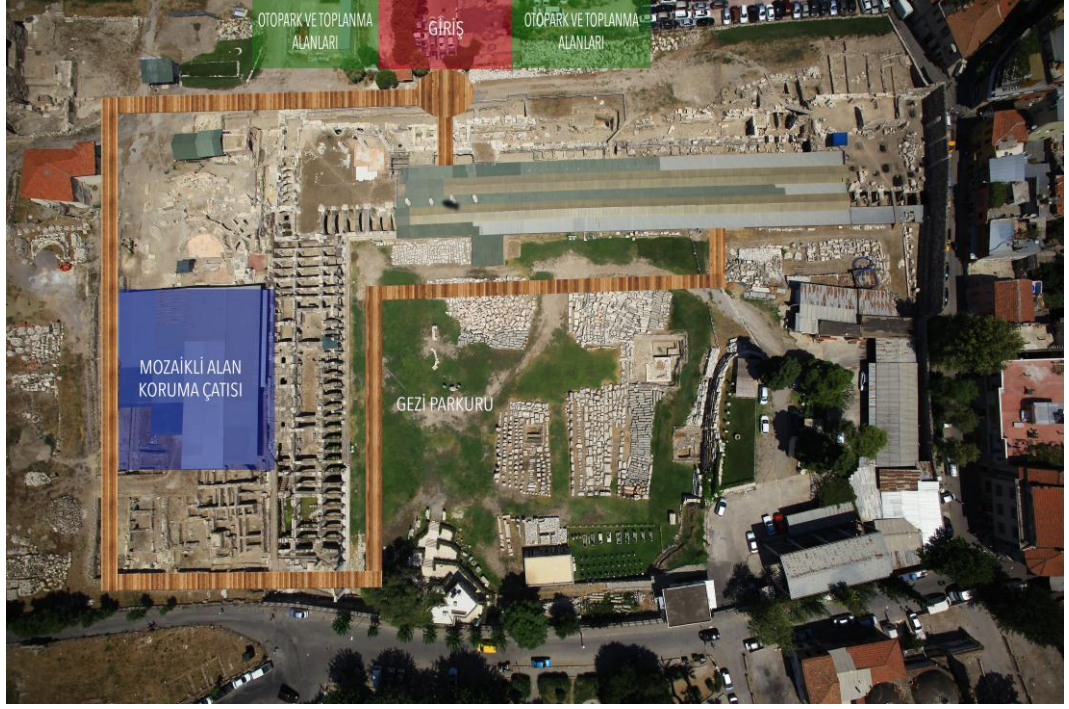
Smyrna Agora Antik Kentinde yapılan çalışmalar, çeşitli kurumlar tarafından maddi olarak desteklenmektedir. Bu kurumlar içerisinde olan İzmir Büyükşehir Belediyesi, alan ve çevresi ile ilişkili olarak bir proje geliştirmiştir. “Agora ve Çevresi Koruma, Geliştirme ve Yaşatma Projesi” adı altında geliştirilen çalışmada, alan içerisinde bulunan niteliksiz yapıların kaldırılması, nitelikli olanların korunması ve basit onarımlarının yapılması, bilimsel kazı çalışmalarının alan sınırlarının genişletilmesi ve alan düzenleme ihtiyaçlarının karşılanması, bu bağlamda turizme de katkıda bulunması hedeflenmektedir. Bu çalışmalar için geliştirilen koruma duvarı projesi, İzmir I numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 23.11.2012 tarih 891 sayılı kararı ile onaylanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2013).

Bu alışmada Smyrna Agorası için alan düzenleme projesi, tüm alan genelinde leke ölçeğinde yerleşimlerin tasarlanması, mozaikli alan üzerinde konumlandırılacak koruma çatısının ise detaylandırılarak uygulama projesi olarak hazırlanmıştır. Tüm alan genelinde ihtiyaçlarını tespit edilmesini takiben, yasal çerçevedeki yeri belirlenmiş, örnek alanlardaki projeler incelenmiş, olumlu ve olumsuz özellikleri belirlenmiş, bu bağlamda üretilen fikirler proje kapsamında yer almıştır.

Gezi güzergahlarının arkeolojik alanlardaki önemi, alan algısının zihinde yerleşimi gibi kişisel etkilerin yanında, alan sağlığı için de gerekli bir öge olarak görülmektedir.

Arkeolojik alanlar, kazı çalışmalarının hassasiyeti açısından da korunması gereken bölgelerdir. Çalışmaların birbirini takip eden aşamalarının kesintiye uğramaması, doğal şartlar ya da vandalizmin önüne geçilmesini gerektirmektedir. Aynı zamanda arkeolojik alanlar, ilgili kişiler için merak konusu alanlardır. Bu da her zaman daha yakından ilgiyi, alana yaklaşma isteğini ve hatta bazen müdahil olma isteğini getirmektedir. Bu sebeple, algıyı tamamen engelleyici olmamakla birlikte, ayırıcı, koruyucu etmenlerin sunulduğu bir gezi güzergahı platformunun oluşturulması, bu açıdan bakıldığında gerekli olmaktadır.

Smyrna Agora Antik Kenti'nde kuzey aksında giriş alanı ve yardımcı birimlerinden sonra oluşturulması düşünülen parkur, öncelikle kuzey cadde boyunca ilerlemektedir. Bu ana cadde, alanın dönem özellikleri itibariyle, Roma Döneminde de önemli bir akıdır. Bundan dolayı, en önemli yapıların bu cadde üzerinde cephe özellikleri gözlenebilir.

Şekil 6.2 Alan düzenleme çalışmaları için planlama önerisi (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

Alanda batı stoanın batısında konumlanmış mozaikli alan ve bouleuterion yapısının yine batısında kuzey caddeyi kesen bir yol aksının daha bulunduğu varsayımlar arasındadır. Bu yolların kesiştiği köşede, restorasyonu tamamlanmış yeni kazı evi binası bulunmaktadır. Kazı evinin hemen önünde hamam yapısı, kazı çalışmaları halen devam eden bölgedir. Bu sebeple, gezi güzergahının bu kesişim noktasından dönerek güneye doğru yönlenmesi, bu yol üzerinde de bouleuterion ve mozaikli alanın izlenebilmesi açısından uygun görülmüştür. Gezi güzergahının oluşturulmasında antik aksların tercih edilmesi, kazı geleceği de düşünülerek tasarlanan bir durumdur. Doğal yapıya en az müdahale, alanın maksimum seviyede korunması için de bir adım olarak düşünülmektedir.

Şekil 6.3 Kuzey cadde ile mozaikli alanın batısından geçen antik yolların kesişimi, günümüzde yeni kazı evinin de konumlandığı köşe

Bouleuteron ve mozaikli alanın batısından devam eden güzergah aksı, güneyde Faustina Kapısının da olduğu ikinci ana caddeye bağlanmaktadır. Restorasyon uygulamasının yapılmış olduğu kapının işlevsel olarak da geçiş ögesi olarak kullanılması, alana girişte kullanılması, tarihsel süreci de yansıtmaları açısından algıyı güçlendireceği düşünülmektedir. Bilindiği üzere oldukça geniş olan bu avlu alanı (129 m X 83 m kısmı görülebilmektedir), güzergah bu alana gelene kadar çevresel yapıların algısıyla zihinlerde şekillenecektir.

Şekil 6.4 Gezi parkurunun antik dönem aksları üzerinde seyreden konumu ve Faustina Kapısının konumu (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

Agora meydanında, meydanı çevreleyen yapıların geometrik formunu takiben oluşturulacak doğrusal güzergah, kuzeyde Bazilika yapısının zemin katına inerek bu alanda ortaya çıkarılan ve koruma altına alınan mimari eserlerin izlenmesi sağlanacaktır. Kot farkının net ve keskin bir şekilde ayrıldığı güzergah üzerinde konumlanacak merdivenin yanı sıra, bedensel engelli kişiler için bir engelli asansörünün de konumlandırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Bazilika yapısının zemin katında devam ettirilmesi tasarlanan güzergah, bu alanın batı stoa zemin katı ile birleşiminde devam etmektedir.

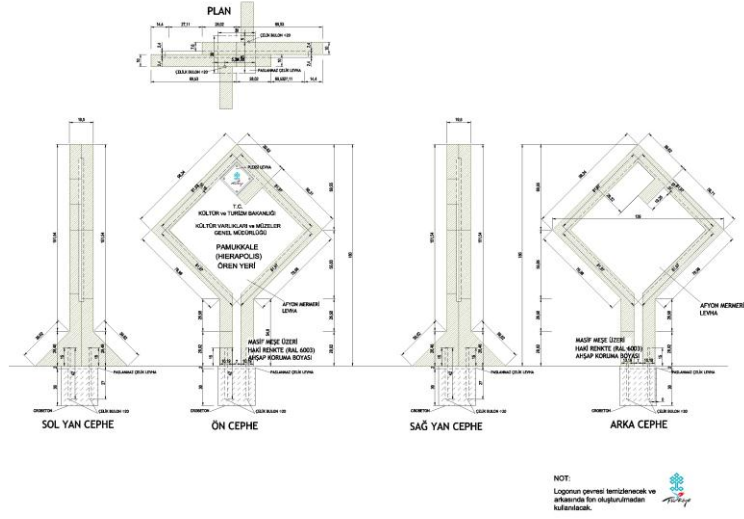
Bazilika ve batı stoa zemin katlarında devam eden gezi güzergahı, bazilika 4.galeriden kuzey caddeye açılan kuzey-batı ana giriş kapısı ile ilişkilendirilerek kuzey caddeye geçişin sağlanması ve alana ilk giriş yapılan alandan çıkışın sağlanması şeklinde düzenlenmiştir.

Şekil 6.5 Gezi parkurunun alan dolaşımının sonlanarak bazilika içerisine yönlendirilmesi konumu (Kazı başkanlığı arşivi, b.t).

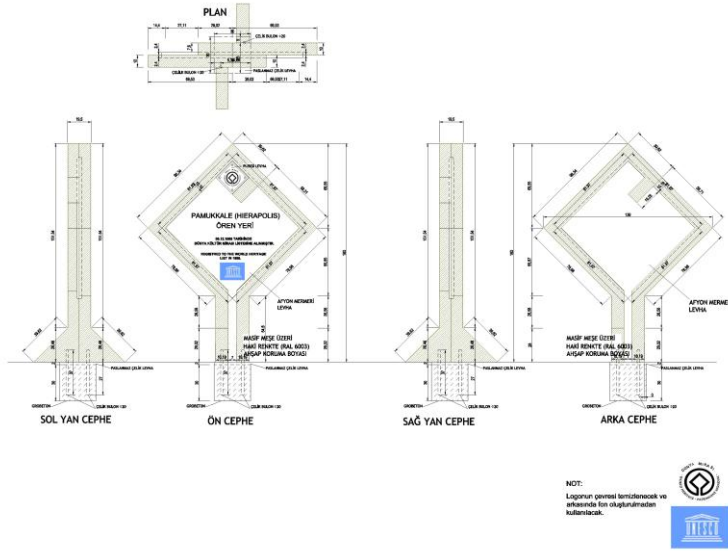
Arkeolojik alanlarda giriş mekanları, bilgilendirme ve yönlendirme amaçlı oluşu açısından önem kazanmaktadır. Bu bağlamda yardımcı mekanların kurulması, bu mekanların içinde görsel ve işitsel olarak veri aktarımının sağlanması, topluluklara hitap edebilecek alanların oluşturulması şeklinde bir düzenlemeye gidilmesi öngörülmektedir. Özellikle rehberli gezilerde ve kalabalık grupların varlığında alanın kişilere aktarımı açısından verimli olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda sergileme ve deneysel arkeolojik alanların oluşturulması, yeterli depo alanları konumlandırılması ve çalışanlar için ofislerin tasarlanması da arkeolojik alanlarda alan düzenleme çalışmaları içinde düşünülmektedir. Tüm ihtiyaçların tek bir proje dahilinde hazırlanması ve sunulması, alana dönem eki olarak konumlandırılacak tüm yapıların bir bütünlük içinde olmasını sağlayacaktır.

ÖREN YERİ GİRİŞ TABELASI

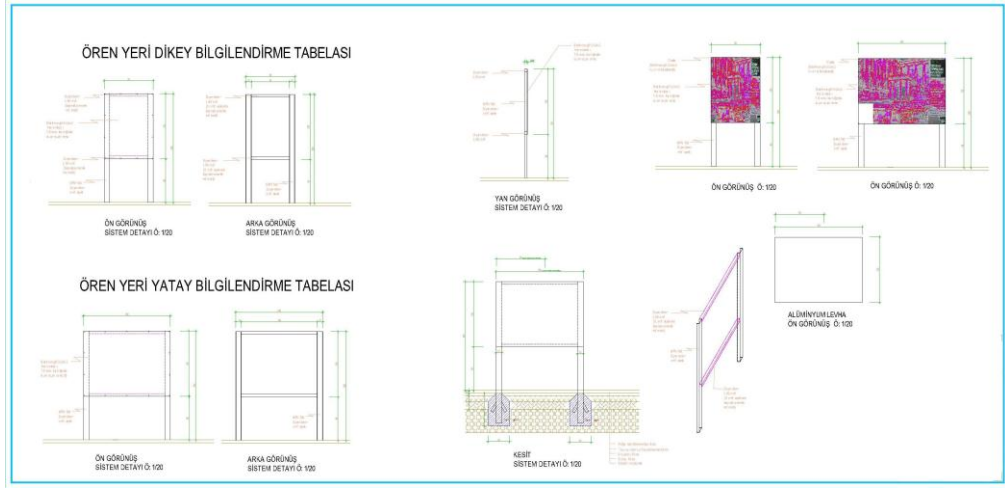

Şekil 6.6 Ören yerlerine giriş tabelaları için belirlenen standartlar (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

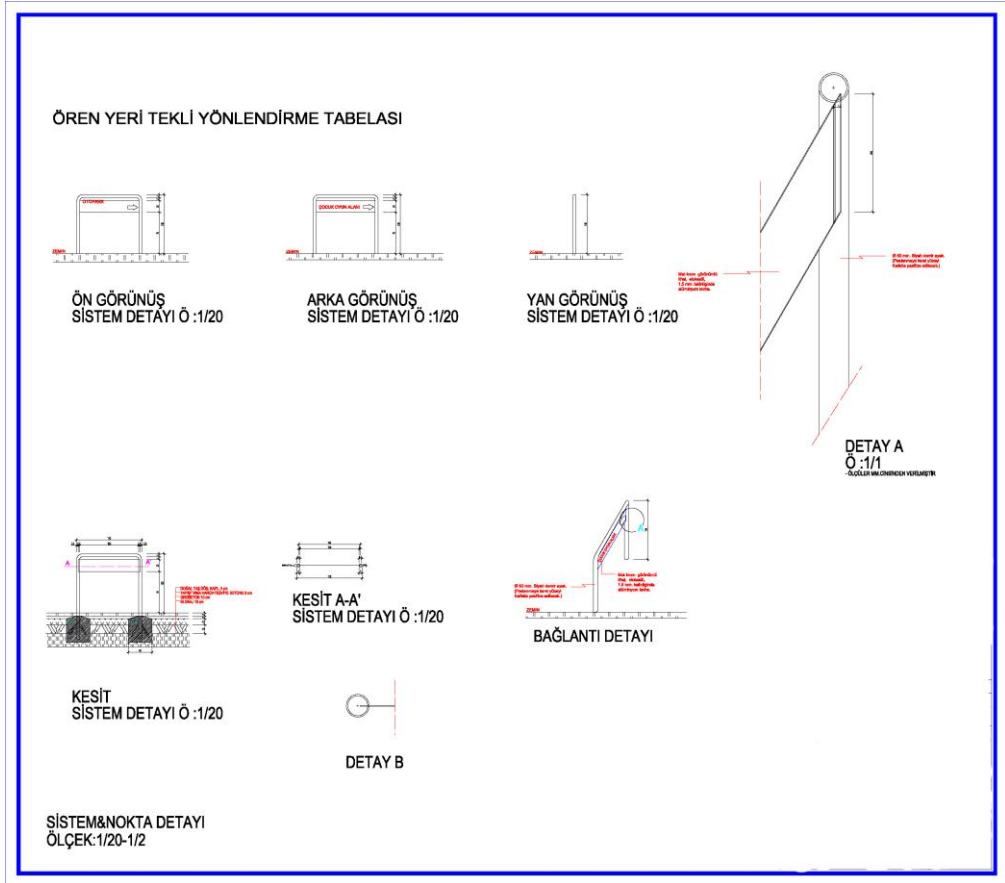
DÜNYA KÜLTÜR MİRASI TABELASI

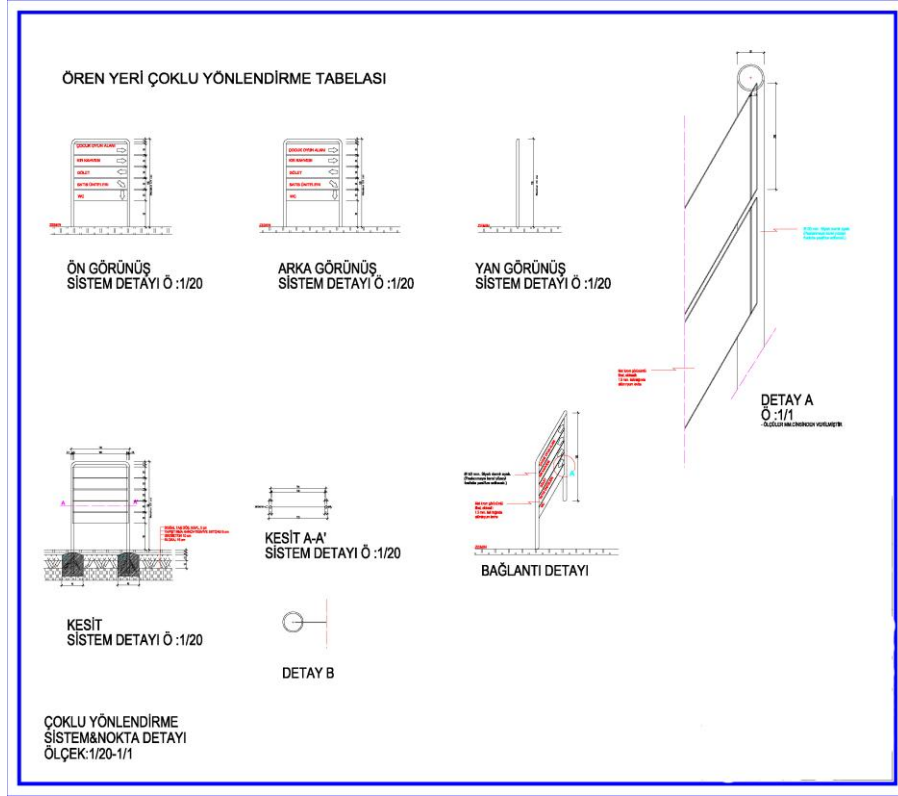
Şekil 6.7 Dünya kültür mirası tabelaları için belirlenen standartlar, teknik çizim (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

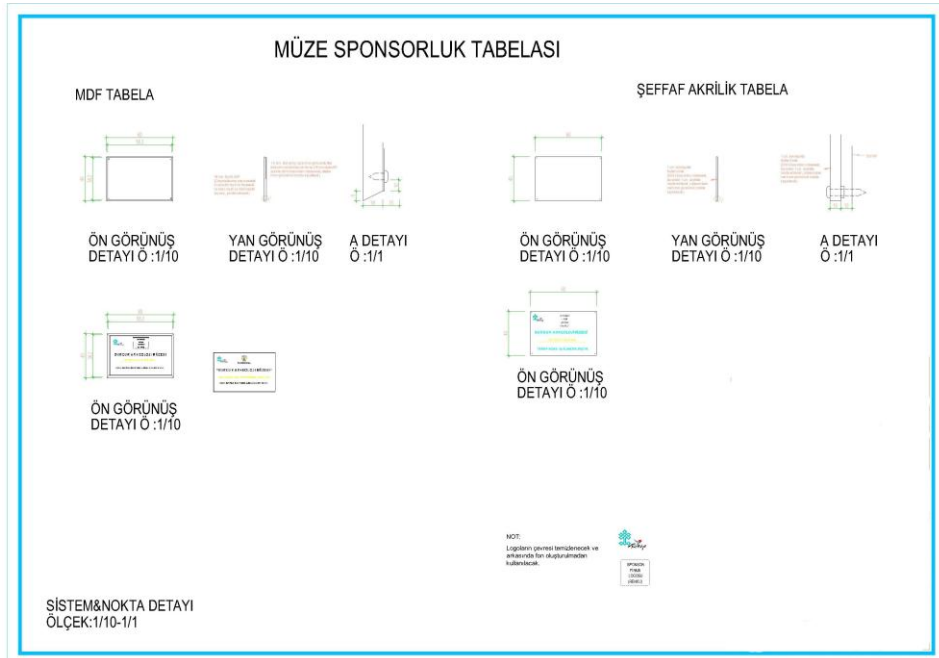
Şekil 6.8 Ören yerlerinde bilgilendirme için kullanılan dikey panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

Şekil 6.9 Ören yerlerinde yönlendirme için kullanılan teklî panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

Şekil 6.10 Ören yerlerinde yönlendirme için kullanılan çoklu panolar için belirlenen standartların teknik çizimleri (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

Şekil 6.11 Müzelerde sponsorluk bilgilendirmesinde kullanılan tabelalar için belirlenen standartların teknik çizimleri (TC Kültür Bakanlığı, Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme ve Yönlendirme Tabelalarına İlişkin Yönerge)

Tüm bu alan çalışmaları, bu çalışma içerisinde leke ölçeğinde tasarlanarak sirkülasyon ve hizmet yapıları bağlamında mekan organizasyonu belirlenmiştir. Bu çalışmanın asıl hedefi, alan düzenleme çalışmaları içerisinde, mozaikli alan üzerinde konumlandırılacak koruma çatısı için proje geliştirilmesidir. Yapı detayları ile sunulacak projenin tasarım kriterleri, modern yaklaşım içerisinde belirlenmiştir.

6.2 Koruma Çatısının Kurgusu ve Alanla Etkileşimi İçin Öneriler

Arkeolojik alanlarda alan düzenleme çalışmaları, tespit edilen ihtiyaçlardan yola çıkılarak yasal çerçevede üretilen çözümlerin proje olarak hazırlanması, ilgili kurullara analiz ve raporlama çalışmaları ile birlikte sunulması, onaylarının alınmasını takiben başlamaktadır.

Koruma çatısının oluşturulması için gerekli veriler, bazı kriterler üzerinden değerlendirilmektedir.

- Koruma kriterleri bağlamında değerlendirmeler
 - Mimari öğelerin korunması
 - İklim koşullarının olumsuz etkilerinden korunma
 - Zemin özellikleri bağlamında sağlamlaştırma çalışmalarının yapılması
 - Kriterlerin yasal çerçevede değerlendirilmesi
- Alanla etkileşim bağlamında değerlendirmeler
 - Tarihi dokuya ve antik dönem mimari kurguya uyumluluk
 - Zemin müdahale kararlarının irdelenmesi
 - Kriterlerin yasal çerçevede değerlendirilmesi
- Malzeme kullanımı ve uygulama faaliyetleri bağlamında değerlendirmeler
 - Malzeme ve detay seçimlerinin yapılması
 - Strüktürel sistem kurulumunun tasarlanması
 - Çatı formu ve malzeme seçimlerinin yapılması

Smyrna Agorası'nda alan üzerinde tespit edilen ihtiyaçlar dahilinde, mozaikli alan üzerinde bir koruma çatısı planlanması için fikir projesi üretilmesine karar verilmiştir.

Mozaikli alan üzerinde koruma çatısının konumlandırılması için, öncelikle yapının koruma altına alınmış olması gerekmektedir. Bu bağlamda, mozaikli alanı çevreleyen duvarların sağlamlaştırılması, gerekli yerlerde tamamlamalarının yapılması gerektiği görülmektedir.

Mozaikli alanı çevreleyen duvarların, temel seviyesinde bulunduğu, yer yer eksilmelerin ve malzeme kayıplarının olduğu görülmektedir. Tamamlama ve sağlamlaştırmalar iki şekilde yapılabilir:

- Strüktür sisteminin zemine adapte edileceği alanlarda sağlamlaştırma ve tamamlama yapılması
- Tüm çevre duvarlarında sağlamlaştırma ve tamamlama yapılması

Yapı üzerinde kullanılacak uygulama detayında, eski doku ile yeni yapı arasında belirleyici bir hat, malzeme farklılığı ya da harç farklılığı yaratılması, kültür varlığının ön plana çıkarılarak yapılan uygulamaların dönem eki niteliği kazanmasını sağlamaktadır.

6.3 Koruma Çatısının Malzeme ve Taşıyıcı Sistem Seçimi İçin Öneriler

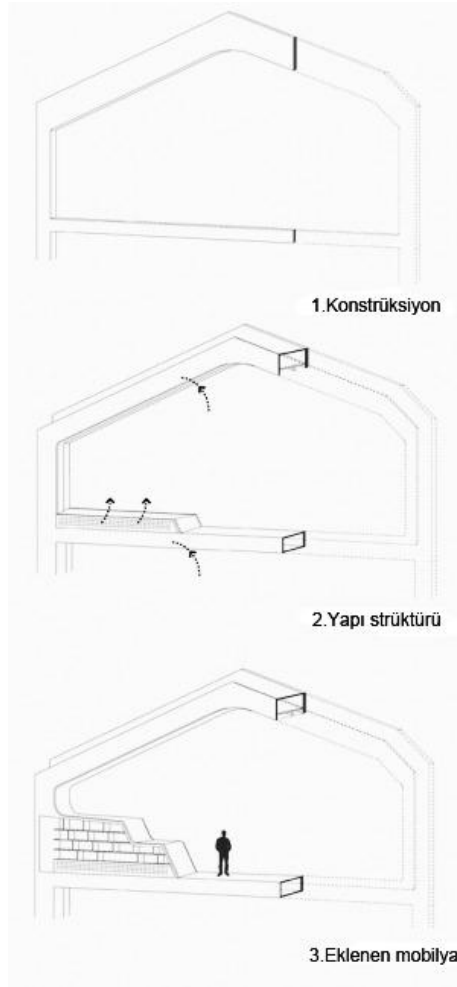
- Koruma çatısının strüktürel kurgusunun, geniş açıklıklar geçilebilir, hafif ve dayanıklı bir sistemle hazırlanması gerekliliği düşünülmüştür. Teknolojik malzeme olarak ifade edebileceğimiz lamine edilmiş ahşap türevlerinin, geniş açıklıklı strüktür sistemlerde kullanıldığı ve iyi sonuçlar alındığı bilinmektedir.
- Laminasyon işlemi, küçük ebatlı ahşap parçaların bile birleştirilerek büyük yapı elemanları oluşturulabilen bir sistemdir. Bağımsız ahşap tabakalar, kontrollü endüstri koşullarında ve tutkallama işlemleri ile birleştirilirler. Lamine ahşap ile

kolon, kiriş, kemer, makas ve benzeri konstrüksiyon elemanları üretilebilir, hafif ve dayanıklı olması sebebiyle geniş açıklıklarda kullanılabilir. Bükülme kabiliyeti bağlamında lamine ahşap imalatında yaygın olarak kullanılan, ak meşe, kırmızı meşe, karaağaç, dişbudak, kayın, huş, akçaağaç, ceviz, maun ve sığla gibi ağaçlardır. Bükülme kabiliyeti yüksek olan ahşap malzemeler kullanıldığında tutkallama ve işçilik maliyetlerinin düştüğü görülmektedir. Lamine ahşap malzemenin avantajları;

- İstenilen boyutlarda imalat yapılabilir
 - Farklı stillerde ve formlarda eleman oluşturulabilir
 - Küçük ebatlı ahşap malzemeler kullanılarak istenilen kesitler oluşturulabilir
 - Kavisli olarak imal edilen elemanların yük dağılımına göre, belli bölgelerinin kesitleri arttırılabilir
 - Lamine malzemedan budak, çatlak gibi etkiler uzaklaştırılabilir, organizmaların zarar vermesi engellenir, böceklenme, çürüme olmaz, liflerin birbirine paralel olarak entegre edilmesi, ahşabın çalışmasını engeller.
 - Eğilme yönünde emniyet gerilmesi, masif ahşap malzemeye göre yüksektir. Taşıyıcı elemanlarda küçük kesitler kullanılabilir. (Kahraman, 2010)
- Lamine ahşap malzemelerin, farklı tutkallar ve ahşaplarla kombine edildiğinde basınç, çekme ve eğilme dirençlerine, kendilerini temsil eden masif ahşaplardan daha dayanıklı oldukları çeşitli deneylerle sabitlenmiştir (Perçin, Özbay ve Ordu).

Şekil 6.12 Vennesla Kütüphanesi ahşap lamine malzeme ile oluşturulmuş strüktürü

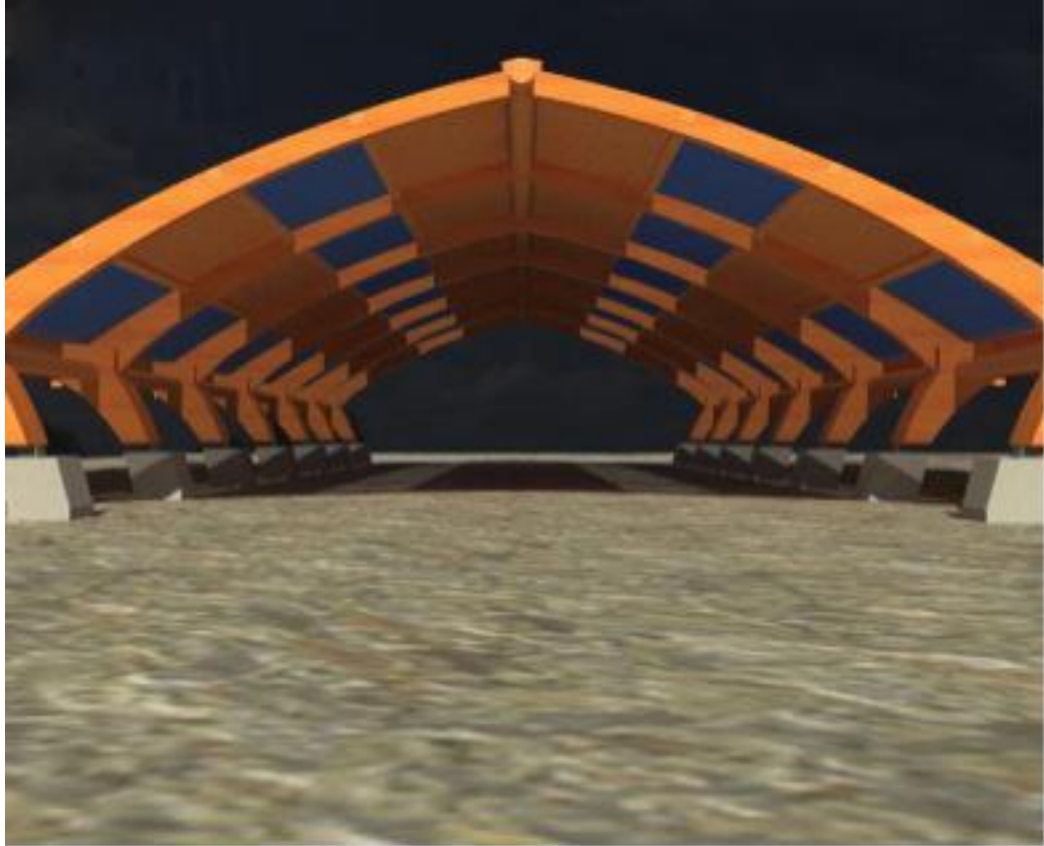

Şekil 6.13 Vennesla Kütüphanesi ahşap lamine malzeme ile oluşturulmuş strüktürü

6.4 Koruma Çatısı Öneri Projesi

Smyrna Agorası'nda konumlandırılması planlanan koruma çatısının, sit alanında bulunması sebebiyle alanla etkileşimi önemli bir kriter olmaktadır.

- Koruma çatısının tasarımı ve konumlandırılmasına ilişkin fikirlerin geliştirilmesinde, alanın niteliği ön plana çıkmaktadır. Koruma çatısının konumlandırılacağı alan, mozaikli taban üzerinde olduğundan, toprak zemine direkt ankrajanması ya da farklı bir malzemeden hatıl oluşturulması söz konusu değildir. Bunun yerine ağır, tekil pabuçlar halinde konumlandırılması, hem zemine noktasal dokunuşlar sağlamakta, hem de kazı gerektirmeden yüzeyde çözüm sağlamaktadır. Tekil pabuçlar, birbirinden bordürlerle ayrılan üç alanda tanımlanan mozaik desenleri göz önüne alınarak yerleştirilmiştir. Bu durumda tekil pabuçlar, orta galeriden sağlanan bir strüktür sistemini geliştirerek, iki sıra halinde yedişer adet olarak sıralanmıştır.

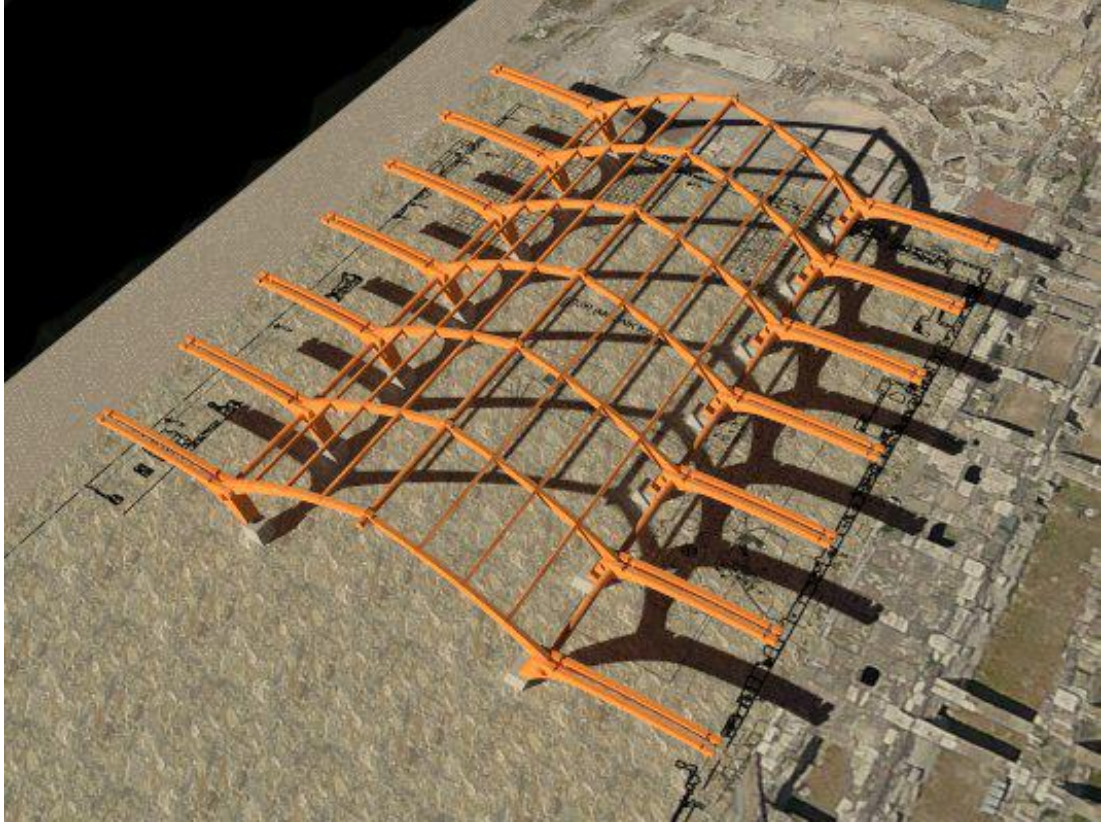

Şekil 6.14 Mozaikli alan üzerinde konumlanan koruma çatısının tekil pabuçlarının dizilişi

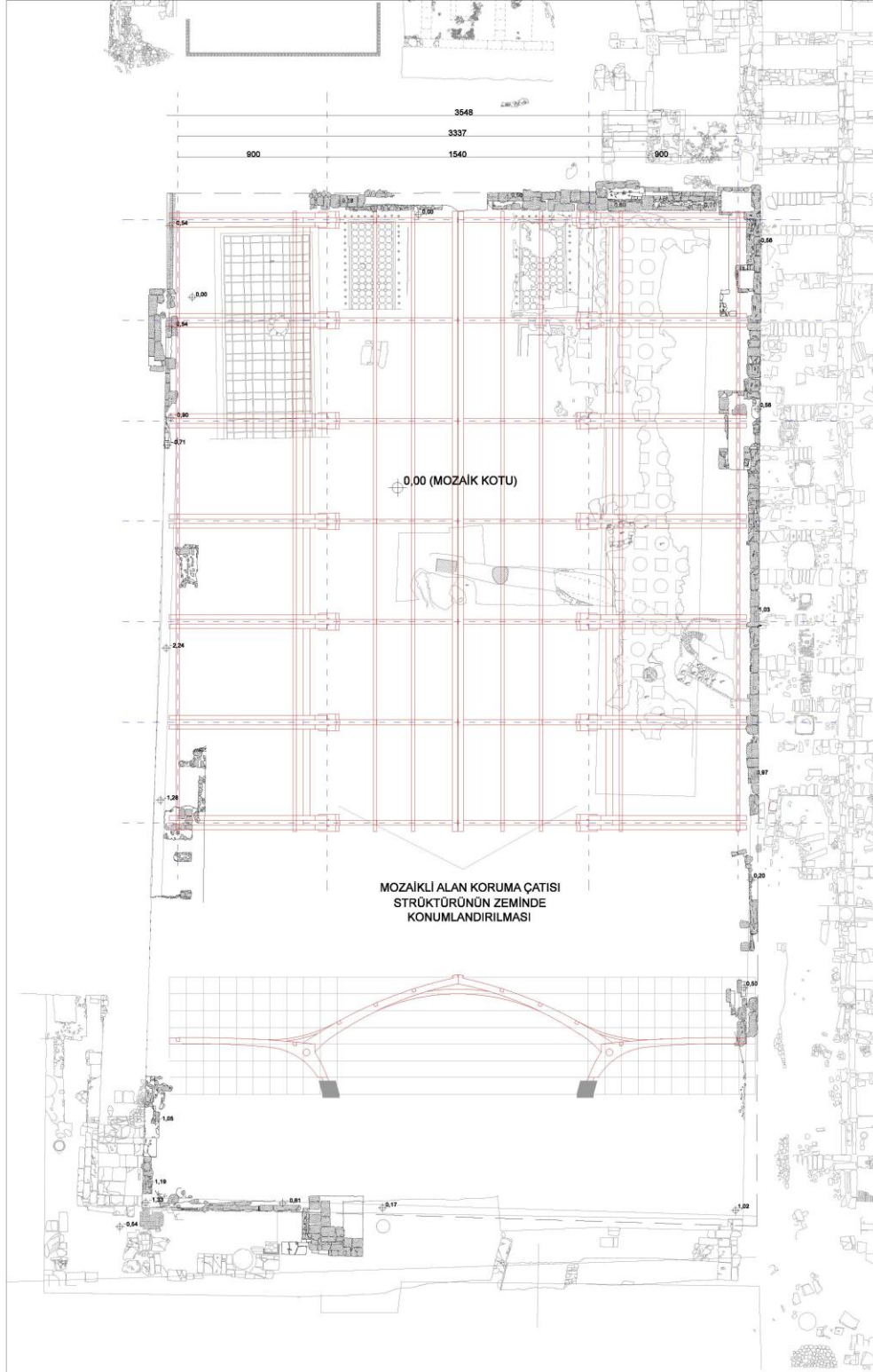
- Çatı formunun, yapının restitüsyon çalışmalarından fikir alınarak, beşik formda yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Yapının restitüsyon çalışmalarında, orta alanda bir beşik çatı, ve yan galerilerin üstünde de tek eğimli çatıların bir alt kotta orta alana saplanması şeklinde olduğu düşünülmektedir. Koruma çatısında, modern malzeme ve detay üretilmesiyle eski yapıya adaptasyonunda dönem eki olduğunun belirtilmesi, alan düzenleme çalışmalarına da uygun olmaktadır. Strüktür kurgusunun orta alanda beşik çatı ile tasarlanması, tam üçgen form yerine eğimli olarak kullanılması fikri geliştirilmiştir. Bu form sağlanırken, aynı zamanda gerçekleştirilmeye çalışılan lineer tasarıma da uygun olması gerekliliği düşünülmüştür. Sistem, lineer olarak çoğaltılabilir olarak tasarlandığında, kuzey yönünde bouleterion yapısına, güney yönünde ise mozaikli alanın devamı niteliğindeki alana da tam dolu ya da boşluklu olarak uyum içinde konumlandırılabilceği düşünülmüş ve bu bağlamda tasarlanmıştır.

Şekil 6.15 Çatı sistemi modülü

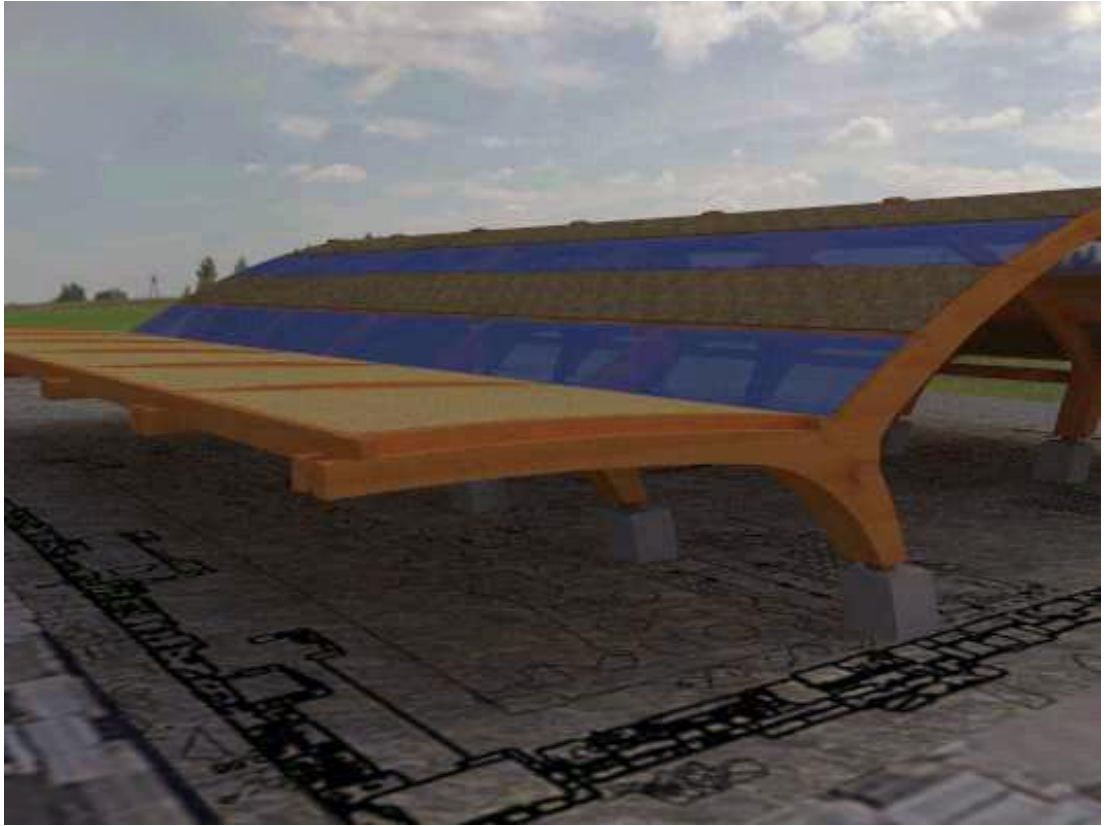
Şekil 6.16 Çatı sistemi

Şekil 6.17 Mozaikli alan koruma çatısı strüktür sistemi

Şekil 6.18 Mozaikli alan koruma çatısı

Şekil 6.19 Mozaikli alan koruma çatısı

- Konstrüksiyon sistemi, lamine ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Taşıyıcılığı yüksek, yangına, çürümeye, böceklenmeye ve çalışmaya karşı dayanıklı oluşu, malzeme seçimini sağlamıştır. Bu sayede tasarımın gerektirdiği geniş açıklıklar ve büyük konsollar sağlanabilmektedir.
- Orta alanda üst örtü ile yan galerilerde üst örtü ayrı ayrı kurgulanmıştır. Bu alanları kapatan mozaiklerin bordürlerle ayrılmış farklı desenlerinin üst örtüye yansımaları şeklinde düşünülmüş, malzeme ve tasarımları ayrı ayrı hazırlanmıştır. Orta galeri, ahşap konstrüksiyon üzerine yerleştirilen ince ahşap levhaların üzerinde sandviç panel metal çatı örtüsü malzemesi ile kaplanmıştır. Isı ve ses yalıtımı sağlayan bu sistemle, dayanıklı ve kullanışlı bir örtü oluşumu tasarlanmıştır. Yan galerilerde üst örtü membran sistemle çözülmüştür. Çift katlı kurgulanan ahşap konstrüksiyon içinde yerleştirilen metal aksam içerisine gerilen membran örtü, yağmurlu havalarda tek katının cepheye indirilmesi sayesinde koruma sağlamaktadır.
- Orta galeride sağlanan şerit halindeki cam yüzeyler, konumu itibarıyla kontrollü ışık ve ısı sağlamaktadır. Kazı çalışmalarının yıl sonuna kadar sürdürüldüğü dönemlerde çalışanlar için konfor sağlayacağı düşünülmüş ve hazırlanmıştır.

BÖLÜM YEDİ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Arkeolojik sit alanları, barındırdığı kültür varlıkları ve kültür katmanları ile korunması gerekli alanlardır. Koruma ilkeleri, kültür varlıkları ve bulundukları alanla ilgili olarak tüzüklerde bulunmaktadır. Genel olarak uygulanması gerekli esasların yanı sıra alan özellikleri, dönem özellikleri, kentsel sit alanı içinde olup olmaması, ziyaretçi yoğunluğu gibi alana özel özelliklerin de dikkate alınması gerekmektedir. Arkeolojik alanlar, hassas çalışmaların yapıldığı, bilimsel yaklaşımlar gerektiren özellikler taşımaktadır.

Alan düzenleme ihtiyaçları, bilimsel çalışmaların devam ettiği durumlarda kazı ekibinin ve ziyaretçilerin alanda bir arada konumlarının belirlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmalar devam ederken, alanın ziyarete açılması durumunda, çalışma ve gezi alanlarının tanımlı olarak birbirinden ayrımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum hem alandaki kültür varlıklarının hem de kişi sağlığının korunması bağlamında gerekmektedir.

Ziyaret sürecinde alanın kişi üzerindeki algısı, alan düzenleme yöntemleri ile şekillendirilebilir. Arkeolojik alanlar, izleyicileri için bilgilendirmeyi gerektirmektedir. Kültür varlıklarının durumuna göre onarımı ya da konservasyonunun tamamlanıp izlenebilir olması durumunda, yönlendirme öğelerinin olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu durumda alan özelliklerinin kolaylıkla ve doğru bir şekilde aktarımı mümkün olmaktadır.

Çalışma ve ziyaret faaliyetlerinin bir arada alan içinde konumlandırılması için, arkeolojik alanlarda bazı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaçlar, arkeolojik alanlarda yapılan incelemeler ve gözlemler ile netleşmektedir. Olumlu ve olumsuz özellikler, alanlarda incelemeler neticesinde belirlenebilir. Ancak her alanın farklı özelliklere ve farklı konumlara sahip olması sebebiyle, standart çözümler üzerinden tasarımlar yapmak yerine öncelikle alanın kendine özgü ihtiyaçları tespit edilmelidir. Arkeolojik alanlarda mimari çalışmalar;

- Belgeleme
- Sağlamlaştırma
- Koruma
 - Kültür varlıklarının korunması
 - Ziyaretçiler için koruma
- Anastilozis olarak belirlenmiştir.

Alan düzenleme konusu, mimari bir planlama gerektirmesinin yanında, bilim dalının çalışma sistemi gereği, disiplinler arası  n çalışma gerektirmektedir. Alan düzenleme planlama olarak iki türlü çalışma gerektirir. Bunlardan ilki alanda düzenlemeleri, ikincisi ise düzenlenecek alanlarda malzeme ve yöntem seçimini kapsamaktadır. Alanda düzenlemeler;

- Gezi güzergahlarının belirlenmesi
- Gezi platformlarının oluşturulması
- Alana giriş, dağılım ve toplanma alanlarının tanımlanması
- Gölgeleme sistemleri ve koruma çatılarının konumlandırılması
- Engelli c z mlerinin getirilmesi
- Yönlendirme elemanları düzenlenmesi şeklinde yapılmaktadır.

Smyrna Agorası için bu çalışmada mozaikli alan üzerinde koruma çatısı tasarlanması konusu irdelenmiştir. Alan  zelliklerinin irdelenmesini takiben, kazı başkanlığının görüşleri dahilinde, konumlanacağı alanın kararı verilerek tasarıma başlanmıştır. Bu bağlamda önerilen, mozaikli alan üzerinde konumlandırılmasıdır.

Mozaikli alan üzerinde konumlanacak çatının tasarım kriterleri, alan özellikleri, çevresel faktörler ve irdelenen örnekler dahilinde yapılan sistem, malzeme araştırmaları ile tasarlanmıştır.

Koruma çatısının oluşumu ile hedeflenen;

- Çalışanlar için konfor sağlanması

- Özellikli alanda kültür varlıklarının korunması
- Lineer tasarım sayesinde, kazı çalışmalarının devam ettiği alanlarda da çatının devam ettirilebilir olması
- Tarihi doku üzerinde, öngörülen restitüsyon izlerini taşıması ve mümkün olduğu kadar doğal malzeme kullanılması sayesinde alanı domine etmemesi gibi özelliklerdir.

Bu çalışma için hazırlanan tasarımın genel ihtiyaçlar ve alan özellikleri bağlamında ihtiyaçlara yönelik olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2009). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon* (5.baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi.
- Akurgal, E. (1995). *Anadolu uygarlıkları* (5.baskı). İstanbul: Net Turistik Yayınlar Anonim Şirketi.
- Altınok, M., Söğütlü, C. ve Kahraman, N. (2009). Vakumlu membran preste üretilmiş ahşap lamine elemanların yapışma performanslarının belirlenmesi. *AKÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 1, 51-59.
- Arkeoloji Haber (b.t). *Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezinin inşaatı*, 30 Eylül 2013, [http:// www.arkeolojihaber.com/?p=3283](http://www.arkeolojihaber.com/?p=3283)).
- Atölye Mimarlık, *Kültepe saray koruganı*, (b.t). 25 Eylül 2013, <http://www.atolyemimarlik.com>.
- Bayraktar, S. (2010).*Kentsel alanda arkeolojik park tasarımı: Küçükalyalı ve Saraçhane arkeolojik parklarınınindeğerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Cadoux, C. J. (2003). *İlkçağ'da İzmir*. (B.Umar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Dayan, S. (2007).Türkiye müzelerindeki teşhir ve tanzim çalışmalarından örnekler. *15. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu içinde*, (61-67). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Dösim Kitabevi.
- Deutsches Archaeologischos Institut, *Pergamon z yapısı*, (b.t). 15 Kasım 2012, <http://www.dainst.org/tr/project/pergamon-z-yapisi>.
- Doğer, E. (2011). *İzmir'in Smyrna'sı*. (2). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Eldem, S. H. ve Soygeniş, M. (2005). *Yapı 1-2-3-4*. İstanbul: Birsen Yayınevi Limited Şirketi.

- Ersoy, A. ve Önder, M. (2011). *Antik Smyrna seçilmiş eserler ve sikkeler 2007-2009*. İzmir:İzmir Ticaret Odası.
- Fintikakis, N. (2013). *Inpraise of shadowsunderthenewbioclimaticshelter at Akrotiri, Thera*. 05 Ocak 2014, <http://www.santorini.net/nikos-fintikakis>.
- Frangipane, M. ve Mangano, D. (2010). Theexhibition of a mud-brickmonumental complex in a stratifiedmound: The Case of 4th MillenniumArslantepe (Malatya). *Tüba-ked*, 8, 210.
- Hodder, I. ve Human, H. (2013). *Çatalhöyük neolitik kenti yönetim planı*. 23 Ekim 2013, http://www.catalhoyuk.com/pdfs/catal_smp_TR.doc.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, (2013). *Agora'ya modern duvar*. 17 Kasım 2013, <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=170781>.
- Kaya, N. (2012). *İtalya'da tarihi yapılarda yeni ek uygulamalarında çağdaş çatı ve cephe sistemleri ile tasarım ilkeleri*. 12 Haziran 2013, <http://www.catider.org.tr/pdf/sempozyum6/8.pdf>.
- Kolokyum. (b.t). *Bornova belediyesi Yeşilova höyüğü ziyaretçi merkezi mimari proje yarışması*, (b.t). 30 Eylül 2013, <http://www.kolokyum.com/yazi/1789>.
- Malatya Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Arslantepe*, (b.t). 27 Aralık 2013, <http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/TR,58312/aslantepe.html>.
- Mimdap, *Apple Store-Londra*, (2011). 12 Eylül 2013, <http://www.mimdap.org/?p=72656>.
- Osmaniye Valiliği, *Karatepe Kalesi* (b.t). 17 Eylül 2013, <http://www.osmaniye.gov.tr/?/blog/turizm/karatepe-kalesi>.
- Özbaşaran, M., Duru, G., Teksöz, D. ve Omacan, S. (2010). Yaşayan geçmiş: Aşıklı Höyük. *Tüba-Ked* 8 (7-20).

- Özgönül, N. (2001). Efes’te bir yapı, yamaç ev koruma projesi. *Mimarlık*, 297, 35-38.
- Perçin,O.,Özbay,G. ve Ordu,M. (2009). Farklı tutkallarla lamine edilmiş ahşap malzemelerin mekaniksel özelliklerinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 19, 109-119.
- Restelli, F. B. (2013). Malatya/Arslantepe devletin kökeni. *Atlas*, 243, 114-124.
- Sevin, V. (1999). *Arkeolojik kazı sistemi el kitabı*, (2.baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Stewart, J. D., Neguer, J. ve Demas, M. (2005). *Assessing the protective function of shelters over mosaics*. 25 Mayıs 2013, http://www.getty.edu/conservation/publications-resources/newsletters/21-1/news_in_cons1.html.
- Şimşek, A. ve Önder, M. (2011). *Geçmişin nesnesini arayan bilim arkeoloji: Türkiye’de tarih öğretimindeki durumu*, 25 Ekim 2012, <http://www.turkishstudies.net/makaleler/663386232>.
- Tanaç, M. ve Karaman, Ö. (b.t). *Tarihi yapıların/dokuların yenilenme sürecinde “çağdaş cephe ve çatı elemanları” kullanımı*. 10 Kasım 2013, <http://www.catider.org.tr/pdf/sempozyum/bil8.pdf>.
- TC Başbakanlık, (1983). 2863 sayılı kanun: *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu*, Resmi Gazete, 23 Temmuz 1983, 18113.
- TC Başbakanlık 2006/18 sayılı genelgesi, (2006). *Kamu binaları, kamuya açık alanlar ve toplu taşıma araçlarının özürllülerin kullanımına uygun duruma getirilmesi*, Resmi Gazete, 12 Temmuz 2006, 26226.
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1997). 658 sayılı ilke kararı: *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu, arkeolojik sitler koruma ve kullanma koşulları*, 1996/3313 esas, 1997/4875 sayılı karar.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). 702 sayılı ilke kararı: *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma yüksek kurulu, kentsel sitler koruma ve kullanma koşulları*, Resmi Gazete, 15 Nisan 2005, 25843.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Aspendos*, (b.t). 30 Eylül 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44875/aspendos.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Belkis/Zeugma antik kenti kurtarma çalışmaları*, (b.t). 25 Eylül 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44810/belkis-zeugma-antik-kenti-kurtarma-calismalari.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Çatalhöyük neolitik kenti (Konya)*, (b.t). 27 Aralık 2012, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Ephesos (Efes,Selçuk)*, (b.t). 25 Aralık 2012, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44830/ephesos-efes-selcuk.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı,*Kanesh (Kültepe)*,(b.t). 25 Eylül 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44894/kanesh-kultepe.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Truva Antik Kenti (Çanakkale)*, (b.t). 17 Eylül 2013, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44431/truva-antik-kenti>.

Troia, (b.t). 17 Eylül 2013, <http://www.troiavakfi.com/TroiaGoruntuler.asp?menu-item-kazi>.

Yücel, G. F. (2008). Açık alanlar, rekreasyon alanları ve yaya yollarında engelliler için tasarım gereksinimlerinin belirlenmesi. *Mimarlıkta Malzeme*, 4, 87-93.

Uyar, O. (2008). *Arkeolojik alanlarda koruma çatıları ve gezi platformlarının düzenlemesi: ApollonKlarios Bilicilik Merkezi rneği*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Zeren, M.T. (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu*. İstanbul: Yalın yayıncılık.

Zeugma Arkeoloji Projesi, *Zeugma*, (b.t). 25 Eylül 2013,
<http://www.zeugmaarchproject.com/index.php /turkce /zeugma>